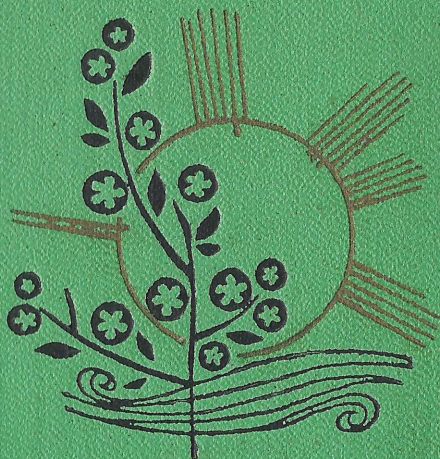

821(477)'06

Г-44

ВОЛОДИМИР
ГЕТЬМАН

КВІТНЕВА ЗАМЕТІАЬ

ВОЛОДИМИР ГЕТЬМАН

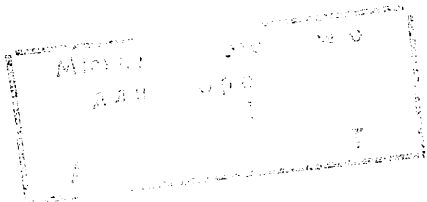
17/11

и
КВІТНЕВА ЗАМЕТІЛЬ

Вибрані поезії

32.021

1

0

КИЇВ — 1972
ВИДАВНИЦТВО ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»

У2
Г44

КНИЖКОВА ФАБРИКА «ЖОВТЕНЬ»

7—4—3
—
200—72М

НА КРИЛАХ ВІТРУ З ЧОРНОМОР'Я

Як добре, коли вже в першій книжці поетові вдається створити свій власний світ і ввести в нього для радісного і світлого сприймання читача. В першій збірці «Рибальське щастя» (1950) Володимир Гетьман наче одразу знайшов свою тему, свою «поетичну територію». Власне, це була акваторія, широкий річковий і морський простір, на якому, наче напливаючи один за одним, стелилися віршовані рядки.

Народився Володимир Петрович Гетьман 1921 року в селі Маяках Біляївського району на Одещині. Тут, на краю Наддністрянщини, минуло його дитинство. Народився він у сім'ї селянина, а виховувався в сім'ї вітчима-робітника, бо рано втратив батька. Ці два впливи переплелися в його вдачі, в його світогляді — однаково близьким було і лишається для нього як робітниче, так і селянське життя. Тут, на станції Дністер, закінчив початкову школу, пізніше, в Одесі,— середню.

На рідній Наддністрянщині він змалку спостерігав складну й небезпечну працю рибалок, а коли підріс, ходив з ними на лови і назавжди полюбив оту широчінь, де річка стає лиманом, а лиман вливається в море.

Перші спогади, кажуть, завжди найромантичніші і водночас найміцніші. І хоча між тими давніми роками, прожитими в Маяках та Біляївці, і виходом першої книжки сплигло багато часу, сповненого для її автора найдраматичніших переживань, він написав її про рибалок і про те щастя, яке вони знаходять у своїй суворій та небезпечній праці.

Він вивів читачів повз очерети й мілини на широкий морський простір, і ми запам'ятали відтоді:

Кипи, шуми переді мною
Зелене, сиве і руде.
Повік наповнене тобою
Мое бажання молоде.

Тоді ж відчулося: були в українській поезії митці, які захоплено писали про море, але ніхто до цього чубатого хлопця з Маяків не писав

отак про море, побачивши в ньому насамперед рибалок і їхню працю на далеко не завжди ласкавій хвилі.

Леонід Новиченко, який у 1951 році на сторінках «Вітчизни» прихильно відізвався про книжку поета, підкреслив новизну звернення до теми рибальського Чорномор'я, про яке до того «майже нічого не було сказано в українській літературі». Критик звертав увагу, що В. Гетьман зображує море «не пейзажне», а робоче, на просторах якого в годину і в негоду працюють мужні і вперті люди».

«Сила В. Гетьмана як поета,— писав Л. Новиченко,— в конкретних зарисовках трудового життя рибалок, які й складають основу переважної більшості його віршів. Рідна, близька авторові дійсність підказує йому в кращих віршах і невимушені ліричні сюжети, і виразні деталі, і свіжі фарби, і переконливі, правдиві висновки».

Відтоді минуло двадцять літ, сповнених впертого шукання свіжого, власного слова, нових поетичних обривів. Та водночас Володимир Гетьман лишився вірним і Чорному морю, і своїм Маякам, і рибалкам, хоч виднокруг його значно розширився, розроблено багато нових тем, а майстерність зросла і відточилася. «Я завжди з трепетом підходжу до Маяків»,— зізнається він в своїй одинадцятій книжці «Ластівка» (1971).

О срібний згук верби! І шемріт очерету!
Рогізу вільгість прйна й лопотіння крил.
Краплини сонця ластівки співають з лету
І міриадами летять за небосхил.

Ми часто говорим про красу вірності. Це теж приваблива краса вірності поета своїй першій темі! З якою вдячною ніжністю пише він про звичайний наддністрянський курінь — «жукот рибальського спочину і товариського тепла» — і нову свою зустріч із ним!

Тут світ солоний, грізноградний
І гарт, і спів приніс мені.
І вітер наскрізь, зливи били,
І сонця вал, і хмаротінь —
Неспокій вічний породили.
...Приймай дітей моїх, курінь...

* * *

Ліриком кришталево-чистої проби ввижається мені Володимир Гетьман. Справді, яке глибинне ліричне почуття треба було мати, щоб пронести його щирим і незайманим через найскладніше випробування,

якого він зазнав ледве чи не з першого ж місяця Великої Вітчизняної війни.

Ще восени 1940 року В. Гетьман був призваний до лав Червоної Армії, а в липні 1941 року в перших, тяжких боях попав у полон, в якому пробув мало не всі чотири роки. Тікав з концтаборів і, спійманий, попадав до них знову. І весь цей трагічний час писав вірші. Він згодом показував мені свій тогочасний малесенький записник, з затеклими від води і людського поту краями сторінок, весь списаний віршами — найдрібнішими рядочками. Як умудрився автор пронести цей записник крізь усі ті безконечні обшуки та екзекуції?

Через багато літ поет поповнив, відредагував давні вірші, написав нові — так народилася збірка «За дротом».

Згадується невеличкий вірш про те, як у консервній баночці отам, у темному царстві придушення всього людського, чистого і світлого, розцвів, наче вогник, пролісок. «Мов зачаровані, в тумані, усі ми стоїмо без слів...» То весна вітає невільників, стукає в серце поета. Вогник сяє, не згасає, додає сили в'язням. Треба витримати жажливі дні й ночі катування, багнет і гуму, купані в крові (то вже образи іншого вірша з тої ж книжки).

Хоч мори, убивай мене, кате,
Безліч раз, як і вчора, карай,—
Все одно утечу із неволі,
В свій далекий і сонячний край,—

говорить В. Гетьман ще в одній поезії.

«Третій рік нас кати убивають,— писав В. Гетьман у 1944-му,— та життя я ще більше люблю».

Яка мужність закладена в цих рядках! Збірка В. Гетьмана стала першим в українській радянській літературі поетичним — і водночас політичним! — документом того руху Опору, що розгортається в умовах гітлерівського концтабору.

В цій книжці незламна сила радянської людини, що понад усе любить свою Вітчизну. Образи Батьківщини, рідної землі, недосяжно далекої тепер матері зливаються воедино — вони дають змогу вистояти, стати моральним переможцем у безперервному бою з тюремниками.

* * *

По війні, 1951 року В. Гетьман закінчує філологічний факультет Одеського державного університету.

Деякий час учительює в Одесі в школі робітничої молоді, а далі понад дванадцять років працює редактором у книжковому видавництві (нині — видавництво «Маяк»).

Плідними для В. Гетьмана виявились шістдесяті роки. Майже щороку одна за одною виходять його поетичні збірки «Ранкові зорі» (1960), «Подорож до обрію» (1963), «Іскри з-під молота» (1964), «Побачення з квітнем» (1965), «Жар-птиця» (1966), «Вогник» (1967), «Білі крила вітрил» (1969). Навесні 1971 року появилася «Ластівка». «Я одержав Вашу «Ластівку»,— написав її авторові Платон Воронько.— Вона прилетіла до мене саме весною і принесла мені радість. Книжка хороша. Поезія світла, хвилююча, чесна».

Поет завжди знаходить творчу насагу в багатобарвній радянській дійсності. Вирізьблюється ще одна тема — тема рідної культури, яка переборолала всі перешкоди протягом сторіч і розквітла під зорею Радянської влади.

З бодем щирого співчуття пише В. Гетьман про славетну українську співачку Соломію Крушельницьку, яка не мала змоги творити в рідному краю, бо не було в Галичині української опери. Та разом з аріями з опер найвидатніших композиторів світу з нею завжди в далеких подорожах була рідна українська пісня.

Своєрідною антитезою до вірша про Соломію Крушельницьку виступає поезія про народного артиста СРСР Івана Козловського, який сповнений радощів і щастя, бо його творча діяльність всі роки триває в рідній країні. Слухайте всі,— звертається поет до ланів і гаїв, до долин, вдягнених в зелені шати, і до далеких сніжних гір,— то співає син моєї України.

У пісні тій і радощі борні,
І запах руті, шелест тополиний,
І чорноморські хвилі вітряні,—
Співає син моєї України.

Світлим серпанком над цими образами найвидатніших українських співців сяє-переливається семибарвною веселкою народна пісня українська. Про неї Володимир Гетьман пише з особливою ніжністю.

Влади ж їй на трепетні груди,
Вдихни їй силу цілющу,
На пісню заждалися люди,
Гаї, і діброви, і пуці.

Образ героїчного Байди вириває в уяві, коли поет говорить про те, як у Цареградськiм казематі на кров'ю окропленим вугіллі вороги палили орлинокрилі думки нашої пісні. І Тарас Бульба згадується, коли йдеться про те, як рубали її на сатанинському майдані у можливо-владній Варшаві. А вона вижила, вона безсмертна — і сьогодні вона з нами.

А поета тягне щоразу в далекі й нові простори, до нових і незнайомих людей, що завтра стануть знайомими, а позавтра можуть стати героями нової збірки. І хоча праця видавничого редактора, якій В. Гетьман віддав стільки років, мало пов'язана з дальніми відрядженнями, він спромігся багато мандрувати й побачити.

«Дорога! Вона завжди несе в собі щось незвідане і привабливе,— таким лірико-публіцистичним вступом починалась одна із збірок В. Гетьмана «Подорож до обрію».— Молодому — дарує силу, літній людині — повертає молодість, особливо тоді, коли на шляху зустрічаються натхненні сонцепоклонники, люди труда і краси».

Дороги, дороги, дороги,
Туманних, прозорих світань;
Буденні, гарячі тривоги,
Незгасна жадоба пізнань.

Надвечір в солодкій знемозі,
Над трепетним сяйвом вогнів
Збагнеш, що набрався в дорозі
Наснаги для буряних днів.

І вже справді лягають в збірці вірші про цілину, де поет чує рідну мову, яка в життя Казахії вплелася, як солов'їна — в світанкову далеч. У Казахстані його чекає болюча та бентежна зустріч з Мангишлаком, з тими місцями, де відбував заслання батько української поезії Тарас Григорович Шевченко. Він вклониться вербі, колись посаджений великим Тарасом, повезе гілку до рідної Одеси, де й висадить в парку, що носить ім'я Шевченка, сам поливатиме її.

Зустрічі, зустрічі... І всюди люди, які творять нове життя. Кращі їхні почуття зливаються з емоціями поетовими. Він уважно придивляється, замислюється

У чому велич кожного із нас,
Краса і грація у чому?
Який в собі ховаємо алмаз,
Кому несем той блиск потому?

Хоча стихія В. Гетьмана — лірика, вдалася йому і поема «Сестри», написана про героїчну боротьбу радянських дівчат проти фашистів-нелюдів. Епічне начало переплітається з ліричним. Твір сприймається як ліричний рєквієм по тих, хто не схилив перед ворогом голови.

Світлий образ сьогодення завершує поему, стверджуючи немарність жертв, принесених на вітар визвольної боротьби:

Колише вітер вишні цвіт...
О сонця плин, буяння час...
Дівчатко в сяйві мирних літ
Спішить у школу, в п'ятий клас...

Сповнений нових творчих задумів, поет світло дивиться в завтрашній день, радіє, що й зараз живе огнистими, тривожними діяннями народу рідного.

Вітер з Чорномор'я пружно напинає вітрила його поезії.

Андрій НЕДЗВІДСЬКИЙ

БІЛІ КРИЛА ВІТРИЛ

ДАЙ МЕНІ ВЕСЛА

Дай мені весла
з проміння,
із сяйва,
із гомону-цвіту,
Дай мені весла
із приятні,
із усмішки,
дай із тепла.
Впливу я
на високу орбіту,
єднання орбіту,
Із Наддністрянщини
впливу в світ,
із Маяків — села.
Мимо Біляївки,
озера Білого,
Мимо дитинства свого
пропливу,
Світу єдиного,
розквіту милого,
Мимо усього,
що щастям
пізніш назову.
Дай мені весла —
до туги людської,
сміливості,

Лепету діток,
зітхань і чекань
матерів.
Дай — до краси,
не греби до красивості,
Не повертай до мілин,
до іржавих чужих якорів.
Весла натхнення,
великого роду рибальського
весла —
Шляхом заіскряним,
шляхом тугим,
щоб дзвенів...
Сонце спліта
над двома берегами
пахкі перевесла
І напинає вітрила
моїх
опромінених
днів.

* *
*

О земле! Вогником калини,
І гіркотою долину,
І срібним голосом пташини,
Що провіща для всіх весну,

Мені ти люба і жадана,
На віки вічні дорога...
Пливи з безсмертя-океану
Пісень і сила, і снага.

1960

Я, СПРАГЛИЙ, ПРИПАДУ ДО ТЕПЛОЇ СТЕЖИНИ

Я завжди з трепетом підходжу до Маяків.
...На пагорбі спинивсь. А далечінь яка!
На березі Дністра, неначе сяйво маків,
Проміння струни натягло. Ї мене чека.

О срібний згук верби! І шемріт очерету!
Рогізу вільгість пряна й лопотіння крил.
Краплини сонця ластівки співають з лету
І мірадами летять за небосхил.

Я, спраглий, припаду до теплої стежини,
Я, сизий, припаду до світлої землі.
І зачудований, і зачарований,
дитинний
Розвію всі терпкі свої жалі.

О красний світе наш, веснянко-наддністрянко,
І відчуття краси, і слъози від краси,—
Ввійди в ество мое і трепетно, і п'янко,
Ї на струнах променів неси мене, неси!

6/V 1970

* *
*

Березнева прозора струмить далина.
Десь на обрії парус, і сонце, й весна.

«Ой ти, парусе, парусе, дуже крило,
Що тебе у таку далечінь занесло,
Коли хвиля встає і кипить налітна?»

Забриніло вітрило, як срібна струна:
«Не спішу я на влови по рибу-кефаль,
За піснями лечу в березневу ж ту даль!»

1958

З ДНІСТРА ТУМАНИ І ТУМАНИ

З Дністра тумани і тумани,
Хоч розбруньковані сади
Чекають розплесків світанних,
Сонцепромінної ходи.

Змілили звуки променисті,
Доріг обірвана струна,
І ліхтарі, як сни, імлісті,
І глухомань, як шлях, мутна.

І каламуть. І хмаровиння
Над розбрунькованим садком.
І тільки хвиля, мов проміння,
Скипа під бистрим каюком.

1969

ПЕРШИЙ ВИХІД

Розтривожена далеч морського широкого плину
І квітневого вітру жагуча снага молода,
Наче дужі дельфіни, баркаси по гребенях линуть,
І сріблиться, й кипить, і темніє зелена вода.

З наддністрянських причалів, Дніпра та лиманських
артілей,
Із одеського берега дружні бригади пливуть.
У завзятих ловців зосереджені, і прояснілі,
І спокійні обличчя, хоч краплі солоні січуть.

Руки прагнуть напруги, гарячими стали долоні,
Бадьоріше звучать голоси запальні, молоді,
Бо куди не поглянеш у клекоті до оболоні,
Почалося змагання за першість у славнім труді.

Тут відчуєш не раз, що у тебе і радість, і щастя
Бути в цім колективі, боротися ночі і дні,
Вириватися з бур і підходить до пристані часто,
Коли з гребенів шторму перлини летять водяні.

Вранці піде з лабазу авто навантажене в місто,
Добру славу артілі газета у світ понесе...
Тож слова бригадира бринять, наче пісня врочиста:
«Вірю, хлопці, щоб першими стати, ми зробимо все!»

Розтривожена далеч рвучкого широкого плину
І квітневого вітру жагуча снага молода.
Наче дужі дельфіни, баркаси по гребенях линуть.
І сріблиться, й кипить, і темніє зелена вода.

1948

ПОВЕРНЕННЯ ДЯДЬКА ПЕТРА

А дядько Петро піднімається стежкою вгору,
Стежкою вгору.
Дністер за плечима струмує із синього бору,
Із синього бору.

Далекими хвилями пахне-мигтить блискавиця,
Мигтить блискавиця.
В причаєній тиші над дядьком мов скрикнула птиця,
Мов скрикнула птиця.

І крильми вона прошуміла, упала під ноги,
Упала під ноги.
І спрагло ковтала червоне повітря тривоги,
Повітря тривоги.

Злетіла і зникла, як та блискавиця,
Як та блискавиця.
Ой дядечку Петре, не сниться тобі це,
Не сниться, не сниться.

І хвилями спраглими хлюпає, дихає обрій,
Дихає обрій.
Ти руки розкинув, як весла широкі і добрі,
Широкі і добрі.

Гребеш, піднімаєшся, дядечку, стежкою вгору,
Стежкою вгору.
Дністер за плечима струмує із синього бору,
Із вічного бору.

1968

ТАК ДЕ Ж ТІ ХЛОПЦІ?

Росли красиві хлопці на землі,
Любили хмар багряні кораблі,
Солоний ранок, далини крило
І племенисте соняха чоло.

І стежку в степ — в нескошені хліба,
І стежку в сад — у росянистий цвіт,
І снилась їм гаряча молотьба,
І снився їм пропахлий плодом світ.

Так де ж ті хлопці, чом вони не йдуть?
У срібний ріг навкруг ліси гудуть,
Мандрівок дальніх пружне б'є крило
І дощик обціловує чоло
Листатих соняхів... І кораблі
Хмарин пливають од сонця до землі.

І матері Планеті сняться сни,
Не спалені пожежами війни...

1963

ЛЕЛЬКА

Вийшла, задивилася посивіла ненька,
На подвір'ї — тиша, сон — за ворітьми.
Так чого ж над хатою в'ється лелька,
Так чого ж над стежкою б'є крильми?

Чи гніздо моститиме, то шукає місця,
Чи принесла лелька пошту з далини?
Аж до рук торкається, щоб повідать вісті,
Що летять роками вже, не дійдуть з війни.

Над чоластим дубом пір'ячко згубила,
Над любистком-рутою — друге у росу,
Над старою ненькою миттю склала крила
І вронила лелька сонячну сльозу.

1969

ЛІТНІЙ ЕСКІЗ

...Прокльовує світло доріжку до ранку.
На кручі, немов паруси, ясени
Вдягають із сонячних струн вишиванку
І стелять за світлими тінями сні.

Ледь плеще Дністер берегами дрімоти,
Поміж осокою гримкочуть жуки.
Не в силі знемога той грім побороти —
Втопила в жароті важкі каюки.

...Споліскує вечір веселкові кручі,
І пурпур струмлять паруси-ясени,
Бо грозами пахнуть вітри кругойдучі,
Що плеснули раптом в знеможені сні.

1966

ЛИПНЕВОЇ НОЧІ

Завіяна сизими зорями,
Напоена сполохом гомону...
Як вперше, виходим із моря ми
На срібну дорогу торовану.

Полощуться трави-метелиці,
Сколисують землю притишену,—
І мелеться, мелеться, мелеться! —
На щойно доріжку залишену.

Лиш кроки віддзвонюють спокоем,
Як парус, що снами зволожений,
Як шторм, що за даллю широкою,
Що в місячних сітях знеможений...

1966

* *
*

У червні дощ — то й море пламеніє.
Отак черкни його і живе:
Заграє цятками, заголубіє,
З люстерками на кручі напливе,

Сріблом візьметься все і заніміє,
Не те, що хвиля — хвилька не кипить.
Лиш сонечко у синіх ночвах вмие,
Яке в глибинах, мов дитина, спить.

1960

ПІСКИ. КУРІНЬ. ВЕЧІРНЯ ТИША

Піски. Курінь. Вечірня тиша.
Димок. І юшка в тагані.
А пісня сутінки колише,
Поволі тане вдалині.

І затихає дня тривога...
Я на побачення іду,
Бо знаю: вся терпка знемога —
Ніщо, коли тебе знайду.

Багаття гасне, тихнуть хвили,
Змовкає гомін в курені...
Мене обняли руки білі,
Які все снилися мені.

І обірвалась тиха втома,
І вже хвилинка не гірка,
І жур відома — невідома,
Бо ти — і рідна, і терпка.

Піски. Стежки. Година рання
Збирає зорі у воді
І нам дарує на прощання,
На вічні роки молоді.

1948

РІДНА, ПАМ'ЯТАЄШ...

Рідна, пам'ятаєш... Стежечка руда,
На воді — баркаси і шаланди.
Під горою терпко пахне лобода,
Так, як пахнуть у саду троянди.

Серед друзів — хлопців і дівчат — одна
Ти була і радістю і болем.
Тож як хміль терпкий плеснула нам весна,
Поклялись: не розійтись ніколи.

Пам'ятаю потиск ніжної руки...
Не забув його і не забуду.
Говорили наші друзі-рибаки:
«Пари кращої шукай — не буде!»

Пам'ятаю наш курінь, і даль руду,
І круту стежину до прибою.
У задумі сонячній сьогодні йду
І не зустрічаюся з тобою.

Тож старі немов кепкують, друзі — теж:
«Упустив... Тепер не наздогнати».
Хоч не знаю, у яким краю живеш,
Візьму човен, полечу шукати.

...Ось той берег, стежка та руда,
І сітки, і на воді шаланда.
Рідне все, але не пахне лобода,
Як раніше пахла, мов троянда.

1947

ДРУГУ-РИБАЛЦІ

Німуючий простір і паморозь сива,
Закутого моря печаль.
Мороз розіскрився і лютим напливом
Аж спалює пурпуром даль.

Мов яблуко стигле, під сонцем планета...
Засніжений спокій несе...
За вікна поглянем, на блиски-тенета,
І давне згадаємо все.

...Пливуть береги, запливають у вечір,
У неводі — б'ються вогні.
Як тиша сама — переплескують речі
В налитім спокоем човні.

І дихає далеч волого і кволо,
І все навкруги завмира.
І місяць, неначе перекотиполе,
В обіймах дрімоти згора.

О ноче глибока! Ні моря, ні неба!
Лиш інколи чайка стріпне...
Крильми, ніби сяйвом, озветься до тебе
І легко у безвість пірне.

Темніе, темніе розлите безмежжя...
Прислухайся — час зупинивсь.
І раптом відчув ти: ось тут узбережжя,
З якого ти в море дививсь.

Ось рисочка світла окреслює стежку,
Влилася в дорогу вона.
А обрій гаптує злотисту мережку,
Здається — із самого дна.

Вже й вітер-свіжак піднімає вітрило,
І повниться сонцем прибій,
Вже й рясно світило заграло, забило
У млі голубій.

А берег — тріпоче... Поволі ми зносим
Тяжку пеламіду, кефаль...

Хіба світанкові забудемо роси
Чи вічну розкрилену даль,
З якої струмує і сонце, і просинь?

...Кому ж своїх ранків не жаль?

* *
*

Зйду я на кручі, а хвилі дністрові
Колишуть між вербами світлі пісні...
Якої вам долі бажать, чорноброві,
Світанків і стріч у роки запашні?

За хвилею хвиля — у даль, як в століття...
Не тане лиш пісня... Не тане вона!
І падає сяйво, мов срібне суцвіття,
На світ чорнобривий... Дівоча ж весна!

І може, й мені подарує кохання
Та хвиля співоча, та даль-далина
Чи те вікове і солодке чекання,
Де біль, де неспокій, де срібна струна?

1965

ВИШНЕВИЙ ЦВІТ І ПЕРША ЗЛИВА

Вишневий цвіт і перша злива,
І свіжий з моря вітровий,
І ти, розквітла, голублива,
Краса моїх юнацьких мрій.

Як обвіває теплотою
Блакитна сонячна весна,
Як легко нам іти з тобою,
Яка дорога в нас ясна!

1948

* *
*

І стрічатися тільки над морем,
І кохатися тільки над ним,
Коли море про щастя говорить,
Нас прибоем вітає крутим.

Як не знатимуть хвилі спокою,
Так не знатимуть тиші серця.
Як упину не буде прибою,
Так не буде кохання кінця!

1949

* *
*

За ранком тим ішла дорога
З бузками сизими, з росою,
Струмїла трепетна підмога,
Дихнуло плавнями, рікою.

І в кожнім закутку спокою,
І в кожній стишеній травиці
Повніли звуки. І розвою
Не міг я, друзі, не скориться.

Бо за світанням, за мовчанням,
За бездоріжжям і журою
Таке лилось, росло звучання,
Що сонце встало над рікою.

Буяння світле заливало...
Я крикнув сонцю: «Перемога!»
І все плескало, все звучало,—
Пливла, стелилася ж дорога!

1965

* *
*

Додому йду. Співається мені...
Ледь-ледь дзвенить дорога прямобіжна,
Прозорий степ дрімає в тишині,
Земля, як породілля, тиха, ніжна.

Десь впливає вдалині село,
Все ближче — в полум'ї садів крислатих.
Колись мое дитинство в нім пройшло...
Уклін доземний вам, біленькі хати.

Причепурились над швидким Дністром
В жоржинах ярих. Гляну — й занімію.
Нехай до вас заходить лиш добро,
А лихо потривожить не посміє.

Спасибі вам, улюблені, за все,
Я тут і горе знав і мав розраду.
А вітер пахощі міцні несе,
А пахощі то — яблук, винограду.

1959

ЗА ЛУЖКОМ КВІТЧАСТИМ

Пахнуть хлібом роси,
Пахне тиша.
Шляхом явір босий
Йде і дише.

Здивувавсь: ні звуку...
Де ж ті коси?
Звів зелену руку
І на роси

Взяв поклав гіллясту.
Став і слуха.
За лужком квітчастим —
Сонця завірюха...

1970

ЛИШ ОДНОГО ПОВІК ЗАБУТЬ НЕ МАЮ ЗМОГИ

Фортеця над Дністром... О Білгородська земле!
Вже не свистять мечі... У спокої — приємлю
Твої пашисті дні, зелену ж цю ходу.
Лиш одного повік забудь не маю змоги:
Оту буджацьку здіблену сліпу орду,
Що діток топче край української дороги.

18/VII 1969

* *
*

«Ти лети, мій коню»,— пісню як почую,
Ніби на роздоллі знову заночую,
Де шепоче тирса, де пливе зірниця,
Де дріма до ранку вірна гаківниця.

Товариство кревне, побратими волі
Кров'ю присягали в наддністрянськiм полі...
Скаженіють турки і тремтять татари:
Буде їм відплата за війну-пожари!

1960

* *
*

Червоні гнуться верболози,
Зелена никне осока.
Прудкі вітри, летючі грози
І каламутна мчить ріка.

Пилюги хмари олов'яні,
Гіркий запилений полин...
І все в чеканні, все в жаданні
Цілющих радісних краплин.

1952

* *

*

Ой горить, горить пшениця...
Звідки дощику политься?
Степ темніє, мов кориця,
Люд в зажурі без води.

Блиски-бризки, грому гуди...
Підставляй, землице, груди...
Навстіж душі, добрі люди.
Дощику, іди!

1952

* *
*

А колос п'є, водицю п'є,
Солодку воду на льоту.
Над ним веселка устає,
Відходить дощ по тім мосту.

Сіє міст. Крізь хмари — б'є...
Багряний, синій — вдалину.
А колос п'є, водицю п'є
І чує силу наливну.

1952

РАНОК

Пропіяли півні червоні,
Розпанахали імлу.
Миє ранок теплі долоні
На заросянім валу.

І ступа пшеницею
Легкою ходою,
Плеще над криницею,
Хлюпа над рікою.

Та сіда на коника-скакуна,
Аж колінцями витина!

Жовтий коник скаче з круч...
Ой не влуч його, не влуч!

Золоте сидельце,
Срібне стремено...
Загляда у кожне
Чепурне вікно.

1969

* *
*

Що звучало, лилося і падало в світ,
Те нікому, ніколи повік не пізнати?
Може, провесна линула?.. Сонячний лід
Дзюркотів, щебетав і осріблював хати?

І стояло видіння таке навкруги,
І бриніло таким пружнозоряним звуком,
Що шапки зацвітали рудої куги
І дуплиста верба не здавалася круком.

І котило над плавнями хвилі тепла,
Аж Дністер хрускотів,— на Козачу долину,
І земля для доріг шумнолистих лягла
У ту трепетну мить, в ту медвяно-полинну.

Гей, запахне полин і проллються меди,
На хати чорнобриві впаде щебетання,
Тільки серця завчасно ти не остуди
У цю трепетну мить, у це дивне світання.

1966

НА СТАНЦІЮ ДНІСТЕР ПРИЧАХКАВ ПОЇЗД ЗНОВУ

На станцію Дністер причахкав поїзд знову...
Блищать вишневі очі саду. І хати
З лелеками плывуть у далеч малинову,
Хрещаті, чепурні... Хмарки ж, як ті мости.

Хай колія вузька, а любо пасажиру —
Ошатні молодичі та хлопці-вусачі...
З широкої дороги вернувся він допіру,
Тримаючи торбинку з гостинцем на плечі.

Така була поїздка на Вигоду далеку...
Ледь паровоз дочахкав... Пахкий везли вантаж...
З Біляївки гіллястої у моторошну спеку,
У степовий до згіркlostі сухий, прудкий міраж.

А повертались втомлені із «Хмелем», аж дзвеніло,
Не поїзд, а капела розквітла від краси.
І вже невпинно, прудкокрило, дужокрило,
На станцію Дністер влетіли голоси.

Така була дорога. Верстов на сорок, може,
А висіяно радощі, загублено жалі!
Дорога-степовичка, як і тоді, тривожить,
Згадав її допіру аж на краю землі.

* *
*

Дзвінки прозорі струни дощові
Тремтять, стікають, тихнуть у траві.

Вже й сонця дужий плин кипить,
З-за хмар летить.

Який швидкий, нестримний лет!
І вишня віти простяга вперед,

І п'є тепло, і повниться вогнем
Її суцвіття запашне.

Я тут, на сірім пустирі,
Трудився з ранку до зорі.

Тепер усе угору йде:
Яскраве, свіже, молоде.

Із цим квітучим світом дорогим
Завжди я буду молодим.

1951

І ХТО ЗБАГНЕ...

Я жду, я кличу, я благаю...
Бурштин осиплеться із хмар
І ляже сяйво небокраю,
Перехлюпнеться аж на яр.

І світлий зайчик піруетом
Краплини сонця розмота,
І шлях дихне пташиним летом
Крізь села, висілки, міста.

У небо вдарять попелясті,
Налиті морем, береги.
І попливуть яри гіллясті
І розпрозорені луги.

І хто збагне цю мить походу,
І хто збагне цю мить еднань —
Землі святу закличну вроду,
Небес розкутих жар повстань,

І колір, звук, і струм стосилля,
І розколисані світи,
Бенкет цей, гульбище, весілля
Складних розкрилень простоти?!

ГРОЗА НАД ДНІСТРОМ

Гострючих променів трава,
А хмари — очерет,
Аж тріскотить. І колива,
Гойда рудий намет.

Крізь небо раптом — як весна —
Високих днів осонь:
Садів розгіленість рясна
І пролісків огонь.

Лягає трав пожухлий сніп,
Молотить чорний блиск...
Сім жовтих кіп, сім жовтих кіп
Над прірвою звелись.

Молотить ціпом! Аж до дна...
І прірву колива,
Де круча стогне вітряна,
Де променів трава.

Широким плином... Над Дністром
Гойда рудий намет
І плеска, бахкає цебром
Огненным — в очерет...

1968

А Я ПІДУ

А я піду... Бенкетування
Хіба без мене розів'ється:
І звуків, кольорів братання
Веселкою в ту мить озветься?
А я піду... Вишневим сміхом
І лопотінням журавлиним
Там розпрощаюся із лихом,
Із спраглим болем самотинним.

А я піду... І в сурми зросту,
І в ярість світла перекину
Пахкого саду щедрість гостру
І легкокрилість тополину.

І закружляємо у цвіті,
У кожнім звуці і краплині,
Щоб наш бенкет у всьому світі
Звучав оновленням віднині.

1968

ЗВУКИ

Чи похмеляються десь звуки,
Коли затихне грім
І владність холоду й розпуки
Ввійде у дім?

І стане страшно їм, до люті,—
Повзе слимак.
І вікна тишею закуті,
Хоч висій мак.

Закам'яніла, без'язика
Судомить ніч.
Лиш місяця краса безлика
Повзе навстріч.

Сама німота, німотіння.
Нестерпно їм.
І повні світла і проміння,
І голосних роїв,

Вони вриваються світанням:
Зелені, сині, голубі.
І до остання, до остання —
У боротьбі.

Аж випромінюють в напрузі.
Гримлять, гримкочуть, в небо б'ють.
І всі на вічнім виднокрузі
Шторми жадливо п'ють.

І знову падають і ринуть
Крізь день, крізь ніч.
Крізь вишню, крізь калину —
До рук, до віч.

О, як їм страшно знов німіти!
Зелені, сині, голубі
Влітають в дім, щоб захмеліти
В тобі.

Лише в тобі!

БЛАГАННЯ

Червень — місяць тиші.
Дайте птицям тишу.
Дайте тишу віршам,
Тишу найніжнішу.

Пломенять дороги
І згучить світання,
І у снах тривоги —
Трепетне мовчання.

Стишує планета
Рух гулкий. Не дише —
Птицям і поетам
Так потрібна тиша.

Щоб шуміли крила,
Щоб повстало Слово,
Іскрометна біла
Радість пурпурово.

І бринить мовчання
Хвиля найніжніша.
Як святе благання,
Так потрібна тиша!

ГОРІШИНА

Постукай, горішино, зрання
У щирю надію мою.
Неначе уперше — світанням
В тривожній розраді стою.

Зеленого нурту стосилля,
По вінця клеочуть гілки.
Яке ще пахке божевілля
Судилось усім на віки?

Вистрілює цвітом і громом,
Колише краплини, як сніг.
Запрошує птаху-невтому
Спочити з далеких доріг.

Погляньте, горішина зрання
Вмиває зелене чоло,
І бризками йде у світання,
У душу, як сонце в село.

1968

В ДОЛИНІ

Тиша цвіту лягла на дністрянську долину,
І вітри, що сп'яніли від саду медвяного,
Міцно сплять. Лиш крізь трепет і дзвінь тополину,
Буревій той розгідля весняного
Ринуть стиглі краплини вогню нездоланного.

А за сонцем сколошкані трави квітчасті,
Пломенисті і дужі, вставали щомиті:
Клекотанням зеленим крізь обрій стрільчасті
Озивались, по вінця кипінням сповиті.

Поміж маками — зблислі окрилля кармінні —
Лопотіла ріка і торкала дорогу;
Наче вибухи сяйва, хмарки лебедині
Крем'яніли, струміли в листату знемогу.

О прозорість, і ярість, і тиша в долині!

1967

РОЗЧАХНУТО ХМАРИ. ВЕСЬ ОБРІЙ РОЗКОЛОТО...

Розчахнуто хмари. Весь обрій розколото.
Гримкоче. Зміїться. Вирує і мре.
Огненно-вихрясте вгвинтилося золото
У скелі, у гори, у смуток дерев.

Брунатна притишеність сяє озорено
І вже пролилася у келих долин.
Лиш бук, на дорозі вкарбований, зморено
Сурмить: «До узгір'я б дійти, до ялин».

І враз сколихнулось гіллясте, розкрилене —
На листях, на кронах, аж в одсвітах лле.
Огненно-вихрясте лютує встосилене,
Лиш мить — і притишену землю проб'є.

1968

* *
*

За рясними тривогами гаю,
За осінніми сплесками птиць
Пролунає: «І я відлітаю.
І я відлітаю...
Вхопити б краплину
В дорогу чужинну
З дністрянських пахучих криниць».

Навіщо? Куди ви?
(...— І я відлітаю!)
Там ниви — не ниви...
(...— З осіннього гаю).

Ну що ж, у дорогу чужинну
Беріте краплину,
Сльозу щиросерду дністрянського краю,
Журливого гаю.

Хоч моря сягнете — дорожка за море буде,
Вона вам повернення стежку знайде
До рідного краю,
Весняного гаю.

1967

* *
*

Учора осінь вбігла у Париж.
Ендре Аді

У блиску весь Париж...
Міклош Радноті

Учора осінь вбігла у Париж.
І задивилася у жовті очі вулиць.
Він реготав над нею: «Забирайся швидкіш!
Тут блиск, тут грім, стосилі гули».

Ображена, спинилася на мить
І підпалила парки багрецями.
Прислухалась, чи хуга не шумить,
Не б'є колючими вітрами.

І попливла, і попливла у світ
Крізь німоту шляхів заокеанських.
І заструміла жаром поміж віт
Верби у плавнях наддністрянських.

І розплескала тишу і меди,
Очерети черкнула тонколисті,
На березі лягла і попила води,
І пломеніли пахощі вогнисті.

«Якого біса мчала у Париж?» —
Самокритично, щиро проказала.
І підійшла до круч, до сяючих узвиш,
І красну землю свято цілувала.

1970

І ВСЯ ВІЧНІСТЬ — ПОЧАТОК НАДІЙ

За тим днем — і скорбота, й чекання,
І той жаль, що лишився. Не стих.
Може, мить та, як вічність, остання
Зупинилась на стрічах крутих?

Падолистом здіймаються руки,
Розсівають проміння надій.
І лягають на муки розпуки
На дорозі твоїй молодій.

Падолистом... Як зустріч остання...
Хто завіє, зав'южить сліди,
Перекреслить чекання й благання,
І скорботу мою назавжди?

Може, мить, і той день, і ті роки,
І вся вічність — початок надій
За оцим падолистом широким
На дорозі твоїй молодій?

1968

* *
*

Жовтий лист, вітру свист,
В ластовинні вода,
Де канава, де міст,
А де прямо біда.

Уперед — очерет,
А назад — болота.
Навіть смуток бере —
Все сльота і сльота!

Сиза мла облягла,
Затуманила світ.
Тільки пісня вела
Через плавні та брід

До села, до тепла,
До твоєї душі...
Розступилася мла
І лягли комиші.

І зустрів, обігрів
Мене юності друг
Синім сяйвом з-під брів,
Щирим потиском рук...

1948

ЗА ВЕРЕСНЕВИМИ ДОЩАМИ

Аж гатить сивими руками
Цупкий останній літній град.
...За вересневими дощами
Не дозріває виноград.

Тече волога волохата,
Хоч з неї химородь зведи.
Крізь журавлиний смуток хата
Впливла у тишені сади.

І котить, котить, котить хмари,
На Задністрянщину жене.
Лиш на шляху кігтісті фари
У світло втягують мене.

Бреду я в степ, у сутінь бистру,
А може, вогник віднайду
І в сад брунатний кину іскру,
Що зійде сонцем у саду.

1968

* *
*

Тож ти сійся, вишневе моє сподівання,
На лелечі шляхи, на загірне світання,
Де стоять явори, як забута відрада,
В тихий смерк, в тихий плин, в тихий цвіт
листопада.

Тож і сипле ячанням за хмаркою хмарка,
Вітрюга не зіб'є, вороння не закарка,

Лиш візьміте на крила,— моя вам порада,—
Тихий смерк, тихий плин, тихий цвіт листопада.

1968

СТОЯЛО ЄДНОСТІ ЗНАМЕННЯ

Ми часто сваримось... Частіше,
Ніж треба, грюкаєм словами.
Сьогодні бачив: брунька дише
Блідими скреслими вустами.

Ми часто гинемо від люті,
Дерев'яніємо від злості.
Сьогодні бачив: льодом скуті
Сіяння виплеснули брості.

Ми часто падаєм в знемозі
Від завірюхи-колотнечі.
Сьогодні бачив: по дорозі
Пливли у світ дубки-малечі,

Крильми зеленими махали
І гомоніли, ніби люди.
І розправляли, розправляли
Свої крицеві, ніжні груди.

Стояло єдності знамення:
Землі, небес, ества живого
І вікове благословення
Скороминущого, земного.

1968

ПЕРЕДСВІТАНКОВЕ

А сонце сонне хвиля топить.
Та ще — перекотиполе
На виднокрузі іскри дробить.
І гасне. Гасне й небо кволе.

Так, захлинулося сіяння,
Й до цієї миті все вже звикло.
Не віднайду мостів єднання:
Земля сховалась, небо зникло.

Але звідкіль цей гомін світла,
Звідкіль широке це звучання,
Ця владність Всесвіту розквітла,
Ця велич першого єднання?

1968

ВОГНИК

Вставали хмари, падали в баюри,
Повзли кошлаті, тиснули причал.
Баркас брунатний бився в берег бурий
І гуркотів, гарчав летючий вал.

Немає просвітку, не ждять затишшя,
Шляхи разгойдані пливли за пруг,
І тільки десь на кручі, на узвишші
Не гас вогонь, світив, як вірний друг.

Бувала мить — цятинкою сріблився,
І все ж, мов голкою, імлу колов.
Тріпочучи, він лився, лився, лився,
Гримучу темінь поборов.

Відкрив світанок сонячне обличчя,
І крилами змахнув прудкий баркас,
Вітаючи того, хто в бурю, нічю
Горів для всіх, горів і не погас.

1958

МОРЕ ГРАЄ...

Море грає! — Кидаюся в море...
Ой, не жди мене, мамо, не жди!
Я вернуся, вернуся не скоро,
Треба виручить друга з біди.

Море грає! Над берегом хмари
І за обрій — червоні громи.
Ніби велетень беркут ударив,
Ще й крицевими креснув крильми.

Море грає! І не затихає.
Не журись, моя мамо, не плач!
Це ж не вперше мене підкидає
Стоголосий вітрисько-сурмач.

Море грає! Навкруг море грає,
Котить хвилі — гримучі вали,
Тільки ж парус розвихрене крає,
Де вогні пурпурові пройшли!

1958

КРАПЛИНА

Що — краплина? Все ж пахне прибором,
Чорториєм, тугим неспокоєм.
І вогнем аж іскрить, і сіяє,
І в стосиллі штормів не згасає.

Що — краплина? Клекоче в проваллі,
Піднімає планету до неба,
А впаде на громохкім причалі,
Ніби їй вже й нічого не треба.

Що — краплина? А з пекла такого,
Із широкого гуду боріння
Увібрала всі барви гулкового,
І стрімкого, й тугого кипіння.

1969

* *
*

У червні родився — не знаю спокою...
Планета у пахощах, силі та цвіті.
Акації кетяги скрізь наді мною,
Як соти медвяні, нектаром налиті.

А щебет лунає такий голосистий,
Що море змовкає в безмежному лоні,
І вітер-степняк той розлив променистий
Дощем окропляє серця і долоні,—

Щоб серце — до ласки, рука — до братання,
Неспокій — до дії, краси і горіння,
Щоб квітом безсмертним братерства й кохання
Мене наділяли й мое покоління...

1964

* *

*

Пороша сіється зірчаста,
Світанок тьохкає, бринить.
Хоч хмарка світло-попеляста
Над хвилями легкими снить.

Розмружив обрій сині луки
Аж до незвіданих доріг,
І сонце пломенисті руки
Землі поклато на поріг...

1969

ДУНАЙСЬКА МІНІАТЮРА

Все крешуть розплески громові...
Від пурпурових батогів
Схилились верби зеленоброві
На смагли плечі берегів.

І хвилі встали водограєм,
Гримкочуть їхні голоси...
А над Дунаєм,
За Дунаєм
В огненнім небі —
паруси...

1962, Вилково

ЖАДОБА

Ти відшуміла цвітом плинним,
Відгомонила ти дощами
Й відпломеніла ти вогнями
За шляхом спраглим і полинним.

І знову твій терпкий неспокій
Бунтує кров. Я чую крила.
(О радосте моя стосила!
Принадо — в радості високій).

Я піднімуся в буйний розквіт...
Я пролітаю над світами,
Над незбагненними шляхами,
Я мчу — розкрилено — у досвіт.

Ти подаруєш, подаруєш
Мене — снігам, мене — хуртечі,
Мене — веселій колотнечі,
В мені ж ти вмреш, в мені знуртуєш.

Жадобо пошуків! Як пахне
Твоя снага дощем і цвітом.
(Над білим світом, чорним світом.
Над тим, що — в зріст, над тим, що — чахне).

Тож від світанку й до світанку
Бунтуй і потрясай планету.
І хліборобу, і поету
Даруй стосилля. До останку.

1968

ВЕРНУСЬ ДО ТЕБЕ ЗНОВ БЕЗ КАЯТТЯ

Чоласте сонце спрагу в степ несе,
Пожухлий шлях співа сльозу вітрів солону.
Підбитий птах немов забув про все,
Під будяком іржавим дожидає скону?

О степе мій, солоний вир буття,
Чого тебе забути я оце не в змозі?
Вернусь до тебе знов без каяття,
Щоби упасти на твоїм жаскім порозі.

Струмує пил із давніх сивих брил,
Пожухлий шлях співа сльозу вітрів солону.
І птах летить, як блискавка, стокрил,—
Торкнувсь грудей землі й не віда більше скону!

1969

І Я, І ДОЩ...

З рудих і галасливих площ,
Із міст ішов я прямо в дощ.

Ішов стежками і гаями,
Летів до нього із птахами.

І ніс пилюку і спекоту,
І нерозхлюпану скорботу.

Я задихався. І мілів.
Серед гаїв. Серед полів.

А дощ у гори біг бігцем,
З блакиттю вмиваним лицем,

На синіх ніжках, навпростець...
Ловив краплини ялівець.

Я — за дощем. Побіг за ним.
Таким тоненько-голосним!

І обнімало небо нас,
І грім вітав нас раз у раз.

І ми згори на смуток площ
Упали знов. І я. І дощ...

1965

НА ДУНАІ

С. І. Олійнику

Єрики пахнуть вербою,
Тепла дрімає вода...
Голос подай — над кугою
Зграйка злетить молода.

Лебеді крикнуть на згадку,
Небо черкнуть голубе,
Наче на трепетну кладку
Стати запросять тебе.

Хочеш — за обрій із ними,
Хочеш — до сонця лети,
Будуть серцями своїми
Ніжність твою берегти.

...Сплеснули крила стрільчасті
Там, де великий Дунай
Викотив хвилі смугасті
Аж за тугий небокрай.

Лебеді — за далиною...
Єрики в теплому сні
Марять, як люди, красою,
Що пронеслась вдалині.

Що за розкрилля наснага,
Що за краси відчуття
Та лебедина відвага
Над океаном життя!

1962, Вилково

НЕВЖЕ ВИ НЕ БАЧИЛИ...

С. А. Крижанівському

Невже ви не бачили осені нашої, люди,
Як стелиться тиша, налита медами,
Як зорі летять на земні неціловані груди,
Іх пестять вітри голубими вустами?

Беріть мої стиглі дари молодого кохання...
Не знала я туги безводдя й розбійного граду,
Тож іскрами сонця наповнювала до остання
Веселі, вогнисті плоди винограду.

І келих на згоду, і пісню небес журавлину,
Й прозорі, як сльози дитячії, далі,
І в космос, піднесену сином її,— Україну —
Несу на плечах без журби, без печалі.

В барилах вино піднімає веселе повстання,
Гаї пов'язалися знов рушниками,
І ходить зі мною по світу безсмертне кохання,
Цілує серця голубими вустами.

1961

НАРЕШТІ В МІСТІ ТИХО. СНІГ

Нарешті в місті тихо. Сніг.
Не хочеться ніяк іти із дому.
Не те, щоб снами занеміг
Опісля денного гіркого грому,

А просто — дивно. Тихо. Сніг.
Сиди. І думай. І пиши. І слухай,
Як легко стала на поріг
М'яка п'ятихвилинна завірюха.

І знов навколо тихо. Сніг.
Як добре, що година споглядання
Несе — я чую спраглий біг —
І слів, і дум стосиле брунькування.

1969

* *
*

Як затихнуть зелені дощі,
Сонце перла розбризка ізранку,
Пом'яків, чорнобривців кущі
Розцвітуть коло ганку.

Ти з просторого світу блукань
Доберешся, мов бусол, до хати,
Щоб у тиші, в спокої світань,
За мандрівками знов сумувати.

1956

ЗИМОВЕ

Трійка. Вихор. Ляск завії.
Реактивні вороні...
Обірвуть мої надії,
Стопчуть, витопчуть пісні?..

Мимо, мимо... Хмаровище...
Білий дзвін, немов земля.
Серце, вище! Мріє, вище!
Час невинність окриля.

Трійка. Вихор. Хуртовина.
Б'ють розвихрені вогні.
Й ніби ніжність лебедина —
Реактивні вороні...

1967

ІДЕ, ІДЕ ПОЛЕМ

Іде, їде полем, даль снігами встелена,
Іде, їде мила, зустрічю звеселена.

І везуть її, везуть не машини скорі,—
Тільки зорі з-під копит, білі зорі.

Пролітають висілки, пролітають явори...
Вороні аж з посвистом, ледь в димку, дияволи!

Висіяв дзвіночок згуки всі осріблені
На доріг окрилля, на замети здіблені,

На струну гіллястую — яворове денце,
На високі радощі, на глибоке серце.

Іде, їде полем, даль снігами встелена,
Іде, їде мила, зустрічю звеселена.

20/1 1967

* *

*

День пірна, ніби сніг, у нічну глибину...
Сніг червоний кружля і кружля наді мною.
Я ввійду в глибину, що цурається сну,
І устами торкнуся глибини, мов рукою.

Та пізнати не пізнав глибини — пустоту,
Що високим мовчанням навіки сповита.
Тільки висіяв сніг на уста гіркоту —
Ті медвяні краплини далекого літа.

1968

І ХТОСЬ ІЗНОВУ КЛИЧЕ

Лягає сніг лапатий,
Іскриться під саньми.
У мене день багатий
На зустрічі з людьми.

Чи їду, а чи стану,
А всі зовуть: «Агов!» —
Куди лише не гляну,—
Від степу до дібров.

І так мені чудово,
І я такий радий,
Що я з тобою знову,
Мій краю молодий.

Журби розбив тенета,
Братаюся з людьми...
Одсвічують замети
Під рвійними саньми.

І хтось ізнову кличе,
І стелиться сміжок,
І зустріч срібну зиче
Засніжений ріжок.

1968

* *
*

Я не знаю, чом це і для кого раптом
Тенькнула синиця (може, й не вона).
І лютнева хуга помахала клаптем,
Помахала білим хуга пролітна.

І стою в задумі, і журюсь в замрії,
І тривожусь журно, і печаль несу —
Чом це і навіщо? Може, це надії
Обізвались давні давнього часу?

Тенькнула синиця в заметілі знову
Крізь мої надії, крізь мої жалі.
І гойднула хуга стишену діброву,
І завмерла хуга на краю землі.

1967

І КОЖЕН ПРОМІНЬ

Ще березнева прохолода
Над бузком,
А вже за сизим, сивим бродом,
За ярком.

На шпицях променів світило
На косі.
І враз сіпнуло й відпустило
Гальма всі.

І покотилось, розплескало
Пелюстки.
І чорне поле засіяло
До ріки,

І засріблила тиша рання
Береги,
І скресло — в щebetі — мовчання
Навкруги.

І я стояв в німій покорі
І мовчав.
І кожен промінь в неозорі —
Зазвучав.

1968

НАД ОЗЕРЦЕМ

Таловина. І таволга.
 І трепет
Журливих журавлиних
 крил.
Леління легких
 хвиль,
 хвилястий лепет...
Багровий блиск
 блavatarних брил.
І струм струмків
 лунких
 з долин долинув,
І тиша тихо
 відійшла,
І промінь
 якір
 променистий
 кинув
Під кригу.
 І крига...
 попливла.

1968

РОЗМОТАЄМО ЗНЕМОГУ

Розмотаємо знемогу,
Ніби дріт.
...Тільки вийду: за порогом —
Красен світ.

Гомонять акацій грона,
Ластівки...
Смутку, суму — заборона
На роки.

Відпливає в мандри місто,
Всюди — сміх.
Жур — торішнім падолистом,
Давній гріх.

Від блакитної напруги
Б'є прибій.
Не від смутку, не від туги —
Молодій.

І лечу у цім потоці,
Як юнак.
Не в очах — на кожному кроці —
Красен знак.

Розмотаємо знемогу,
Ніби дріт.
На дорогу. На дорогу.
В ярість літ.

1968

ПЕРЕД ОНОВЛЕННЯМ

Ти чув, як гомонять каштани,
Идучи за пруг.
Ти чув, як стеляться тумани
На зжовклий луг.

Ти чув, як тріскаються зорі,
Стихає бій,—
Вже німота блукає в морі,
Не горобій.

Лиш спектри, лінії, як звуки;
І далина —
Кипінь бере на сині руки,
В глибінь пірна.

І все таємне знову знане,
А знане — ні.
І все улюблене, кохане
В тобі, в мені.

І знов загадка: чом, для кого
На сизий брук
З каштану капає тугого
За звуком звук?

1968

* *
*

Блакитним зором світ лиш гляне
І затремтить доріг струна,—
І серце тане, смуток тане,
І тане смутку далина.

І вже стріляє цвітом першим
Цей дивовижний юний день.
І я, в передчутті завмерши,
Німію в одзвуках пісень.

1967

ЧИ НЕ В ЦЬОМУ Ж БЕЗСМЕРТЯ...

Вмер
у моїх Майках на Дністрі
старий рибалка.
Німо Дністер журились.
І туманіла безмовна верба.
І дощі, як тумани,
і сонце, як світло бліде,
проглядало.
Мов підрізане, впало весло.
А каюк захлюпнула печаль.

Уперше за роки усі
Черненко Іван Самійлович
Підняв чорне вітрило
і поплив Майками у вічність.
Хоч ніколи не думав рибалка старий,
Що доведеться пливати йому
вулицею рідного села,
Як Дністром пропливав,
не каюком —
на руках молодих,
Засмаглих і сонячних.
А ось і поплив.

Іще не змерхла блакить ув очах,
І увібрав же світанками гожими,

Здається іще —
що зіпреться на дивний каюк,—
Як оркестр вже голосить,
говорить про нього:
«Людина була, бо трудилась вона».
«А більше не буде?»
«Був, та й нема».
«А чи буде колись?»

Поміж очеретом і поміж лататтям
Каюк пробирався не раз і не двічі,
Між духом вербовим,
між млостью лілей.
Птахи тріпотіли над ним,
ніби струни.
Траплялося,
брав же рушницю,
стріляв дичину.
Траплялося,
що опускав і рушницю.
І гомін небесний він слухав і слухав.
За хмарами там і за обрієм там
Бриніло життя.
Бриніло життя.

Кому ж це вдавалось туди залетіти?
А він залітав —
із птахом,
якому життя дарував,
На сонячній ниточці,
що пробивалась крізь хмари,
На тій, що еднала його й далечінь.
Ота далечінь,
що йому простеляла дорогу,

По котрій ніхто з маячан не ходив.

Траплялось,

каюк залишав

швидкоплинний Дністер,

У степ впливав, що білів і білів.

Мов наказував степ:

тільки той,

хто під білим вітрилом,

Може далеч долати мою.

Не наважувався кожен

в безмежжя пливти степове.

Тільки він тут знаходив розраду,

Він — Черненко старий, споконвічний рибалка —

Під вітрилом своїм,

білосніжним вітрилом життя.

У мисливських чоботях, фуфайці

ішов на зайців.

Не ішов,

а торкав він дорогу дністрянську.

І розказував степ йому

думу й турботу свою.

Як утома клепала, гатила утома...

На спочинок, до грубки вела і вела.

Але вибалок сніжний та струмок-непосида

Жебонів під льодком, між зелених стеблин.

До старого вітався. Та більш ні до кого.

І старому казав він, та більше нікому:

«Ось тепер я не згину, тепер оживу.

Із дощем, із відлигою, з громом і сонцем

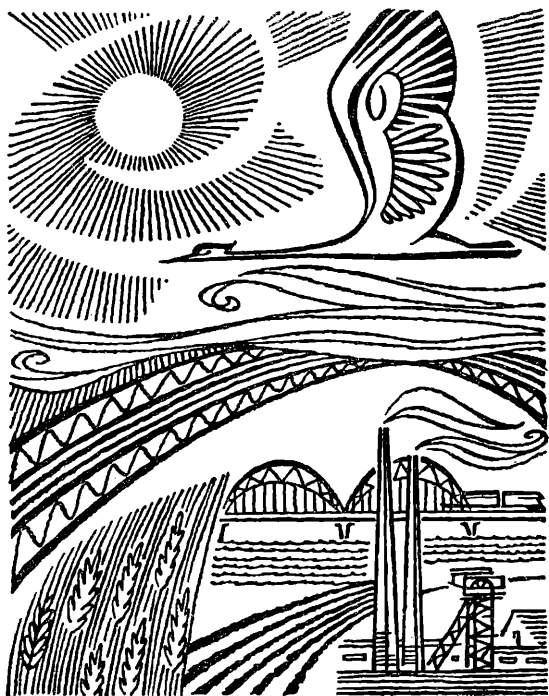
До Дністра я домчу. Ще зустрінемось ми».

Повертався додому старий

у Маяки,

І рибальських дітей він скликав до наук.
А тепер він пливе,
 і пливе він
Маяками рідними,
Вперше — чорне вітрило над високим чолом.
І Черненків каюк —
 на руках молодих,
Молодих, і засмаглих, і сонячних.
А в очах покоління —
 опромінені сльози.
Чи не в цьому ж безсмертя
 Черненка старого —
У сльозах молодих?..

3 ДОРІГ

ДОРОЗИ

Я знав тебе. Задимлену снігами.
Столунну, ніби грім. Безмежну, як зорю.
Пестливу знав. Ти материнськими руками,
Злітаючи, бувало, до нестями,—
Підносила мене. У розквіт. І на прю.

Я жду тебе. Сріблясту, як пропелер.
Легку, як блиск троянд у червні на крилі.
Солодку, ніби постіль, що матуся стелить.
Пружну. Терпку. З безмежжям на чолі.

Я пізнаю тебе. До метра. До безмежжя.
І — крізь серця. І — крізь думки віків.
Із наддністрянського могого узбережжя,
Освячену, як воля, кров'ю козаків.

Лети, дзвени. Налита. Рястом вбрана.
Чекать тебе в цю мить мені звідкіль,
Моя дорого! — вічна і незнана.
Жива, як цвіт. Рвучка, як спраги біль.

1967

ПТИЦІ

А. С. Малишкови

Ти кожній людині даруєш пtiцю:
То чайку, то сокола, то солов'я...
Хай кожній людині дорога іскриться,
Де плин, де буремна, стрімка кручія.

Тому — для кохання,
Тому — для прощання,
Тому — для відроди і лету у світ.
Іще ти людині даруєш світання
На тисячі літ.

Прозориться небо вишневого року
І дихають пtiці твої гаряче,
Готуються пtiці в дорогу високу,
І Всесвіт для пtiць підставляє плече.

1963

* *
*

Як чудово тут, друже, бродити,
Відчуваю, що справді живу...
Десь Челябінськ вогнями залитий,
Ешелони летять на Москву.

В робітничому селищі спокій,
Навіть клуб гомінливий затих...
І я радий, що юності роки
Не згубив у блуканнях пустих.

Що заклав серед лісу будову,
Що трудивсь від зорі до зорі,
Що світанком стоятиму знову
На легких риштуваннях вгорі,

Що в руках моїх сила і змога,
Що в труді я знаходжу пісні,
Що неспокій — безкрая дорога
Випадає повсюди мені...

1946

ПЕЧАЛЬ ХЛЮПНУЛИ ЖУРАВЛІ

Печаль хлюпнули журавлі,
Хоч залишай роботу.
У ліс іду. Але в імлі
Лунає гомін льоту!

Дивлюсь і рвуся їм услід..
«Скоріш, скоріше з нами!»
Летить, здається, небозвід
Над синіми лісами.

Аж десь із клоччя темних хмар,
Мов серця оклик строгий:
«Спіши у край вишневих чар
З далекої дороги!»

Розтали в дальній далині,
Збудили щем, скорботу.
Де не піду — шумить мені,
Шумить розкрилля льоту.

1946, с. Ново-Іванівка

* *
*

Дивно — правда? А я за снігами сумую,
За країною дальньою в сяйві снігів...
Зупиняється віхола. Тишу я чую,
Що пливе од німих, ніби сон, берегів.

Та і сон, мов краплина, прозора-прозора...
Крапле сонцем, льодком, журавлиним плачем...
Прокидається вишня, бринить, темнокора,
І розпушує сніг зеленавим плечем.

Це до мене долинуло вітру ячання,
Щоб вертався скоріше в долину весни.
Розплескалася віхола... Журавлине мовчання...
Пахнуть юністю спогади, роки і сні.

Дивно — правда? А я за снігами сумую,
За країною казки — стрічались колись!
Лиш повірте мені, що мовчання я чую,
Над яким журавлині ключі заплелись.

1965

* *
*

Був у Карпатах. Мовчав. Ані слова
Горам сказати не зміг.
Ждала яличенька в сні волошкова,
Прут у гранітний поріг
Бився грудьми. І зоря малинова
Обрієм синіх доріг
Тихо ішла. Не сказав я ні слова:
Людям його я беріг.

1960, м. Луганськ

* *
*

Зелені гори, води пінні,
Аж поруділі, потемнілі.
Пливуть над вами далі сипі,
Ялиці тихі, посмутнілі.

І раптом хмара на Карпати
Упала трепетна, упала.
Така розхристана, кошлата,
Дощем на горах заридала.

У фіолетовій жалобі
Вона Карпати напувала
І на узгір'я крутолобі
Зійти яличеньку благала.

1964, м. Вижниця

* *
*

Журавлині шляхи над Дінцем, над копрами...
І летять журавлі, і курличуть над нами

Про незнані краї, набубнявілі брості.
І запрошує далеч до себе у гості.

Ти виходь у поля — хлібом пахнуть простори,
Ти відчалюй в моря, піднімайся у гори,

Але землю оцю — над Дінцем — гіркувату
Будеш всюди, завжди, до кінця пам'ятати.

1960, Лисичанськ

* *
*

Є на світанні мить така,
Коли Донбас мов замовка
І барвінкова далина
Із-за димовиськ вирина
І кличе, кличе у гаї
І на заросені луги.
Хоч сплять ще в квітні солов'ї,
Самі співають береги
Дінця веселого,
що все
Воркоче, мчить, вітрець несе,
Гойда у хвилях дві зорі —
Земну й небесну...

Шахтарі

Тоді виходять із кімнат,
Щоб не прогаять жодну мить,
Коли земля розкине сад,
А небо крилами шумить,
І омолоджується світ,
І сонце пестить перший цвіт,
Людина бачить те нове,
Що завдяки лиш їй живе.

Пізнання мить, єднання час...
І стрепенувся знов Донбас.
Він світлий, юний в тій порі.
Ідуть в забої шахтарі...

1960

* *
*

Душа моя красою пройнялася:
На цілині я чую рідну мову,
Вона в життя Қазахії вплелася,
Як солов'їна — в далеч світанкову.

1961

БРАТАННЯ

Казах освідчився
В любові Дніпру.
Жумагалі Саїн

Бійцеві сниться сон не вперше...
Як струсить ніч зорю останню
І промінь, шлях рудий утерши,
Простелить шлях пахкий світанню,—

Над Україною колосся
Розправить вуса променисті,
Й Дніпра-Славути стоголосся
Хлюпне в діброви срібнолисті

(Тонкий листочок, мов мережка,
Живі, різьблені дерева...),
І зазвучить сіянням стежка,
І зазвучить струна вишнева.

Підійде він до хвиль Славути,
І зачерпне води живої,
І зможе друзів повернути
Із давніх літ, з передової.

І він проснувсь... Зоря за обрій
Упала срібною сльозою.
Казахи ж воїни хоробрі —
Вони не плачуть серед бою.

І заросились гори й доли
В жаді стосилого чекання.
І він рвучкий, високочолій,
Пізнав те трепетне братання.

29/1 1970

Буде снитись мені яблунова алея,
Лиш поїду до рідного краю.
Буду я сумувати за нею,
Тільки смутку нічим не розраю.

Буде кликати далеч мене голубина,
Буде море моє гомоніти,
Буде пісня рибачки палать, мов жоржина,
І веселу доріжку стелити.

Тільки я не забуду травневої ночі,
Яблунову алею згадаю,
Де вишнева зірниця тріпоче
У гарячих степах Кустанаю,

Де зустрілася юність для мене жадана
(Як говорять, здогнав за горою),
Слово ж перше сказала кохана:
Опромінила серце весною.

1961

ПОБРАТИМ

*Українському партизанові,
казахському письменникові
Қасимові Қайсенову*

З Ала-Тау ринуть води,
Клекіт негасим...
«За Сибіром сонце сходить»,—
Заспівав Қасим.

Як же водам не кипіти —
Вже прийшла весна?
Як ту пісню не любити —
У душі вона?

Як весною молодою
Він пізнав її,
В партизанськiм неспокою
Ніс щодня в бої.

І кипіли ж, та не води —
Ріки вогневі,
Й не виходили заброди
Із лісів живі.

Привітала Україна
Хлопця-вояка,
Наче друга, наче сина,
Сина-козака.

І поніс він пісню волі,
Як здолав війну,
У степи широкополі,
В рідну сторону.

З Ала-Тау ринуть води
Бистрі і круті...
«За Сибіром сонце сходить»,—
Чуть в Алма-Аті.

І летить під небесами
Голос негасим...
Йде по місту із синами
Партизан Касим.

1961, Алма-Ата — Балхаш

* *

*

На Ала-Тау срібна тишина.
Ми входимо у срібну тишину.
В таку високу входим долину,
Що раптом обривається вона.

Ступи ще крок — і відійде гора,
І ти не стрінеш більше на путі
Ні цих проваль, де тумани густі,
Ні цих гаїв, де щебет не вмира...

1961, Медео

ПРОЩАЛЬНА

Будем разом... мить... і другу...
І поїду я навик.
Маю тугу, тільки тугу.
Знову біль мене обпik.

Над Тоболом — суховії,
Над степами — каламуть...
Як лишу бентежні мрії,
Що мені узяти в путь?

Що зі мною, що з тобою,
Знаєш ти, не знаю я...
Молодою, наливною
Юність зводиться твоя.

І в блакитному бажанні,
В нерозтраченім теплі
Повертаєш довгождані
Ранки людям і землі.

Разом з ними степ зоріє,
Котить гомін цілина,
В степ виходить, мов надія,
Перша вишня наливна.

Тільки йди — тож буде цвіту,
Тільки сміло — назавжди.
«Сорок років — без привіту,
Двадцять років — без біди!»

Хто сказав тобі, дівчино,
Знаєш ти, не знаю я...
На шляху моїм незмінно
Юність зводиться твоя.

1961

* *
*

Полин, полин... Не думав я ніколи,
Що буду поклонятися тобі,
Що можеш стати нашим садом, полем
І джерелом підмоги в боротьбі.

Куди не гляне око, ти повсюди.
Крізь безводь, камінь, крізь піщану смерть
Продерсь, пробився, щоб раділи люди,
Цупкий піднявсь над брилами на чверть.

Безплідну пустку змусив ти скоритись,
Прогіркле сонце на безводді п'єш.
І все ж спішить до тебе верблудиця,
Бо ти їй кров оновлення даєш.

Полин, полин сухого Мангишлаку...
Я пив чубат і дякував тобі,
Немов пшеничному ряному злаку,
Який дощі воложать голубі.

17/III 1961, Форт Шевченко

* *
*

О жовтий, клятий Мангишлак!
Ти не давав мені спокою...
Здавалось, швидкісний літак
Не зможе стрітися з тобою.
Не донесе. Не долетить.
Передихнути сяде скоро.
І мертва далеч в першу мить
Жбурне його в піщане море.

...Ось ти лежиш, як вік тому,
Як царство давнього страждання.
Тут пісню вольності в тюрму
Кати загнали на вмирання.
Фортеця рабства на горі —
Безмовні навкруги руїни...

...Що думав він о тій порі,
Кобзар закутий України?
Що ти йому приніс тоді,
Веселий вітре, побратиме?
Чи освіжив його в біді,
Розвіяв горе несходиме?
Що, хвиле, мовила йому?
А ти, скупих дощів краплино,
Чи ти упала на тюрму?

А ти, Шолпан ¹, краси перлино,
Чи ти зіходила завжди,
Чи осявала на світанні
Його журбу, чи ти сюди
Доріг не знала до остання?
Я відшукаю, і знайду,
І повезу аж на Україну
Оту Катрусю молоду,
Катіру ту, що на хвилину
Йому з'явилась як зоря,
Йому всміхнулась голубино...
Уклін тобі за Кобзаря,
Землі казахської дитино.
Ти муки самоти зняла
З його душі, дала горіння.
Ти з ним сьогодні ожила,
Щоб жити вічно в поколіннях.

Спасибі вам, вітри життя,
Спасибі вам, краплини зросту,
Що він не взяв тут каяття,
Не знав зневіри тишу гостру.
Спасибі, хвиле голуба,
Уклін тобі, Шолпан преясна,
Що возвеличив він раба
І тут, як славив повсякчасно.

Роки... роки... Століття вже...
І сонце правди у zenіті...
І кожне серце береже
Його пісні, вогнем наліті.

¹ Ш о л п а н — ранкова зоря, Венера.

О дальній, рідний Мангишлак!
Твоє каміння оживає.
Тебе ж мій брат — трудар-казах —
Містами всюди заквітчає!

1961

ПРИСВЯТА

I

Я слухав твій чарівний спів,
Як солов'їний,— на світанні,
Немов навік перелетів
У ті простори срібноткані,
Де згода піснею пливе,
Де промінь зустрічей торкає
Кохання струни. І живе
Воно повсюди. Не вмирає.

II

І ви, і ми — на березі крутому,
А ніч гулка, а море без кінця.
Ви — вдома. Ми... Далеко як від дому!
Та наші зігрівають серця.

Десь мій Дністер, і сад, і трепетна раїна,
А нам шумить громохкий океан.
Одна у вас, у нас красуня Україна,
Один, як світ, безмежний Казахстан.

III

Слухай море, а я задивлятимусь в очі твої,
Буду руки до щирого серця горнути,
Буду марить про ті у зеленім безмежжі краї,
Де могла б ти і юність мені повернути.

Так візьми ж ти мене, із собою візьми, понеси...
Тільки знай: не благаю я в тебе спокою.
Буду сохнути я без твоєї гіркої краси
І кривавитись буду, солодка, з тобою.

IV

Лиш торкнулась руки. І пішла. І поїхала.
За хвилину — й нема.
Що ж ти стогнеш і казишся, сонячна віхоло,
Давиш, світла пільма?

Не для того у світі серця зустрічаються,
Щоб пізнати самоту.
І дороги до мене уже озиваються...
Я увесь — на льоту...

V

І хоч я знаю — більш ніколи
Тебе не стріну у житті,
Цілющим співом, світлим болем
З'явилась на моїй путі.

І світ в безмежжя розгорнула,
І смуток сонцем залила,
І серцю юність повернула,
І пісні крила віддала.

VI

Я у твоєму місті, де тополі
Виходять у безкраю далину,
Де пламеніють гори срібночолі,
Мов розбудить бояться давнину.

Лиш річка з гір, Алма-Атинка, в'ється,
Бринить, немов пісень твоїх струна.
І вірю я: до мене озветься
Твоя весна.

1961

КАЗАХСЬКІ МОТИВИ

М. Я. Олійникові

* *
*

Стрів гордеця — голову сам підніми до небес,
А перед скромним схили до землі.
Честь і цнотливість — вони не осудять тебе
І каяття не зможуть жалі.

* *
*

Геній — для всіх побратим, для народів усіх,
А без єднання немає життя.
Хай твоя творчість дарує
буяння і сміх,
Розбрат не знає повік вороття.

* *
*

Краще підметкою бути в своїй стороні,
Ніж сонцесяйним султаном в чужій...
Доле! Дай силу невтомну сходити мені
Кожен куточок в країні моїй.

* *
*

Щастя прийде до старого — не буде запізно,— о, ні!
Як передчасно не буде і самому ж це молодому.
Кожен повинен помчати на небаченім досі коні
І повернутись із мандрів безсмертних до рідного
дому.

1967

* *
*
*

Сліпуча, до хрускоту, спеко,
Вгамуйся у листях, в лозі...
Співає казах Каїрбеков,
В туркменській співа Фірюзі.

Сивіють в узгір'ях дороги,
Просвітані солончаки.
Людина згоря від знемоги,—
Руді облягають піски.

Ще безліч доріг до аулу,
Ще більше — до серця людей,—
Крізь давню долю минулу,
Крізь смуток, що світом бреде.

Влітають розгілені гони
В пахкий солов'їний туман.
Ляга надвечір'я на крени,
На древній, як пісня, платан.

І гасне спекота в долині,
Не шерхне гірка на вустах.
І дихати легко людині
В налитих цвітінням садах.

Від отчих країв ми далеко,
Та рідна для нас Фірюза...
Співає Гафу Қаірбеков,
На листі іскриться сльоза.

1968

РОЗМОВА З ДРУГОМ-ПОЕТОМ

Брате, друже мій, поете, ти підкреслюєш завжди,
Що творити пісню — мука невтоленна до кінця,
Легше день в пустелі бути без цілющої води,
В Каракумах поруділих без розливу вітерця.

Що ж, нехай... Не буду, друже, перекреслювать твій
пал,

Сам належу до когорти, що штурмує небеса.
Все ж давай-но запитам у туркменки Айджамал —
Як з'явилася у світі нею ж створена краса.

В'ється нитка пурпурова, і за тою ж — вогнева,
В'ється ниточка по фону, що безбарвний, мов піски.
Друже, пильно придивися, як поволі вплива
Пісня фарб і строгість мислі з-під дівочої руки.

То гармонія з безладдя, то натхнення із труда,
Перемога із любові, що влітає Айджамал.
Дні за днями відлунають, ніби спінена орда,
І століття перемелять не один бентежний шал.

Друже, вірю: хоч клаптинку збережуть гіркі віки,
А зустрине витвір — скрикне не один з нас, мов дитя,—
Твір злетів із серцем разом з-під дівочої руки,
Як злетіло, забриніло вічне в спраглої життя.

Станем мовчки, замієм од вогню, що б'є з-під рук,
Встанем в святості суворій, хоч в серцях дев'ятий вал.
Може, й ми пізнаєм щедрість, неситимість творчих
мук.

Й поведе нас у століття мовчазлива Аїджамал.

15/V 1966, Баку — Ростов

І ГРУНТ ДОБРА, І ШЛЯХ РОБОТИ

ЖАР - ПТИЦЯ

МИ ТІЛЬКИ ТАК ЖИВЕМ НА СВІТІ

«Серця! Планету обезхмарте» —
Накажем сину і онуку.
Неспокій підніма штандарти,
Тисячоліть зміта розпуку.

Не тиша тиші... Клич Повстання,
Так, Революції походи —
Це наша перша й не остання,
Висока заповідь, народи.

Хай тиша тиші не чатує
На думи вічного стремління,
Неспокій нам шляхи торує
Любові, дружби і цвітіння.

Скрізь Революція сьогодні
Планету нашу потрясає:
І монументики холодні,
Й кайдани рабства спопеляє.

Іде Планета по орбіті
За вічним ленінським декретом.
Ми тільки так живем на світі:
Своєю творчістю і злетом!

1968

ВЕСЕЛКА

Не з темноти чи закапелку,
Не з тих кутків, де мох, імла,
Дніпро підносить нам веселку —
Вогненносиніх два крила.

Вже пропливли крізь неї кручі,
Як сизокрилі голуби,
Й оранжеві скалки летючі
Зловили в темряві дуби.

І розпрозороно, глибинно
Від неї небо відійшло,
Щоб рясноцвітно і промінно
Лягла Софії на чоло.

Над Володимиром — преясна,
Над Україною — вона,
І Всесвіт сповнила незгасна
Блакитна музика. До дна.

Згучали доли і діброви,
Як вікова жива краса
Безсмертної святої мови,
Її надія і яса.

Так, від Дніпра, на подив люду,
Свою цнотливість пронесла.
І, непокірна млі і бруду,
В серця спустила два крила.

Беріте, пийте жар і світло,
Бо чесним ярість до лица,
Щоб рідне щастя не поблідло,
Не розбраталися серця.

Зведись, веселко, яснокрило,
Над нами з дня у день пливи,
І малиново, і стосило
Завжди палай, завжди живи!

1964, Київ

КОХАНІВКА

Коханівка — яке ласкаве слово!
За Токмаком назвали так село!
Щоб трепетно, щоб ніжно, барвінково
Усе воно в буяння запливло.

Назвали люди наші світлочолі.
А зайди, а ординці навісні
Топтали радощі широкополі,
Палили наше серце і пісні.

Лишали імена: Гниле болото
Чи Місце крові — наче батого.
Тебе лишали, вікова скорбото,
Тупі і ненаситні вороги.

Народе мій, ти з небуття, із ночі
Піднявсь на землях рідних на віки.
Мудрець. І воїн. І творець.

Урочі
Живуть Шевченки і Кармалюки.

Твої сини. Твоє стокриле Слово.
Твоя свята надія майбуття.
Коханівка — так ніжно, барвінково.
Так трепетно.

Як вічність.

Як життя.

10/IV 1969, с. Коханівка на Запоріжжі

* *
*

Земле! Чаша наллята...
Всю тебе обійду.
Ти і щедра, й багата,
У плодах, у меду.

Славтесь, руки робочі!
Землю ж ви підняли
Із безплідної ночі
І до сонця знесли.

1958

* *
*

І мокрий сніг, і вітер лютий
Одлопотіли, відпливли,
І стрепенувся світ розкутий,
І розплескав: «Курли! Курли!»

І щось таємне і манливе
В землі, в травичці, в деревцях.
І сонце б'ється голубливе,
Неначе повінь, у серцях.

1946

* *
*

Дороги, дороги, дороги
Туманних прозорих світань;
Буденні гарячі тривоги,
Незгасна жадоба пізнань.

Надвечір в солодкій знемозі,
Над трепетним сяйвом вогнів
Збагнеш, що набрався в дорозі
Наснаги для буряних днів.

1946

А СИНИ ВІДЛІТАЮТЬ

А сини відлітають...
І пахнуть дороги
Наддніпрянською вишнею,
Материнською ласкою.
Мов колись запорожців гримучі пороги,
Їх ракети виносять у простір.
І казкою
Відпливає Земля в голубім ореолі.
І слідкують за ними
Недремні очі Землі —
Телебачення.
І говорить Земля:
«Я прийму вас на руки свої
У казахському полі...»
«Здоровенькі були!»
«До побачення!»

Над уявою предків,
Над думами віщими
Піднялося дерзання
Розкутого віку двадцятого.
І далекі світи
Стали знаними, ближчими
Для моєї душі,
Покоління крилатого.

Космодроми не сплять...
В розпанаханій далечі
Розкривається Всесвіту
Казка за казкою.
І «Восток» за «Востоком»
Пролітають, не танучи,
Над дніпровською вишнею,
Материнською ласкою...

1962

МОНОЛОГ ЗЕМЛІ

Я розкрилена вся в доброті і у вірності руху,
За безмежжям моїм доторкнешся до сонця чола,
І, як вийдеш з мого тяжіння, ти серце послухай
І на мене і там ти не матимеш крихітки зла.

Чорноземного лона знуртують вишневі заграви,
Обів'ють твою мужність і труд калинові мости.
І коли підведу я тебе до всесвітньої слави,
І коли я накажу, то знатимеш — треба іти.

Я достойних вродила в буденних боях революцій,
Вікопомного свята не згасне повік знамено.
Одного лиш боюся: загину в стонадцятій муці,
Як забудеш постукать в моє материнське вікно.

Виглядатиму вишнею, піснею, рутою вічно
І очей не змикатиму, сину мій, рук не складу.
І на перший твій подих і поклик озвусь блискавично,
І по вінця налітою Волгою в спрагу ввійду.

Я розкрилена вся космодромом пшеничного лона,
Поколіннями встелена мудрості і чистоти,
Її пломенить моя віра чекання і дума червона.
До побачення, сину!

А зараз — лети і лети.

* *
*

Де таємниці володіння,
Де Вічність виткала світи,
Там наше дуже покоління
Проклало мудрості мости.

Іде життя земне в простори
Від висоти до висоти.
І плеще Вічність, ніби море,
У рукотворні б'є мости.

1962

ЧЕКАЮ КВІТНЯ...

Чекаю квітня — в січні, в листопаді...
Чекаю квітня — і завжди несу
Прозорі очі, що буянню раді,—
Його прозору, сріберну красу.

Чекаю квітня — люди людям милі,
Як сонцю — шлях, як небу — журавлі...
Які слова настояні і спілі
У квітні проростають на землі

Чекаю квітня... Є кому сказати,
Є слухати кому про ту жагу,
Що між серцями розрива загати,
Серця в зелену заклика пургу.

Чекаю квітня, як чекав учора,
Як стану ждати завтра і завжди.
...Пливе серцями людяність прозора
Од вічної квітневої ходи.

1964

* *
*

Я подарую людям доброту,
Я подарую їм Любов навіки
І дивний світ краси, і прямоту,
І щире небо, й соковиті ріки,

І руки молодистого труда,
І серце неспокійного братання.
І їх ніколи не зв'ялить біда,
І їх ніколи не уб'є згасання.

І хай мій цвіт незайманий струмить,
І всяк летить, народжений для лету.
І з роду в рід квітневий шал шумить
І засіва піснями всю Планету.

1964

* *
*

Тобі не снилося легке життя,
Укрите волошковою габою...
У роздумах приходить відкриття
І не дає серцям спокою.
Висока ціль і пошуків жага,
І — сумнівам кінець, і знову —
На невторованих стежках пурга,
І все ж підвладна Мислі й Слову.
Крізь ночі темні й мудрості шукань
Аж до всевладного закону,
Коли підносить волошкава рань
Ясну і трепетну корону,
Шукай завжди, шукай усе життя...
Тим легко, хто дорогою трудною
Іде в своє нетлінне відкриття,
Серцям дарує радість неспокою...

1964

* *
*

Мене стрічають знов дощі прозорі...
На струнах променів легкого сонця
Краплини падають на білокорі
Гаї... Гей, серце, сонця не сторонься!

Гей, не сторонься зросту і світання!
Земля бринить, немов струна. І плине
У те стрімке і райдужне буяння,
У те горіння сяйва голубине.

Пий, серце, пий!.. Біжать дощі прозорі
Кварталами, шляхами і серцями.
І легко дням, бо далі білокорі
Зелений прапор підняли над нами!

1955

РОЗДУМ

Колеса стукають назад,
Колеса стукають частіше...
Вже сорок. Вже й під п'ятдесят.
Уже і сто у серце дише.
Колеса стукають назад...

А щира далеч пізнання
Отого світу, що струмує
І сипле цвіт. Не навманя
Веде тебе. Веде й нуртує.
А щира далеч пізнання?

І буде сто. І знову сто.
І промайнуть швидкі століття.
Та не загубиться ніхто
На злих зупинках лихоліття...
Та не загубиться ніхто...

О насолодо пізнання,
Нерукотворна муко плину!
Когось вже старість зупиня,
Примерхлу вже несе годину...
Когось вже старість зупиня.

Колеса стукають назад,
Колеса стукають частіше...
Роки ідуть не на парад,
Та пізнання у серце дише,
І знов дорозі кожній рад.

Благословляю вічний рух,
І ґрунт добра, і шлях роботи,
І тополиних весен пух,
І злість звитяги, й сяйво цноти.
Благословляю вічний рух!

Раз мислю я, то і росту,
То я — і розквіт, і боління.
На калиновому мосту
Мое вертається горіння,
Бо мислю я, бо я расту.

Які світи, які роки!
Тож не лишай мене, пізнання,
Бо це ж зовуть років гудки
У цвіт, у плин, в жарке стрічання.
...Бо це ж зовуть років гудки!

17/II 1966

ПТИЦЯ

Чую: птиця кричить у зволоженім небі...

Відгукніться до неї. На крила її
Навалилася туга, як морок у склепі,
Як осіння іржа на кристалі гаї.

Не дорога ж летюча під ноги лягає,
Не в гурті ж нездоланних, а рветься сама...
Хоче птиця за обрій, а обрій тікає,
Хоче птиця до сонця, а сонця нема.

Я візьму своє серце (не муку і горе),
Що в полоні не змовкло, не стихло в петлі.
«Вирушай, піднімайсь, моє людяне й скоре,
Задихається птиця в оглухлій імлі!»

Пробиваються промені сонця повсталі...
І горить моя кров, ніби віри вогонь...
І за обрій летить —
усе далі і далі —

Мудра птиця
з моїх сонцесяйних долонь...

31/XII 1962

І ВІДСТУПИЛА ТЬМА ЗЛОСТИВА

За потрясіннями і димом,
За можновладцям сили зла
Душі пустелю несходиму
Жарка жадоба обняла.

Помолоділа у двобою,
Сто раз освячена, в росі,
Жага здіймалась тятивою
І пломеніла у красі.

На світових шляхах огуди
Віки щербились, як мечі.
Вона ж огнем проймала груди
Усім, хто падав ідучи.

І відступила тьма злостива,
І ярість світла напливла.
І пахла променями злива
І цвіт між хмарами несла.

1968

ПРО ЖАР-ПТИЦЮ

Мені снились Майки. Село мое миле.
Наша вулиця. Хата. Росянисті кущі.
Ходить ходором грім жовтокрилий
Та біжать — все ж то курячі — світлі дощі.

Потім злива із плавнів запахла вербою.
І запахла вся вулиця і попливла.
І мене понесла, понесла над собою...
В коротеньких штанцях... Без вітрил... Без весла.

А за мною пустився друзяка собака.
Десь кувікають підсвинки. Скаче коза.
Поспішає сусіда, червоніший від рака,
Рятувати мене. І стріляє гроза.

І розкинув я руки. І хмари хапаю.
І по хмарах, по хмарах — із броду у брід:
То лечу біля сонця, то в сонце пірнаю,
То громи розкидаю. Аж сиплеться цвіт.

Так би вічно я плавав. Та стрілась тополя,
Що на розі стояла, мов мама моя.
(Оце щойно прибігла, сердешна, із поля
На своє поглядіти хлоп'я).

Зупинивсь біля неї. Припав, як до нені.
А навколо — яріло, шуміло, пливло...
За копицями хмар — хмаровища зелені...
І двигтіло, й кипіло, і рясно цвіло.

1965

* *
*

Ну що тобі до мрій моїх і справ,
До того, як живу, як дихаю, творю?
Ніколи ти у срібний ріг не грав,
Ніхто тебе не ніс під парусом в зорю.

...А море пахне так світанком. Все.
Цілунком рути. І мене зове воно.
І вже пружне, легке несе й несе.
А може, завихрить, жбурне на млисте дно?

Ну що тобі до цього? Ти помовч...
Щаблі твої угору. Знають добре всі.
Ні впадин там. І хоч один би корч...
Чи місце ж там живій, гіркій красі?

Чи місце ж там летючим і терпким?
Ну що тобі до мрій моїх і справ?
Напнуто парус. Полиском різким
Польоту струм над парусом заграв...

1965

* *
*

Як на те, задрімало свавілля вітрів...
Кресонула гроза. І погасла навік.
Світ налився красою. Увесь подобрів.
І озвався він фарбами й струнами рік.

І здалося мені, що земля молода,
Що оце народилася щойно вона,
Що для неї чужа віковична біда,
Що незнана для неї війна.

І пішов я шляхами стрічати красу,
І вітали мене, і голубили теж.
Ніби знали: безсмертя життя пронесу
Від земних до небесних крутих узбереж.

31/XII 1965

ПОРАДА

Ви не кричіте. Тихше якомога,
Тихше снігу, що на лист ляга,
Висловлюйтесь... Бо крик — душі знемога,
Бо крик не мудрість, ні, оберіга...

Спокійно. Ясно. Слово знає кожне —
Воно живе для світла, для краси,
Як опік мислі, хвильне і тривожне,
Із сонця, як говорять, із роси.

Подумайте. І зважте. Не кричіте.
Горлянка — то поняття лікарів.
Ви мудрість Слова мудрістю вберіте,
Щоб кожний нерв даремно не згорів.

1968

ДОЩ ОСІННІЙ У ГРУДНІ

Дощ осінній у грудні сумний та іржавий,
І простори в іржавому зникли намулі.
Тільки сниться зелений той дощ кучерявий,
Що нам стукав наснагою в серденька чулі.
Дощ осінній у грудні... І степові сниться:
У ромашковім плинні співучі краплини,
Що зволожують брили, неначе із криці,
На добро, на врожай і на щастя людини.
Дощ осінній у грудні не викличе квіти
На мої переходи, дороги, стежини.
Буде — як сукровицею — він цебеніти
На пожовклих плечах самоти-бадилини.
Дощ осінній у грудні... Навіщо, для кого?
І кому подаруєш ти проріст і силу?
Ми від тебе не хочем, не хочем нічого!
Хоч ти падай, не падай — ти сходиш в могилу.
Дощ осінній у грудні... Мені тебе жалко,
Ти не стрінеш меткого весняного брата,
Що плодючее поле викохує палко.
Твоя доля навіки безплідна й проклята!

1952

* *
*

Я часто думаю про те,
Чого навкруг не все цвіте
І осипається завчасно...
Ти в бубон б'єш, у сурми дмеш,
Тобі все ясно, дуже ясно,
Що світ — живе, що світ — без меж.

1969

* *
*

Хіба собі лише бажаєм цвіту,
А не усьому спраглому це світу,—
Тоді навіщо ми: і ти, і я?
На берег Вічності лягла тривога —
Людська стосила мудра течія,
Людська стосила трепетна залога.

1969

В БЕЗСОННУ НІЧ

І знов, немов по огненному полю,
Бреде моє життя.
Ні крихти хліба,
Ні води.
Я не кричу,
Не корчуся від болю
З біди.

І знов немов палахкотить планета,
І чорні згарища кривавляться навкруг,
І замість хліба — табірні тенета,
Смертельна мла яруг.

І знов немов приходять юність сива,
Дротами скручена, жадібно сонце п'є,
У холоді змагань — з бруньками — племінлива,
У голоді повстань — розгілена — встає.

І знов немов свистить канчук розбою,
Бандит розстрілює рясну красу.
Але у Всесвіту над головою
Сурмить наш воїн вольності ясу.

І вже сурмить, сурмить світанок волі,
І сонце шлях безсмертям залило.
Сади життя, пісні широкополі
Земне цілують райдужне чоло.

Веселий світ шумує та іскриться:
«Не занімій! Не висхни! Розроди!»
О мудра земле, мудра трудівнице,
Дай хліба нам, живої дай води!

1961

* *
*

О дивні іскри, дивної, як сон, природи...
На білоцвітні луки, на блакитні броди
Упали ніби стрімколетні небозводи.

Пливають в човнах зелених верби над сагою,
Нуртує сонце й пружною гряде ходою.
І пахне вишнею, вишневою корою.

І я бриню вітрами, як бринить буяння,
І я розкрилений і світлий, як світання,
І я відгукуюсь на трепетне звучання.

О дивні іскри, дивної, як сон, природи,
Ви мій знадливий клич, мої весільні броди.

1967

О Н О В Л Е Н Н Я

Не знав я снів, не мав спокою,
А розпач бив у сивий сад
Моїх страждань. І наді мною
Гримів громів гулкий парад.

І град, як сріберні маслини,
Гатив, лупив щербатий брук.
І дві оранжеві хмарини
На космодром упали рук.

І я відчув розкрилля світу
І незбагненну таїну,
Де сонце мчало на орбіту,
Як Перемога — крізь війну.

І вже струміли сяйвом хмари,
І наливався цвітом сад.
Хоч я вдихав, як присуд кари,
Громів гірких огнених град.

1968

РОЗДУМ УНОЧІ

Я в задумі сиджу, а за вікнами місто у сні,
Стали ширшими вулиці, вищими стали будинки.
На майданах, у скверах м'які ліхтарі вглибині.
І летять через місто усе променисті сніжинки.

Аж за обрієм стомлено скрипнув трамвай, десь авто
Прохурчало. І знову широка і чиста дрімота.
Чи прокинеться гомін? Не скаже, здається, ніхто,
Ніби гомону ніч назавжди зачинила ворота.

Не стомися, задумо... Даровано тільки тобі
Це безсоння спокою, цю світлу незайману тишу.
Хай комусь видається — життя в цілоденній гульбі,
Лиш кермуй у буденщину сити, в наживу маснішу.

Ти не спи, моя думо... І в цьому пізнання краса:
Прочитати минуле, відчути майбутнього кроки.
...На лапатах майданах проміння між гілок скреса
Й мерехтить, мерехтить крізь задуму і вічний неспокій.

1968

* *
*

Говорила мені моя мати:
«Куй залізо і землю ори,
Будеш радість, синочку мій, жати,
Тільки й в радості, любий, гори!»

Я кую і орю, моя нене,
Та не знаю, чи вродить засів:
Ні заліза, ні поля у мене —
Тільки серце, і мука, і спів.

1960

* *

*

Ні перлин не потрібно, ні золота
(Хоч воно і багатство земне),
Тільки іскри летючі з-під молота
І чарують, і кличуть мене.

Світ буремний вогнями розколото...
Хай зникає повсюди біда!
Буду славить жагу, а не золото,—
Прометееву іскру труда!

1960

СІЙСЯ, СНІГ...

Сійся, сніг, крізь години, каштани, надії
І крізь ночі та дні, сійся, сніг.
Люди добрі, виходьте, люди добрі, незлії,
Люди, йдіте
 під прапор Жовтневий
 із дальніх доріг.

Сійся, сніг.

Сійся, сніг... Нам потрібні краса, і правдивість,
Чистота, і довір'я, і рух, і розбіг.
Крізь буденне свавілля, байдужості сірість
І відбитий шрапнелями місяця ріг
Сійся, сніг.

Сійся, сніг... Пробасило могутньо століття,
Закружляли ракети, мов збилися із ніг...
Ти ж неси, і твори, і відтвориш суцвіття,
Щоб завжди на столі був солодкий пиріг,—
Сійся, сніг.

Сійся, сніг... Розсівай, засівай і запліднюй
Доброту, і надію, і мрію доріг.
І трудися, ласкавче,
 усміхайся ти щедрому квітню,
Щоби рід наш земний
 не змілів, не знеміг...

Сійся, сніг...

НАША ДУМА, НАША ПІСНЯ

УКРАЇНІ

Закипала піснями на вбогому лоні
І родила орлів на звитяжному полі,
І, цнотлива в своєму вишневім безсонні,
Боронила красу, рятувала з неволі.

Ти єдина для мене од віку й до віку...
Будь від роду й до роду у цвіті і в силі.
Я тобою живу. Бороню яснолику.
І лечу над світами в твоїм многокриллі.

1965

* *
*

Слов'янської пісні окраса,
Земля солов'їна Тараса,
Слов'янської пісні перлина,
Співуча моя Україна.

Впади ж їй на трепетні груди,
Вдихни її силу цілющу,
На пісню заждалися люди,
Гаї, і діброви, і пущі.

Тополя бринітиме стиха.
Береза шумітиме пишна.
І дуб забасить. Солов'їха
Світанок стрічатиме ніжна.

Озвуться бандурами ріки,
І море у сурми заграє,
І люди підуть ясноликі
Оновленим краєм-розмаєм.

Ти бачиш, товаришу-брате,
Мойого народу буяння?
Яке у нас серце багате
На пісню, на труд, на кохання!

...Співайте, нащадки Тараса,
Прославте і дружбу, і згоду!
Вселюдської думи окраса —
Пісні українського роду.

1960

ПРИСВЯТА ДОБРОЛЮБОВУ

Життя Вітчизни пурпурово
Горить у пісні... Материнська
Не гасне туга...

Наше Слово
Як знав він, земле українська!

...Ой шапка-бирка — зверху дірка!
Козацька доля на роздоллі,
Де мерехтить зелена зірка
І шлях показує з неволі:
Де з-під ординського копита
Встає столочена пшениця,
І не росою — слізьми вмита,
Тікає бранка смуглолиця.

А молодик на Січ мандрує,
Мов Ненаситець, Січ гримкоче.
Народна помста завирує —
І згинеш ти, неволі ноче!
Хай мати жде з походу сина,
Хай не у тузі, в самотині,
Розквітне знов жива калина
По всій сплюндрованій долині.

О, як вона тебе чарує,
Росії відданого сина,
Тривожить, кличе і хвилює.
Святиня — пісня-Україна!

1960

СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА В САНТ-ЯГО

Далеко як від України,
Далеко, Соломіє...
Летять хвилини, йдуть години,
А серце, серце мліє.

Далеко як від України...
В чужім Сант-Яго місті
Про край співаєш тополиний,
Про далі променисті.

Далеко як від України...
А ти виводиш знову
Про цвіт гарячої калини,
Про Галю чорноброву.

Далеко як від України...
А люди мов завмерли:
Ти повела їх у долини
І на плаї Говерли.

Далеко як від України...
А люди йдуть з тобою
У дивний світ, де шум раїни,
Дніпро сія красою.

Далеко як від України...
Чуже бентежне місто
Співачку за п'янки хвилини
Віншує урочисто.

Далеко як від України...
Тож серце, серце мліє:
Квітник на сцені голубиний
Для тебе, Соломіє.

Далеко як від України...
А голуби повсюди:
Все білі, білі, як сніжини.
Несуть, несуть їх люди.

Далеко як від України...
А серце, серце стріло:
В ім'я людини до людини
В піснях заговорило.

Єдина, ти хоч за морями,
Гордись, Вкраїно-мати:
Дітей твоїх із голубами
Народи йдуть вітати.

* *
*

О, де ви всі, карателі-псявіри,
Що нас гнітили, клинцювали нас
І силкувалися позбавить віри
В прийдешній час, у наш великий час?!

О, де ті всі укази і закони,
Ті речники ненависті і зла?
На смітнику, де трони, де корони,
Там ниці душі, підла там хула!

Ви чуєте, карателі-псявіри,
(Ми пізнаєм модерні голоси);
Не вам, безбатченкам, гінцям зневіри,
Влучать в серця червінної краси.

Вона бринить, вона дзвенить, розкута,
В серцях мільйонів сила прибува.
Наш день настав. І пахне пісня-рута.
Вона живе! І для живих — жива!

1962

Матері ви мої, матері України,
Ви гордіться, що Слово-красу зберегли,
Що воно розцвіло, де бринять полонини,
Де вогні Придніпров'я у даль попливли.

Матері ви мої, ваші діти лягали
Під загарбницькі танки із Словом життя,
Із піснями, що їм ви в безсонні співали,
Все віддавши єдиним їм без каяття.

Матері ви мої, на просторах цілинних,
У завію, в спекоту, в напружені дні
Ваше Слово підводило хлопців голінних
І було джерелом перемог у борні.

Хлібодарна, напоена розквітом мова,—
Українське гартоване Слово орлиць,—
Як бузок, запашна, як перлина, чудова,
І мітка, мов огні пломінких блискавиць.

Молодій, і квітуй, і сталися, правдива,
Продзвени ти піснями в найдальші краї.
Ваше серце окрилене, праця щаслива,
Матері України, безсмертні мої!

* *
*

*Олександрові Білашу на спогад
про виконання опери «Гайдамаки»*

І в Цареградськiм казематi,
На кров'ю скропленiм вугiллі,
Палили iроди проклятi
Її думки орлинокрилi.

І в можновладнiй тiй Варшавi,
На сатанинському майданi,
Її рубали пси лукавi,
Вiд слiз невинних завжди п'яни.

І по сибiрськiй глухоманi
Царюга — розбрату владика —
На гострозубому арканi
Її тягав. Щоб без'язика
На вiки вiчнi занiмiла,
Зацiпенiла, задубiла.

...Яка снага в тобi горiла,
Яка любов полум'янiла,
Моя вогниста i вольниста,
Народна пiснe України,
Як джерело з-пiд дуба, чиста,
Як усмiх матерi й дитини,—

Що ти — жива, що ти — повсюди,
Що ти — і радість, і боріння,
Що всі тебе проносять люди
Із покоління в покоління!

1963

НА ЧУЖИНІ

На чужині в піснях птахи весняні...

Ду Фу

На чужині в піснях птахи весняні...
Мороз ранковий обпалив їм крила,—
Стежки вогнем пекли, сікли, як олов'яні,—
Так чужина додому не пустила.

І їм самим здалось у ту хвилину:
Коли залишаться, то краще буде.
У снах жарких не кинуть Батьківщину —
Вона до них, на чужину, прибуде.

Вона хлюпне рососою, добротою,
Вона дихне вишневими зірками,
Дніпром — навек цілющою водою,
Десною ще — пахучими лугами.

На чужині в піснях птахи весняні...
Чому ж в очах зашерхлий смуток
І запеклися сльози — роси ранні —
Аж пломенить забутий першопуток?

1968

НАРОДНИЙ САМОДІЯЛЬНИЙ ТЕАТР

І я німів, а грози били в стелю,
І я пашів, а плакали усі...
Накинувши наопашки шинелю,
Солдат стояв на Сонячній косі.

Смаглявий лоб, і ніжне темнорусся,
І рук розліт, і погляду жага.
А звідки сам — з Росії, з Білорусі —
Ніхто не знав. Мела з вишень пурга

На мудрий лоб, на плечі і на руки
Мела пурга, як зустріч, запашна.
А він стояв: ні болю, ні розпуки,
Громами в груди хлюпала весна.

Солдат стояв на примітивній сцені,
Наопашки шинель, жаркі вуста...
І хвилі грали сині та зелені,
І дна не мала тепла висота.

В захмар'ї згасли білосніжні грози,
Вчувався поступ владної весни.
І зал мовчав, побожно терпли сльози,
І плакав зал... Солдат оце — з війни.

1969

ПРИСВЯТА АРКАДІЄВІ ГАЙДАРУ

Я звалився, упав, на розстріляну землю упав...
Били в небо жита. Клекотіли гранітні зірки.
І гривасті іржали, мов сурми оті, серед трав,
І котили вогненні шторми од живої ріки.

І планета здіймала круте, почорніле плече,
В ненаситній жадобі світанку вдихала життя.
...Тільки горе гуде. Тільки скін і поразка січе.
Тільки все навкруги спопеляє вогнем небуття.

І порубані діти мовчали. Як ті матері,
Що розп'яті були на очах у своїх дитинчат...
Та ударив зненацька червоний сурмач на горі,
Так, що й ворог не встиг закричати!

І полоще знамено червоне. Й земля устає,
І вихлюпує Дніпр, ніби сонце, наліті жита...
Крізь конання моє, крізь безсилля болюче моє
Той сурмач — дужокрил, той звитяжець життя проліта.

Все на бій! І на бій! Грізна сурма хоробрих склика.
Від живого Дніпра, від святого Шевченка сурмить...
І підводить мене сурмача всемогутня рука,
І земля вже за мною життям і весною шумить.

Я стою на землі, що встеляє дороги хмільні,
Я стою на землі, що дарована цвітом мені,
Я стою на землі, бо крізь ночі мої і крізь дні
Пролітає сурмач. Він і досі іще на війні!

4/XI 1965

ХУДОЖНИКОВІ

М. М. Божію

Росте сусідка. Ну й нехай собі росте.
Мені дівчина інша сниться,
Хоча на ній не вбрання золоте,
Сама ж вона як зоряниця.

Шукав я ідеал, шукав давно...
І завітав у галерею,
Де виставив художник полотно:
Портрет знайомої моєї.

Сусідка! Ні, не може бути! Ні!
Її з дитинства добре знаю.
Так, очі це її, але вогні
В очах уперше помічаю.

Її чоло її, але натхненну мисль
Лише тепер на нім читаю.
Кажу я серцю: «Серце, придивись,
Це та, яку кохаю!»

...Товаришу, я славлю не дівча
І не жарке моє кохання —
Митця!
Бо головного я не помічав,
Він дарував мені пізнання.

1962

ОКСАНОЧЦІ

Доню, доню, рідна доню, я тобі бажаю
Мати щастя, мати волю, правду захищати.
Глянь, як сонечко дарує цвіт землі і гаю,
Пробиває, спопеляє крижанії грати.

То вітай же сонце ясне, а не темні шпари;
То шануй ти землю рідну, що полита кров'ю;
Щоб завжди боялась підлість праведної кари,
До людей, моя ж ти доню, пломеній любов'ю.

29/XII 1960

«СТРУНИ СЕРЦЯ»

Читає дівчина пісні...
З ковша небесного струмує, ллється
І плеще сонце. Тихо. Мов у сні.
Ніхто, ніщо, ніде не відгукнеться.

Суха, порепана земля...
Суха, аж шелестить, як жерсть, пшениця.
Димком прозорим марево здаля
Біжить, пливе, не може зупиниться.

Де комбайнери і шофери де?
Перерва на обід п'ятихвилинна —
І знову степ гарячий загуде.
...Пісні дочитує дівчина.

І синь горить в її очах,
І серце жайвора переспіває,
Тоненьку збілочку в руках,
Мов щастя, дівчина тримає...

1958

А Я ЛЮБЛЮ ТІ ВЕЧОРИ...

А я люблю ті вечори...
Стоять в дрімоті явори,
Діждались хвилю осіянну.
Залиті місяцем двори,
А по Дністровському лиману
Пливе ще гомін дівчорини...
Як я люблю ті вечори!

До прохолодної ріки
Спішать натомлені дівки.
І пахне рута, і пшениця,
І пахнуть пряно пом'яки.
Злітає пісня-чарівниця...
І вже озвались парубки,
Біжать до свіжої ріки.

Яка не втерпіла струна,
Замріяна, неголосна,
Що затремтіла, забриніла
Вся прибережна сторона,
І хлопців навіть полонила,
Стоїть ватага їх німа,
Та щира, трепетна струна?

Від неї хлопців вбережи,
Дорогу хлопцям закажи.

Послухай, парубок сумує!
Як просить пісня: «Поможи!
Нехай мене дівча почує,
До неї стежку покажи.
Її від інших вбережи».

Як я люблю ті вечори,
Коли в піснях пливуть двори,
Коли дівчата йдуть юрбою
Туди, під тихі явори,
І серце піснею-жагою
Шукає серця... Не кори,
Що я люблю ті вечори!

1959

СПІВАЄ СИН МОЄЇ УКРАЇНИ...

*І. С. Козловському,
народному артистові СРСР*

Ви чуєте, поля, ви чуєте, гаї,
В зелені шати вдягнені долини
І гори сніжні — дальнії краї? —
Співає син моєї України.

У пісні тій і радощі борні,
І запах рути, шелест тополиний,
І чорноморські хвилі вітряні —
Співає син моєї України.

О чорнобрива, рідна ти моя!
Вінок прийми з пшениці і калини
За серце щире, серце солов'я.
Співає син натхненний України.

Заслухались поля, заслухались гаї,
В зелені шати вдягнені долини
І гори сніжні — дальнії краї —
Співає син моєї України.

1957

Я ОБІЙДУ ТЕБЕ ІЗНОВУ

Я обійду тебе ізнову...
Через міста проляже шлях,
Через садок, через діброву
І десь загубиться в полях.

Я так тебе ще мало знаю,
Все більш з книжок, усе з кіно.
Ой краю, краю, мій розмаю,
Доріг безкраїх полотно!

Наповню серце, душу, тіло
Трудами, болями співця,
Щоб все буяло, і горіло,
І пламеніло до кінця.

Я обійду не раз, не двічі
Мою Україну молоду,
Щоб прямо глянути у вічі
Народу, творчості, труду.

1956

* * *

*

Ми творим пісню. Любимо крилату.
У нас зросла вона, живе вона.
З усіх країв заходьте в нашу хату —
Гостинна українська сторона.

Ще порох маємо в порохівницях:
Пісенне щиросерде джерело.
Напоїм вас, щоб в далях-заграницях
Не сохло древо дружби, а цвіло.

Заходьте, люди добрі, в нашу хату.
Заходьте, люди миру, ми ждемо.
Назустріч вам здіймаємо крилату,
Найкращу в світі пісню несемо.

1954

А МИ НЕСЕМ З ТОБОЮ

ПРОРОК ХОМА

Не знаю, як ви ставитесь до неба,
А я пророків твердо визнаю.

...Я ріс без батька у Маяках.
Гасав, бувало, зранку й до смерку.
А дід Кіндрат все гахкав молотком,
А дід стругав, тесав і сіяв —
Коваль, і хлібороб, і тесля він.

І так хотів мій дід Кіндрат,
Щоб я умів кувати зброю, сіять хліб,
Плуги клепати і прудкі гринджоли,
Як споконвіку рід козацький наш
Завжди, усюди був на все мастак.

Я поспішав щодуху до Дністра
І дихав вербами, і осокою,
І чебрецем, і сивим полином.
І вже стояв, і дивувався дуже:
Біжить Дністер, з Карпат, говорять, поспіша.
І не міліє, й не спиняється. І рине!
І все туркоче щось, і все розповіда.
Про що говорять ті краплини сріблосяїні,
Про що вирує плин, навіщо бистрина?

Хлюпоче в берег хвиля і зникає...
І я кидаюся у хвилі — і пливу,
І я вслухаюся у таємницю руху,
Очеретами згодом і болотом,
Солончками в плавні подаюсь.
Десь жаба плеснула у теплу каламуть,
Бугай озвався і прокричали гуси.
І міради стрибунців — тієї комашні —
І по заплавах, і озерцях завихрили.
А я шукаю все лілеї снігові,
Знаходжу на воді той витвір незбагнений...
Широкий зелен лист і ніжність снігова.
Стою. Не дихаю. Дивлюсь і мрію...
А що, чи зможуть наші гончарі,
Оті, що глеки, дзбани, куманці виносять
На продаж у Маяках на базар,
Таку лілею з глини сотворить,
Щоби вона і взимку не замерзла?
Потрібна глина особлива. Може, та,
Що за селом, в яру Козачому знайшлася?
І вже біжу, крадусь на край села,
А то завернуть ще додому стрічні.
І в глинищі рачкою, все шукаю.
На зуб покуштував — солодка!
А тут і засмоктало вже сильніш
Під ложечкою. Треба йти додому.
Та й пити хочеться. Біжу. Аж чую:
Розсипав жайворон свою співанку,
А небо, як ніколи, велетенське,
Таке високе, що й кінця не видно,
Пожежна каланча не дістає до нього.
Отак стою і слухаю, аж поки
Не засудомлять у «курчатах» ноги.
Ну як вона, сіренька пташка рвійна,

Таку виклеплює ловкеньку пісню?
І чи зумів би мій дідусь Кіндрат
Зробить мені таку музику дивовижну?
І я згадав про діда. Йї похолонув.
Ох, буде він сваритися ізнов.

Біжу, хоч задихаюся, стежками,
Канавами по кавунцях, по кропиви.
Посинів. Зуби дріботять. І кольки...
І все болить. Бо їсти — аж пече.
І ось до кузні підбігаю. І стаю,
І не наважуюсь заходити відразу.
А що, як мій дідусь добрячий — розізлився...
Нагримає. Йї до всього — покара?

Не гупа кузня. Лиш розмова
Неголосна до мене доліта.
І я заходжу вже сміливо. Знаю:
Сусіда наш із дідом гомонить.
«Кіндрате, ти побійся бога,—
Отого бога, що дарує мозолі,—
Ладимир — золота людина,
Із нього вийде бандуриста ще!»

І засміявся дід Кіндрат, сусіда — ні,
Лиш руку догори підняв натхненно
Йї очима чорними сусіда блиска.
«Ну що життя. Ось ти, Кіндрате, потом
Вмиваєшся щодня, я горблюсь над шитвом,
А нашим дітям музика потрібна...
Для чого ж революція тоді?!
Тож він все слухає. І неспроста, Кіндрате,
Із нього бандуриста ще будé!»

Так називав сусіда наш Хома усіх,
Хто незвичайним був, а серце мав людське,
Хто шмат глевкого хліба розділяв,
Хто бідним руку подавав свою
І прагнув помирити всі Маїки —
Злидоту всю, голоту трудову,
Що розпанахала, переорала межі —
То «бандуристи», що віддали людям
Останній хліба шмат, і силу, і життя.
Отак Хома їх по-своєму називав
І все жалівсь, що особисто він — «герой»,
Бо прагне мати невеличку хоч майстерню,
А це вже оскверніння мрії світової.

«Пророчиш знову?»

«А чому б і ні?»

Хіба, Кіндрате, ти не заслужив,
Щоб твій гарячий молот, і рубанок твій,
І плуг — онук твій воскресив для всіх?»
«Чому ж ти, Хомо, все кричиш на діток?:
— Байдикувати є кому. І їсти — є.
А петлі помотати — батько мусить,
Бо вам забаглося у інженери йти!»
«Е, ні, Кіндрате, це не те!
Сини мої за голку не візьмуться,
А твій онук і плуга, і рубанок,
І молот буде знати. Й нитки — теж.
Щасливий ти, Кіндрате, бо в онуці
Не вмере твоє гаряче ремесло.
Ще пригадаєш ти моє пророцтво,
Хома ж бо бандуриста трішки —
Не лише пророк...»

...І я дивлюся в далеч вже й не помічаю
Ні борони, кувалди, ні горна,
Неначе справді я таке вже серце маю,
В якому все вмістилося сповна!

3/II 1966

* *
*

«Поезія — це справа молодих!»
Який жорстокий вирок!
Позбавити півлюдства назавжди
Троянд, кохання, зірок.

І що ж тоді поезія сама,
Коли отак з розмаху
Над мудрістю свого меча здійма
І досвід шле на плаху?

1969

СИВИЙ ПЕГАС

І сивий світ, і сиві скроні,
І сиві мрії. Все. Кінець.
А коні б'ють, копитять коні
Через галактику сердець.

Стікає вершник... кров'ю диха...
То стугонить одна струна:
Ота, що з горя, та, що з лиха,
Ота, що палить навісна.

Струно, струно... На сивих звуках
Галопом кінь — у сивий світ,
Що скам'янів на кобрах, круках,
На юний ранок кинув дрiт.

А вир — крізь втому, шквал — крізь тугу.
Галопом кінь! Аж путь гахтить.
Згоряє дрiт! І серед лугу
Туге оновлення пахтить.

Галопом кінь! Бо є окрилля.
Є рух. Є біль. І є струна.
І є галактик многосилля,
І серця відданість рясна.

1967

* *
*

Коли над нами ювілей
Здіймає огнений батіг —
Ми, як мікстуру, п'єм елей
І поспішаєм за поріг

У світле шумовиння хвиль
Вдихнути вітер на льоту.
І лиш осіння чайок квиль
Бентежить нашу самоту.

1968

ІМ'Я

Ім'я... В чім суще...
В чім воно?
Безхмарна далеч,
Сиве дно?

Чи біль покори,
Шал бійця?
Чи навхрест руки —
До кінця?

Чи «чорт із вами» —
Гнів і мста?
Чи сльози щастя,
Самота?

Чи «пий — не пий, а —
Все ж помреш»?
Краса пізнання,
Спів без меж?

Імення суще,
Як світи.
Як суть і сутність.
Ти є ти.

* *
*

Спливала віра у буденній каламуті,
Труїла все колюча гіркота.
Невже впадуть, як воїни в бою, розкуті
Надія, і любов, і чистота?

Висока цнота честі й мудрості горіння
Здійма прив'ялі світлі прапори.
Ну що тобі буденне сиве шамотіння?
А ти й зневір'я те перебори!

Хіба не тіні ранішні несуть проміння,
Хіба не тиша гомін приведе,
Не брость туга тримає пишне шумовиння,
Розгілення оновлень молоде?

Хіба не завмираєш від краси
І день не повнить вітром паруси?

1970

ЗВЕДИ МЕНЕ З ВЕСЕЛИМИ

Зведи мене з веселими,
З співучими зведи...
Ще ми столи застелимо
І вип'ємо... води.

Іскристої та чистої,
Прозорої до дна,
Летючо-голосистої,
Терпкої, як весна.

Не станем набиратися,
Щоб очі — аж на лоб,
За барки щоб хапатися,
Наслідувать нероб.

Бруднити, перекреслювать
Усіх, кого нема.
І нас мине облеслива
Та заздрості чума.

Наповнимо з веселими,
З співучими серця.
І радощі простелимо
Без краю, без кінця.

1969

ПЛОМЕНІЮТЬ СТЕЖИНИ

А крутими стежками
Ходить дощ-бігунець...
Хай струмить поміж нами
Тихоплав вітерець.

Рознесе він хмарину,
Розплеска промінці
На гінчасту соснину,
На стемнілі корці.

І покличе забуте,
І поверне оте,
Що у пахощах рути
І для нас зацвіте.

Пломеніють стежини
Аж у дальні кінці,
І згасають хмарини,
І струмлять промінці...

1969

ДЕКОМУ НА ЗДОГАД

Якщо вина хильнув ти зранку,
То не читай поезії святої:
Від тих тіка, хто заглядає в банку,
Такий її уваги не достоїн.

Якщо ти стрічному підставив ніжку
І друга давнього штовхнув із кручі,
То іклами ти не чіпай цю книжку —
Людський тут біль і радощі горючі.

Якщо ти вік лиш каламутиш воду,
То і шукай свого гнильця-болота.
...Сприймає поезії пречисту вроду
Навчає нас добро, добра робота.

1969

* *
*

Колись Васильченко писав, що критика — це та
лопата,
Яка дорогу проклада для нашого важкого брата,

Бо у народі стільки є співців, творців, митців — горіння,
Що сила творча все життя зіграла би, немов проміння,

Що тисячі галактик випромінюють у вічні далі.
Краса в житті — розвіяти людські поразки і печалі

І дарувати світлу перемогу розуму і миру.
...Мій критику! Держи в руках лопату, а не злу сокиру.

1961

ЛИСТ КОЛИШНЬОГО РЕДАКТОРА ПОЕЗІЇ З ТОГО СВІТУ

По телебаченню, по радіо сьогодні
Читали лист із того світу...
Аж пурпуровими ставали телефони,
Так городяни сперечались між собою
Про того дивака, що все-таки достукавсь
Не з Марса, не з Венери — з того світу!
А лист отой знайшли у видавництві,
Його й прислав туди поезії редактор,
Тепер уже колишній... Ні, безсмертний!

«А як це сталося, що я «во цвете» літ
Залишив вас: колеги, друзі, побратими?
Я не згорів од білої, горілки...
Ви добре знаєте, що брав я молоко
І ще кефір. А в спеку — квас та воду.
І авторів, коли виходили книжки із друку,
Уперто й послідовно обминав,
Хоча вони й ганялися за мною
І шашлики без мене поїдали.
Я з дому брав шматок батона, трошки масла,
Траплялося — цукерки, пиріжок.

І в тридцять років згорбився надміру,
Бо все читав рукописи щодня.
То відставник свою інтимну лірику приносить,

А то стара актриса згадувала дні,
Коли вона лежала в люльці на Фонтані,
А поруч жив Купрін. І чув її він писк
І навіть згодом бачив, як ходити
Її навчала няня... Все читав!

Ні рецензенту не давав, ні другу по роботі,
Заради економії... Читав. І плакав. Сам.
І тільки дома батенько журився:
«Ну що з тобою? Чом так пожовтів?
Поглянь, стара, не син — жовтяк, та й годі!»

Й сусіди дивувались, що робота панська,
А так засушує і тіло, і красу.

Я не жалівсь. Не дивувавсь. Лиш снилось,
Що кожну мить киплю в папері я,
А він вихрить, шорсткий, сухий і чорний,
Заліплює мій зір, і крок мій, і ество.

І хтось дзвонив і вимагав: «Уважно
І чуйно підійдіть до твору ви.
«Розгін у дірку» написав товариш,
Що був і зам., і зав., і вище — був!»
І я читав. І першило у роті.
Тремтіли руки та білів язик.
І випадало й так ріденьке і тонке волосся:
Рядок — волоссячко, рядок — ізнов.

Аж загойдався поверх другий — автор подзвонив:
«Ну як? Ну що? Давайте, друже!
Тираж ми забезпечимо. Тираж — пайдьот!
Одне оце тривожить дуже —
Папір ні к бісу! Підведе!

Ви знаєте, що наш папір не вічний.
По сотні літ — і книжки вже нема,
Розсиплеться... Куди ж то дивиться наука?
Он там, на Заході, папір, мов криця!
Чого це твори мусять погибать?
А може, нам через дружка дістать?»

Замовкнув телефон. Творця не стало.
І я заляк: «О господи! Прости!
Якщо тобі моїх терзань замало,
Майбутні покоління порятуї!»

Я зрозумів: дістане він папір безсмертний,
Візьме в обценьки він мене
І надрукує твір «Розгін у дірку»
Із передмовою звитяжця-генерала.
(Не витрима звитяжець наступу творця).

І я схопив рукопис, у безодню скочив
Й на тому світі царствую собі!
Граніт обтісую. І радісно мені,
Що врятував наступні покоління.
Нехай горю в бісівському вогні —
Щасливий, що паперу тут немає!»

Ах, жартівник! Листа такого надіслав...

ВЕСЕЛА ЮНОСТЕ, ДО ТЕБЕ

Невже шляхи відгомоніли?..
Вже край стола сидить жура
І заглядає в келих клята,
Аби душа моя підтята
Відповіла їй: «Що ж... пора
Підняти келих обважнілий!»

Ні, розплескаю краплі смутку
І вимчу знову за поріг,
Туди, де сполохи багряні,
Туди, де промені духмяні,
Де і заплакати не гріх,—
На тім жаркому первопутку.

А хто в зажури у полоні,
Як грози б'ють в земне чоло,
Як вітер наповня вітрило,
Як знов жадання защеміло,
Як знову цвітом проросло
На дальній, дальній оболоні?

Іду до тебе, здивування,
До зачарованості йду
Крізь розмаїття і крізь щебет,
Весела юносте, до тебе,
Не на страждання і біду,
А на стосиле квітування!

А МИ НЕСЕМ З ТОБОЮ

«Потрібен рух!» — сказав орел і кинувся у простір...
«Потрібен спокій!» — пічкурець йому з болота.
А що як ми на цьому світі — збайдужілі гості
І навкруги все — плинна мука і скорбота?

А що коли одне для заперечення другóго?
А що як все скипа для радості і злету,—
Геть забиває дух дерзань від дивного, стрімкого,
Оновлює і молодить гірку планету?

Світи — антисвіти... Як і покора чи повстання...
Орли і пічкурці... А ми несем з тобою
Свою жагу, свій біль нестримного пізнання
І невтоленність звершень вічного розвитку.

1968

* *
*

З якого року ми стаєм самі собою,
З якого місяця, з якого дня,
З якої миті — сповнені ж таки жагою —
Бредем не навпрошки, не навмання?

Чи, може, перший писк, окроплений сльозою
Святої матері, наш справжній крок?
Чи перша літера тремтливою рукою
Написана, той перший наш урок?

Чи зустріч з милою, утвердження родини?
Жаркі бої? Народження в самих дитини?
А що як ні? Тоді в які, в які хвилини?

1968

* *
*

Не загубіте хвиль добра,
Мовляв, ще встигнем, не пора
Нам призволятись до Дніпра.

Ні, пийте, пийте повсякчас
Свого роду глибину —
Століття дивляться на нас,

На мудрість нашу провідну,
На зрілість чисту, як алмаз,
На велич щедрості земну.

Ваш кожен рух — пізнань пора,
Тож призволяйтесь до Дніпра.

1968

ЗА ДРОТОМ

* *
*

Сниться щоночі: тікаю з полону,
Падаю в яму, встаю,
Знов на майдані розп'ятий холону
В лютім фашистським краю.

Сниться щоночі: вівчарка шматує...
Б'є автомат по мені...
Сниться, що мама все бачить, все чує...
Ох, коли б це тільки в сні!

12/VII 1960

* *
*

Сурма. Тривога. В дорогу пора.
Поле війни простяглося..
Гей, прощавай, моя люба сестра,
Стрітися не довелося.

Лісом, ярами — вибоїста путь,
Бистрі помчать ескадрони.
Небо розколеться, сосни впадуть,
Полум'ям вкриються гони.

Хочу ж і я, моя люба сестра,
Вільно щоб людям жилося..
Чуєш, тривога? В дорогу пора.
Поле війни простяглося...

1941

УБИТОМУ ТОВАРИШЕВІ

Пробачай, що тебе не ховаємо,
Чорний ліс над тобою шумить.
Ми відходимо, ми відступаємо,
Чорний ліс над полками шумить.

Вийдем з бою? Не вийдем? Не знаємо.
Чорний ліс не стихає — шумить.
Ми набої святі зберігаємо,
Чорний ліс нашим гнівом шумить.

1941

НІЧНА ПОЕЗІЯ

Стійте. Киньте. Не чіпайте!
Знову він у сні кричить.
Ви його не ображайте —
Мозок, тіло — все ячить.

Ось уважніш прислухайтесь.
Що невільник-друг воркує.
Не будіте. Не чіпайте.
Хоч у сні хай волю чує.

1942

* *
*

Друже щирий, все ж поглянем:
Дощова цупка стіна
Заливає яму.

Стане
Сил піднятись із багна?

Жовті струмені...
Патьоки...

Дні і ночі...
Де ми, де?
Глухнуть кроки.
Смерть іде.

«Встань, погріємось, земляче...
Де землянка, де курінь?» —
Тільки чорний ворон криче,
Тільки смерті впала тінь.

Наша дружба — заорука:
Будем жити, як колись.
Відбивай, жени розпуку!
Дай же, брате, вірну руку.

Смерть, від нас ти відступись!

1942

* *
*

Отак, здивовані, завмерши,
Усі ми стоїмо без слів...
В консервній баночці уперше,
Як вогник, пролісок розцвів.

Весна невільників вітає,
У серце стукає мое.

А вогник сяє, не згасає
І сили в'язням додає.

1944—1956

ПІСНЯ ПРО ЗЕМЛЯКА

Холодний світанок над світом летить.
Все осінь туманом накрила.
На варті з вівчарками німець стоїть,
А табір — неначе могила.

Ошкіривсь у німця в руці автомат,
Знов черга свинцева забила...
Він косить голодних, він косить підряд,
Бо табір для бранців — могила.

В багні, під дощем свою душу нагріть,
Піднятись, ходити — несила.
І падає юний, поглянь: на зорі
Весь табір — кривава могила.

Попає у неволю моряк повесні...
З ним пісня в полоні дружила,
В сміливих очах не згасали вогні,
Хоч знав він, що табір — могила.

Товаришу, друже, не треба тужить,
В нас помсту біда не згасила.
Нам треба всім дружно боротися, жить,
Хоч табір фашистський — могила.

На волю прорвався моряк молодий,
А ранком вся варта завилала:
У полі забитий лежав вартовий,
А табір мовчав, як могила.

1943

НА ВОЛІ

На волі, на волі, на волі!
Утрюх ми добігли до гаю.
Де ділися неміч і кволість.
Де ділася смерть — я не знаю.

На волі, на волі, на волі!
Під ноги лягають нам трави,
Берізоньки зеленочолі
Вітають нас зліва і справа.

На волі, на волі, на волі!
І сонце, повітря і сила.
Все ж слухай: як хижо у полі
Вівчарка-шукачка завила.

Ми знову живем на роздоллі,
Де котяться сонячні шуми.
Хоч кулі проб'ють, то на волі,
Як гинути, то не від гуми!

1943—1953

ПРИСВЯТА МАМІ

Хто прозирає очима простори,
Полям бредє, збиваючи роси,
Хто заломив жовті руки над морем,
Б'ється і тужить, голосить?

Хто, устаючи, лягаючи, дума:
Сина замучено, вбито;
Хто у душі, як в страшних Каракумах,
Сіє на камені жито?

Зараз над пошестю, холодом, трупами
Хто виглядає, голосить?
Хто це над сказними, дикими муками
Серце Вітчизни підносить?

1943

* *
*

Хоч дощ кропив мене в чужім краю,
Прозорий, теплий і співучий,
Все ж душу смутком поливав мою
І димом застеляв ядучим.

І я благав у тім чужім краю:
«Нехай камінний. Бий мене, лавино!
Аби угледів Матір я свою».
...І я вернувсь до тебе, Україно!

1960

НЕВІДОМІ

(З моєї молодості)

Рудіє пагорб... Між дротами,
Мов на пекельному вогні,
Дубіє хлопець. Лець руками
Ворушить він. Немов у сні,

Всміхається і пада глухо,
Підводиться, лець-лець бреде.
І навіть сива завірюха
В цю мить, здається, не гуде.

Блакитні очі погасають,
Вуста п'ють сльози, мов полин.
...Ой мамо, мамо, ти не знаєш,
Де гине твій єдиний син!

Вуста німіють на півслові...
Під ним гойдається земля...
Двадцятий рік пішов синкові,
Над ним — то гума, то петля...

Останній подих. Більш не встане.
І не тікатиме на Схід.
Мете хурдига. Не проглянеш.
І замітає свіжий слід.

З-за лісу вогник блимнув кволий...
Слова команди, як батіг,
Проляскали кривавим полем,
Упали в'язневі до ніг.

Напівживий, він ніби чує:
«Тягни і того, цей — подох».
А далі сніг і сніг нуртує,
Вже накриває їх обох.

Іх двоє. Незнайомі. Двоє.
Дубіє перший. Ніби спить.
А другий кволою рукою
Його ворушить і кричить.

Його воскреснути він просить.
Шинеллю хлопця обгорта,
Хоч сили відмовляють: «Досить!» —
І терпнуть руки неспроста.

Клинцем борідка. Лоб високий.
В очах журливих — плин зірниць.
Підняв, повів... І крок широкий...
«Іти! І не схиляйтесь ниць!»

Зіходить сонце в рукавицях,
Над лісом хмари у крові...
Проміння падає на лица
Невільників. Вони — живі.

Обидва вижили. Обидва.
Нога у ногу йдуть, ідуть...
Іх вітер голить, наче бритва...
Шляхи ж за табором гудуть...

1961

* *
*

Німець німця стріляв у дворі,
За похмурими стінами пекла,
Щоб не бачив ніхто — на зорі,
Щоб і правда навіки померкла.

Німець німця ще знав з барикад:
Комуніст і фашист у двобої.
Комуніст не виходив з-за ґрат,
А фашист багатів на розбої.

Німець німцю вдивлявся в лице...
Опускалися хмари над катом,
Що за дротяним чорним кільцем
Зводив руку з важким автоматом...

Німець німцю сказав: «Я живу!
Людовбивцям народ не убити!»
І в ту ж хвилину зоря — наяву —
Стала сонцем безсмертя горіти.

1960

ХТО ГРАЄ НА СКРИПЦІ У ТАБОРІ СМЕРТІ?

Хто грає на скрипці у таборі смерті?..
Берізки ввійшли, й розплескалася Волга,
І хлопці всміхаються юні, уперті,
Доріженька стелиться чиста і довга.

То ліс зашумить, то засяють зірничі,
То хлібом і медом запахне навколо,
Громи пролунають, і даль заіскриться,
І я разом з хлопцями вибіжу в поле.

І я піднімаюсь... Заржавлені грати,
Зачовгані нари... Геть вижовклі лица.
І сивий скрипаль, що не може не грати,
І друг мій втікач, що не може кориться...

І рине, зоріє, і пестить, і кличе
На Волгу, у степ, на широкі простори...
У кожному звуці горить бунтівниче,
Про серце Вітчизни співа і говорять.

Спинився, не грає. Сідає в мовчання.
Не тиснемо рук. Не говоримо й слова.
А звуки бринять та бринять срібноткані —
То рідної матері пісня і мова.

Він знову всміхнеться, усіх привітає,
Коли лагерфюрер майне на гулянку.
У таборі смерті натхненно заграє
І нам подарує підтримку-веснянку.

Поволі він вуса розгладить пшеничні,
Примружить ледь карі глибокі очі,
І хлопці відчують: живі вони, вічні,
Ще будуть боротись, ще серце стукоче.

Він був комісаром в буремнім потоці —
У Жовтні... А більше не знаєм нічого.
...Давно це було — в сорок другому році,
А й досі забути не можу старого.

1956

ПІДНЯВСЬ І Я З МОГИЛИ ДО ЖИТТЯ...

Упали дні в зелене шумовиння,
На роздоріжжі яблуні цвітуть.
А бранці, ніби із суглиння,
З в'язниць, могил на волю йдуть.

І радість б'є, дзвенить, сія піснями,
Проклятому не буде вороття.
І я лечу, кричу від щастя до нестями.
Піднявсь і я з могили до життя!

8/IV 1945

* *
*

На грудях зірку випікали,
У яму хлопця потягли.
Іще живого — закопали.
Знов відкопали.

Розп'яли.

І все ж його душа орлина
Знялась над тьмою небуття:
Її вписала Батьківщина
Вогнем на прапорі Життя.

1960

ВІДПОВІДЬ

Гадають так: великий Пушкін,
Коли співав Бахчисарай,
Ходив в атласі, їв французькі...
І кожну мить хилив токай.

А в білу ніч сідав в гринджоли
Із Клеопатрою Неви
І, ніби Ленський ніжній Олі,
Казав: «Молюсь. Люблю. А ви?..»

А що про вас нащадок скаже?..
«Це ж вас дротами обплели.
Фашистський табір — пекло враже...
Співці ж в неволі не росли.

Ось ти гадав під час агоній
Знайти лиш моркву, огірок
Чи десь — як диво — в мертвій зоні
Вхопить бруквиночки шматок!

А наш великий, світлий Пушкін,
Коли співав Бахчисарай,
Ходив в атласі, їв французькі...
Ще й кожну мить хилив токай».

Пардон, мадам. Зоїл, не вірю!
А може, Пушкін на той час,
Коли складав хвалу Салгіру
Чи під собою мав Кавказ,

Від вас тікав, червонопиких,
В убогу хатку селяка
І кляв брехні ваш світ «великий»,
Був радий крихті житняка.

І силу пив з цеберки горя,
І брав снагу в подорожан
Отам, на кручах, біля моря —
Не в будуарах парижан;

Отам, де гнівом вирувало
Журливе серце рибака
І серце правді присягало,
І не здригнулася рука.

І я гадав під час агоній
Не лиш про хліб, про зелен лист...
Я воскресав у мертвій зоні,
Хоч в серце цілився фашист.

Я пив пізнання з моря муки,
Ненависть силу принесла.
Хай нелункі у пісні звуки —
Й моя відрадою була.

Й моя крізь згарища негоди
Пробилася, як голуб-птаха,
Пробилася у світ свободи,
Розіпнута на всіх дротах.

ДЯДЬКО

Задивляється дядько на дівчат молодих,
Вже підтоптаний дядько, а дивиться в очі...
На чорнявих, білявих, на огненно-рудих
Задивляється дядько.

Знайомитись хоче.

Та незручно йому підійти, запросить в ресторан,
А тим більш повести на майданчик гуляти.
«Іч, старчисько, а й той починає роман,—
Ніби вік звікував, а не був ще жонатий».

«А наїжені брови, зашкарубла рука,—
Як дівочого сйва торкнутися може?»
«Видно, кинув уже не 'дного байстряка.
Гициляка, видать. На порядного й трішки
не схожий!»

«Вечорами отак сновига між дівчат,
Де стинає музика потріскані зорі,
Де надсадно ударники грюкають, мчать,
Саксофони мов топляться в морі».

«Розпанаханим зором зустрічних пече,
Хоч спровадив би хто джигунця на алею,
Де пенсійна дрімота години січе,
От йому й пововтузитись з нею...»

Зупиняється дядько, де танців прибій,
Де дівча осяйне випромінює хвили.
І в пориві безжурному, навперобій
Перед юною хлопці літають зраділі.

А вона ж як та брость, що в росі зацвіта...
О, яке безтурботне оце дівування.
І в цнотливій жароті тривожні уста,
Як завії вишневої — красне кружляння.

Де в незвичному леті — все звичне, її;
Де в розлитому шалі — весела освята.
«Гей, хто щастя пізнав — тільки очі мої!
Гей, хто здумав злітати — а я здавна крилата!»

Обірвалася музика. Тенькнули струни.
Диригентська навідліг рука занімала.
Сивий дядько кричить! І той голос безлунний,
І та мука, як дядько, — не сива вже — біла!

І розпластався дядько на струнах проміння,
Що снують ліхтарі на алеї кохання.
Й нахилилось над дядьком дівча весновінням,
Як його заповітне, єдине бажання.

Й повезла того дядька швидка допомога...
І не визнає дівчина ніколи у світі,
Що то батька забрала та вічна дорога,
Що то батько її у прощальнім привіті!

Й не розкаже ніхто, як в неволі проклятій
Серед в'язнів шукав він єдину дитину.
І, готовий до смерті, щоб встали розп'яті,—
Ніс він батьківську муку, ту в серці руїну!

Як знайшов на розп'ятті її, між дротами,
Як віддав медсестрі і рвонувся до бою,
Як ізнов загубив, щоб шукати роками,
Щоб померти тепер перед нею — живою.

1966

КРІЗЬ ДРТ

Я сплю — удень...
Вночі розмотую дроти
Пучками пальців,
Подихом, устами,
Щоб хоч лишилася на світі, воле, ти,
Розстріляна та бита канчуками.

Я сплю — удень...
Вночі кричать жаскі дроти
Моїми пальцями, і подихом, й устами.
І божеволієш в неволі, воле, ти,
В сто перший раз під канчуками.

Я сплю — удень...
Вночі розірвано дроти
Моїми пальцями, і подихом, й устами.
На волі — я.
І лиш стікаєш кров'ю, воле, ти,
Крізь років плин під канчуками.

Я сплю — удень...

14/III 1968

НАЩАДКАМ

Ой, хто все це забуде,
Той проклят буде!

Ти знов стоїш на чорному плацу.
Ти знов стоїш, сперіщений паліччям.
Ти знов стоїш — рубець вже на рубцю.
Між днем стоїш і ніччю.

А фашист вогненними канчуками
Полосує тебе до нестями.

А ще: поліцаї, пикаті та сині,
Зорю вирізають на спині.
А ще: у землю тебе закопують.
А ще: у карцері душать газом.
А ти стоїш над Європою.
І я з тобою. Разом.

Січений, скручений,
Қатом замучений.
Крапле кров, крапле.
Смертю пахне.
Крапле.

Ой, хто тее забуде,
Той проклят буде!

Так, не діждуться прощення ніколи
Ні в пам'яті, ні в житті кати.
І живе ненависть твоїм болем,
Мій убитий брате. Чуєш ти?

...А на чорному плацу вже росте трава,
А на чорному плацу вже ростуть квіти.
А на чорному плацу весь світ бува:
І дорослі, і діти.

Ой, хто брата забуде,
Той проклят буде!

1969

СЕСТРИ

Із щоденника

ТКАЛІ

З а с п і в

А люди йдуть, в музей ідуть,
Не налюбуються ніяк!
Пахучі яблуні цвітуть,
Наповнивсь бджолами вишняк.

У буйнім зрості мирний світ.
На килимі відбито, глянь,
І пелюстків блакитний цвіт,
І домен звихрена багрянь.

І покоління молоде
Крокує в сяйві прапорів.
Таких не знайдеш ти ніде
Щасливих, світлих трударів.

Москва. Музей. А на стіні —
Степи, моря, розливи рік.
Глядач стоїть у тишині,
Запам'ятає твір навік!

Оповідання матері

Вертаюся, бувало, з поля
І помічаю вже здаля,
Як вибіга назустріч Оля,
Веселе, чепурне маля.

Косички русі невеличкі,
Пухкі рожевії вуста...
А Галя, старшенька сестричка,
В кімнаті книжечку чита...

Підходим з Олею до неї.
«Ну що нового у книжках?» —
Милуюсь донею своєю,
Сідаю поруч. При батьках

Росла я, а не вчилась. Бідні
Усе життя батьки були.
А ось мої дівчата рідні
В науку вищу вже пішли.

Жаль, не діждався батько їхній.
А доньки квітнуть і ростуть.
І вчаться добре, й люди видні
На добру наставляють путь.

Радіє серце удовине
І молодіє з кожним днем.
Траплялось часто: ранок стрінем,
Не перемрієм, не заснем.

Збираються в столицю вчитись,
Тепер же все для отаких.

Повиростали рідні діти,
Не налюбуюся на них.

Село їх наше поважає
І школа горда за дівчат.
«Ярино, щастя, радість маєш»,—
Говорить кожен, хто стріча.

* * *

Запорошило шляхи, замело:
В сьайві електрики рідне село.

Вечір іскриться, припав до вікна,
В нашій світлиці стоїть тишина.

Тчуть мої донечки килим «Весну»,
Радість у килим вплітають ясну.

Цвіт яблуневий, квітки запашні
Шовком і золотом на полотні

Витчуть дівчата, пошлють у Москву,
Марять Москвою у сні й наяву!

Нашу подяку Вітчизні вони
Вбрали у барви й співучі тони.

«Шлем ми від щирого серця привіт
Партії рідній за сонячний світ!»

Де ж це ви зараз, дівчатка мої,
Чи відгукнетесь з дальніх країв?

Раннім світанням, нічною порою
Завжди, повсюди ви, діти, зі мною!

Вас я чекатиму в самотині
Ночі і дні... Ночі і дні...

* * *

Як до нас увірвалась війною
Хижоока фашистська орда,
Запалали сади над Сулою,
У Дніпрі поруділа вода.

Піднялася на бій Батьківщина:
«Вороги тут погибель знайдуть!»
Кожне серце і кожна хатина
Поклялись перемогу здобуть.

У загін партизанський світанням
Виряджала ріднесеньких я.
Ой ти, ноче, ти, ноче остання!
Невблаганна ж ти старість моя!

Я орлицею з ними б ширяла,
Та біда у кільце нас взяла.
Я життя б їм своє дарувала,
Щоб прорвались вони із села.

Все ж забрали дівчат із кімнати,
На майдан їх погнали кати.
Матерів стали з хат виганяти,
Матерів нагаями сікти.

Заніміли жінки на майдані,
Сльози горя затемнили зір...

«Діти, дітоньки наші кохані!
Як над вами знущається звір!»

Як не мучив фашист розпроклятий,
Все ж мовчали єдині мої.
Тільки Галочка крикнула: «Мати!»
Тільки Оля сказала: «Твої...»

Та й упали на сніг від приклада,
Вже піднятися більш не змогли.
Прямо в очі я глянула гаду,
Хоч кривавії сльози текли...

* * *

Донечки рідні, дівчатка мої,
Чи виглядати з далеких країв,

Чи озоветесь до неньки старої
Раннім світанком, нічною порою?

Де ваша пісня звучить, не згасає?
Хто мені скаже, навчить хто, порає,

Як дошукатися ваших слідів?
Безліч на світі широких шляхів,

А із неволі дорога відома:
Хоч і біжить, не приводить додому,

Як не могила, то жде каземат,
Де розтерзає невірливицю кат,

Чи закінчиться життя десь на дроті,
В таборі смерті, в пекучій скорботі...

В т е ч а

Вітре, ти був на Вкраїні чи ні,
Що ти розкажеш нам, брате?
Ночі і дні,
Ночі і дні
Серденько наше розп'яте.
Ось воно, горе:
Неволя тяжка
Руки нам, ноги скрутила.
Мала б я крила,
Як пташка швидка,
В рідний би край полетіла.

Як нам не тяжко,
Ще тяжче йому.
Б'ється він, б'ється з ордою...
Олю, додому
Крізь дріт, крізь пільму
Дійдемо, сестро, з тобою.

Чуеш, як вітер
Про волю співа,
Бистрий на крила здіймає...
Вітре, вітрисько,
Іще я жива,
Віра в мені не згасає.

Оленько, Олю,
Сестричко бліда,
Вийдем нічною порою...
Згодна? Втечемо!
Зникай же, біда,
Битися будем з тобою!

Де та дорога, що в сонці сія,
Де та криниця з водою,
Де та діброва і спів солов'я,
Мирне село над сагою?

Гостре каміння, як голки, шпилі,
Ні ягідинки навколо;
Закуток мертвий чужої землі
Тут розправляється з кволім.

Тут тільки дужий не згине боєць,
Все ж мої сестри тікають.
Дати баских би, що мчать навпростець,
Хай їх тоді здоганяють.

Дати б їм крила орлині, міцні...
Дати б їм... Що іще дати?
Хліба — дівчатам... Не їли три дні...
Скільки ж прийшлося страждати!

Ось над струмком нахилились вони,
Вперше напились смачної.
Знову в дорогу, забувши про сни,
Йдуть та ідуть в неспокої.

«Галю, хатина он там, на горі,
Може, зайдем на хвилину?»
«Краще від голоду, спраги згорить,
Ніж заглянути в хатину.

Там продадуть нас за марки в ту ж мить.
Варта, живуть поліцаї.»

...Вечір іде. Десь машина гримить.
Місяць на небі сіяє.

* * *

Хто знає, як пахне повітря на волі,
Хто пив коли сонце пахуче,
Хто спав під берізкою де-небудь в полі
І дріт його серце не мучив,

Хто папороть м'яв, і туливсь до дубочка,
І слухав розмови пташині,
Хто, кинув геть шмаття — криваву сорочку,
Лежав на духмяному сіні,

Із ям вибирався в гарячій пориві
Крізь дріт, кулемети і танки,
Хто линув шляхами у сонячній зливі,
Той серце збагне полонянки.

* * *

«Не плач, Галино...»
«Я не плачу.
Щаслива я іду.
Це сльози радості гарячі
Горять на нашому сліду,
Це роси, сестро,
Чисті роси
Мене купають молоду.
Іду...»

* * *

У лісі трохи відпочили,
Нарвали глоду і пішли.

Мовчали все. Не говорили.
Й на цьому сили берегли.

І все ж спинилися в знемозі.
А там, за річкою, село.
Хтось їхав і співав на возі,
Немов війни і не було.

Як захотілось з'їсти хліба!
Хоч би шматочок, хоч один...
Перед очима — то колиба,
А то палац серед хатин.

То затанцюють візерунки,
То сині кола попливуть,
Запахнуть скрізь медові трунки,
Та раптом жовта брила путь

Перегородить. «Все забудем?!»
Крізь марення, крізь забуття
Неначе сестри чують: «Будем
Іще боротись за життя».

Хто каже це в таку хвилину?
І Галя піднялась, іде...
Невже отуг живу людину
Вона не стріне, не знайде?

«Кріпися, сестро, повернуся».
...Все ближче, ближче до села.
Вона шепоче: «Я доб'юся,
Щоб сила нас не підвела».

Аж ось село. Стодола близько.
Назустріч наймичка біжить,
Біляве, лагідне дівчисько...
Тримайся, будеш, Галю, жить!

«Принткіше, пані, до стодоли,
Щоб бауер не стрів... Заб'є».
І сині очі тихим болям
На горе глянули як є.

Не відсахнулись, пригорнули
І розлили своє тепло,
І хліба, й млека роздобули,
І провели аж за село.

Іде Галина, йде Галина,
А мрії вже удалині,
Отам, де батьківська хатина,
Де Україна у вогні,

Де партизанські загони,
Де загартовані полки,
Де прапор майорить червоний,
Як сонце, з-за Дніпра-ріки.

* * *

Стежка.

Берізка.

Лісок.

«Олю, подай голосок!

Де ти?»

Мовчання.

Струмок

Ледве шепоче:

«Нема!»

Ти залишилась сама.

Олі нема...

* * *

Мотузками зав'язані руки,
Перетягнуто тіло дівоче.
А здавалось, кінчилися муки,
Не заплачуть більш синії очі.
Та біда не покинула Олю,
Знов попала вона у неволю.

Поміщицький синок заарканив
В передсмертну хвилину дівчину,
В ранах душу ще більше поранив
І на віз полоняночку кинув.

Недарма йому легко співалось
Цього тихого світлого ранку,
Це сама йому доля всміхалась,
Що він вистежив тут полонянку.

Хоч пручайсь не пручайся — в лабети
Знов попалася ти. І назавше.
Тільки й крикнула: «Галочко, де ти?»
І, ні слова уже не сказавши,
Похилилась, упала, зомліла.
І лежала бліда й посивіла.

* * *

Він обернувся: на першу схожа
І друга дівчина ішла.
«Спасибі,— зашептав він,— боже,
Що доля в лісі нас звела!»

Дебелий. Жирний. Вугруватий.
З розчервонілим злим лицем,
В передчутті нової плати —
Він марки, марки буде мати! —
Із воза скочив і бігцем...

Схопить, зв'язати, придавити!
«О сакраменто! Рус капут!
Тікай до матки? Буду бити!
Тобі Німеччина нікс гут?!»
«Ану, катюго! Відступися.
Геть лапища свої страшні!»

...Зелене, сонячне узлісся.
Ромашки. Ягоди смачні.
Неначе горлиця туркоче,
Немов дзвіночки розсипа
Веселий світ. Струмок клекоче.
Та обережна лань ступа.

Берези розпустили коси
І між дубами попливли,
І світлі, променисті роси
На трави схилені лягли.

Прекрасний світе! Люба воле!
Яким ти цвітом процвіла!
Шумиш пшеничним стиглим полем,
Плоди медами налила.

І хто посміє забруднити
Цей день, цей квіт, оцю росу,
Уб'є тебе і право жити,
Любить немеркнучу красу?!

Буває мить — з край світу бачить
Свою Вітчизну кожен з нас,
І силу п'є її гарячу
В найтяжчий, найгіркіший час.

Вона — живе, вона з тобою,
Серця ніхто не розведе.
Побитий, змучений до бою
З її ім'ям святим іде.

...Галино, доле моя, доле,
Не йдеш, не йдеш з моїх думок.
...Ти обережніш, бо заколе
Тебе багатія синок.

Худенькі плечі. Легкостанна.
І руки в тебе не борця.
Та й ти уся — болюча рана,
Немає на тобі лица.
Безсила ти...

«Ні, не безсила.
На допомогу кличу я
Святої волі дужі крила...
Сестричко, подруго моя,
Жива?! Іще ми будем жити.
Нас ждуть у рідному краю.
Ось тільки б цього блазня вбити,
Що юність зав'язав твоєю».

Дебелий. Жирний. Вугруватий...
Пополотнів... Знітивсь на мить...
«Усіх же не перев'язати...
Можливо, ними ліс шумить.

Можливо, тут... (Все може бути!)
Можливо, партизани це...
Розвідка їхня... Ні, не чути...
Ніхто не пропіка свинцем...»

Крутнувся, пітний і багровий,
До воза. Ухопив граблі...
...Замовк пташиний спів чудовий,
Мов стало мертво на землі.

* * *

Розкрила очі...
«Олю, ти?»

І знов закрила...
На Україну все летить,
Не долетіла.

А чує: хлюпає Дніпро,
Шумить пшениця,
Серед садів, серед дібров
Горить зірниця.

І мама, мама зустріча,
Стрічають друзі
Не карооке вже дівча —
Калину в лузі.

Розкрила очі. Тишина.
Сестра, як мати.
І кров'ю списана стіна.
Віконце. Ґрати.

І знову брунатні просвістані гори.
Бараки, бараки сумні.
І гума. І карцер. Важенні затвори.
І знову кати навісні.

І чорний димок піднімається в небо...
Не спить крематорій, не спить...
Печами їдкими вдивляється в тебе...
Він втечі ніяк не простить.

Щоранку, щоднини прощаються люди,
Прощаються люди навік.
Здіймається попіл і хлюпає в груди...
І другий, і третій вже рік...

Пісня Олі

На груди, спину, на коліна
Тавро наклали в той же день,
Адже приречена людина
Для вартових лише мішень.

Вергай з кутка в куток каміння,
Повзи, рачкуй, але тягни
Під хуртовини голосіння,
Під гомін буйної весни.

Спинилась Оля...

«Сестро, що ти?»

Кріпися. Бачиш, наглядач.
Напоготові цілі чоти
Есесівців. Неси. Не плач.

А зліва тихо: «Руські, пані,
Пашлі... лянгсам... не стій... уб'ють...»
І сірі очі, як в тумані,
Спливли... Вказали Олі путь.

Тож Оля рушила поволі
Туди, де Галя, де оця
Німкеня Ельза, що в неволі
З «своїми» б'ється до кінця!

* * *

Гора, крута гора неволі,
Полита кров'ю, як дощем.
Тебе згадаю, мимоволі
Прониже душу гострий щем.

Палай, як смолоскип, роками,
Хоч піднялась не від добра,
Відполірована ногами,
Руками нашими... Гора!

А скільки на тобі дубіло,
В безодні падало страшні,
Від куль есесівських німіло
За погляд, слово, за пісні?

Я всю тебе пройшов до краю
І повернувся з небуття,
І побратимів зустрічаю,
І славлю трудове життя.

Люблю свій край, не гнуся долі,
Умію дружбу цінувать.
Я навчивсь людей в неволі
Од лютих вбивців захищати!

* * *

По трое, по трое, по трое
В бараки, в бараки бредуть.
А сотні отам, під горою,
Ні рук, ні голів не зведуть,

Лиш очі вдивляються в небо,
Беззвучно шепочуть уста:
«Як жити нам, жити нам треба!
Устанем, хоч коршун літа...

Роки проминуть за роками,
Чи люди узнають коли,
Що ми, розіп'яті катами,
Із честю тортури знесли?!»

* * *

Коротка ніч. І тишина.
Жорстока тиша у бараці.
Тих кат січе, хто почина
Отут співати чи сміяться,

Бо пісня кволих підніма,
Бо жарт вливає в'язням сили,
І відступає смерть сама,
І в'язням не страшні могили.

Команда — спать. Повинні спать.
Не підніматись. Не ходити.
А хто надумає співать,
Тому на дереві висіти.

Чи б'є жара, пече мороз,
Чи облягають все тумани,
Чи даль тремтить від перших гроз —
Над всім панує дух поганій.

Згасити віру і чуття
У товариства дужі сили...
«В баланді суть, у ній життя,
Про неї думай до могили».

Із дня у день, із дня у день,
Щоб ти забув про все на світі,
Про боротьбу, красу пісень,
Дороги, сонцем перемиті,

Тебе катують, морять знов,
Женуть на гору, у долину.
Та сил катюга не знайшов,
Щоб вбити у тобі Людину!

* * *

Батіг і гума,
Багнет і дріт...
Лежи й не думай
Про білий світ.

Останні ночі,
Останні дні...
Мовчать не хочеш?
Не будеш?

Ні!

Фашисти люті,
І крик, і чад...

Тут мруть закуті,
Тут б'ють дівчат...

«Я — страх полону...
Мовчи. Засни
У ніч безсонну,
У день страшний.

Глянь, білі скроні,
Більш не цвісти...
Ти у полоні,
Рабиня ти.

Навколо грати,
Батіг і дріт...
Готуйсь вмирати,
Забудь про світ!»

«Щезай навіки
І страх, і смерть,
І чорнопикий
Қатюго... Геть!

Не нам згинатись
У боротьбі.
Вітчизно-мати,
Мій спів тобі!»

* * *

«Ти чуєш, моя Україно, мій краю,
Останні дівочі слова,
До тебе з могили і я промовляю,
Поки ще не вбита, жива.

Умру незабаром, а віра не згасне,
Що ти не забудеш бійця,
Який у неволі, мій краю прекрасний,
Страждав і боровсь до кінця.

Зелена доріжка, веселка дніпрова,
Простори степів голубі...
Привіт посилаю — останнє це слово —
Тобі, Батьківщино, тобі.

Дивіться: ідуть, насуваються хмари,
І смерть по бараках біжить,
На себе, дівчата, приймаю удари,
І все ж таки хочеться жити!

І все ж таки хочеться жити!

* * *

По табору мчить наглядачка-біда,
Безумство у баньках блудливих...
Періщить руда, убиває руда
Дівчат молодих і красивих.

Ні краплі жіночого в неї нема,
Нічого святого не знає.
Залізом пече і штрикає сама,
Біснується, вие, стріляє.

«Хто вчора співав? Я питаю усіх!
Застрелю я кожную десяту
Не те що за пісню — за слово, за сміх,
За вашу упертість прокляту!
Це змова!»

Вривається згряя страшна,
Біжить, салютуючи кату.
Ось зараз вогнем садоне, навісна,
І кожду прострочить десяту.

* * *

Ой коса моя, коса...
Русокося...
Молода моя краса
Бита, босая.

Я доріженьку пройду
Не згинаючись,
Перед катом не впаду,
Смерть стрічаючи.

Будуть зорі розцвітать,
Зоряниченьки,
І коханням шумувать
Щедрі ніченьки.

Тільки хлопець чорнобров,
То ж мій суджений,
Виглядатиме любов,
Неодружений.

Вдарить хміль, немов у дзвін,
В серце ярее,
Хай зустрінесться і він,
Любий, з парою.

Не впаду катом до ніг,
Не покаюся,
За таврованих усіх
Позмагаюся.

* * *

Їх тисячі, а очі в них одні...
Їх тисячі, а серце в серце б'ється.
Стоять бліді, гартовані в огні,
І ні одна сльозами не залеться.

Вони навчилися за оцю війну,
Кому завжди, повсюди вірить можна.
І кожній заболить — удар одну,
За друзів муку перетерпить кожна.

До них, співачко, ти в останню мить
Звертаєшся і дивишся привітно.
(А десь степи, зелений край шумить,
Життя із-за Дніпра іде побідно).

Загинуть так, щоб сили оновить,
Зневіреній, німій вернути мову,
В скорботі не схилити голови,
Щоб подруги боролись знову.

* * *

Синок барона, лагерфюрер, на майдані.
Залізний хрест на шиї. І канчук в руці.
Маленькі очі, ніби кульки олов'яні.
Холодна посмішка на сірому лиці.

Учені-лікарі поважно виступають
(Вони недавно в таборі були)
В циліндрах, рукавичках,— аж сіяють,
Немов не в пекло — в вар'єте зайшли.

З вівчарками есесівці дебели,
Лакузи поліцаї — теж...

* * *

...Ой думи, думи невеселі,
Куди од вас, куди втечеш?
Не тьмарся, пам'яте, сміліше!
Минуле дехто забува,
В міщанським затишку він дише,
Єлейні цідить він слова.

А тут би криці-блискавиці,
А тут би полум'я мені!
Спокійно нам ніяк не спиться,
Неначе знову на війні...

* * *

...Б'є барабан.
Б'є барабан.
Дівчина йде на майдан.

Рота солдат на горбку.
З вишки жаха кулемет.

Дівчина пісню палку
Вперто несе уперед.

Слухають чешки її
І сербіянки — усі...

«Де ті далекі краї
У неповторній красі?
Де моя рідна земля,
Щедра країна життя?»

Дівчино!
Сій!
Он — петля!
Звідти нема вороття.
Б'є барабан!
Б'є!..

Дівчино, серце мое!
Радість сімнадцяти літ,
Шлях в нерозгаданий світ...
Смерть за плечима шумить...
Що ти згадала в цю мить?

Чи дізнається мама,
Як доня на страту ішла,
Як голову прямо
Несла,
Як Олине серце,
Сімнадцяти літ.
В смертельному герці
Послало привіт
Вітчизні єдиній
І морю, що грало,
І мамі, й сестрі,
Над табором вмить засіяло,
Зорею погасло в Дніпрі!

П а р т и з а н к а

Немало днів на інших схожих
Пройшли, проходять і пройдуть.
А цей невольниць розтривожив,
А цей довіку не забудь.

Ось розчинилися ворота,
Ось поліцаї увійшли,
Ось наглядачка жовторота,
Аж ось і дівчину ввели.

В розльоті брови, очі карі,
А в них відвага огнева,
Та блиск зірниць, та квіти ярі,
Та дума вольності жива.

І дужа всенародна сила,
І перших перемог снага.
А над чолом корона біла,
Коса заплетена туга.

Зелена гімнастюрка чиста,
Прості кирзові чобітки.
На грудях сяяли вогнисті
Відваги, мужності зірки.

І вже летіло перед нею:
«У партизанах же була».
«Рукою власною своєю
Із кулемета їх сікла».

«А звать її...»
«Маруся звати...»
«Говорять, ніби із Прилук...»
...В неволі земляків стрічати —
Одна з найгірших мук!

І Галя дивиться, і плаче.
І щирих сліз не витира:

«Маруся йде, іде, неначе
Моя загублена сестра».

Поглянь, на Ерну гострозору
Й на ту, що вії підняла,
Марильцю (як вона не в пору
В неволі навіть розцвіла).

Краси такої світ не бачив,
Та й чи побачить він коли,
Бо над красою ворон криче,
Не ворон — вчені тут були.

Один із них все посміхався,
Наводив на дівчат лорнет,
А другий у Марильцю вп'явся,
Казав, що вирве із тенет
Марильцю. Вирве, вирве панну.

І Галя глянула на всіх:
І на есесівку погану,
Й на друзів змучених своїх.

Чом не волає видроока,
Солдат не кличе, посіпак?
Чом зграя, як завжди, жорстока
Не заганяє у барак?

І комендант завмер он скраю,
І наглядачка як у сні.
Відважну месницю вивчають,
Якій і муки не страшні.

«Це партизанка. Взять, закути!
Зірвати з неї ордени!
Халат смугастий одягнути!
У карцер — до кінця війни!»

* * *

Так гостей не чекають у день іменин,
На весілля чи просто на свята,
Як чекали Марусю не тиждень один,
Як чекали Марусю дівчата.

* * *

Зійшлись в бараці юні, сиві
Невільниці з усього світу.
Вони в цю мить сидять щасливі
І повні радості й привіту.

Устаньте й подруги убиті
В Освенцімі і Равенсбрюці,
І слухайте слова, налиті
Вогнем відплати. В кожному звуці,

У кожному подиху Марусі
Надії ваші, сподівання,
Що ви плекали в завірюсі
На злих шляхах у дні страждання.

Ви б згодні витерпіти муки,—
Яких вже тільки не зазнали,
Аби почути: «Гинуть круки!
Від Волги нелюдів погнали».

О чешки, рідні українки,
Парижу доні та Варшави,

Це б вам цвісти, сміятись дзвінко
І пестить хлопців кучерявих!

В одній біді, в одному горі
Ви поріднилися навіки,
У щирім серці, в тихім зорі
Живе мій край — Союз великий.

Тож: де б Марусю посадити,
Як врятувать від холодини
І як пекучий біль згасити
У партизанки з України?

Лікує Ельза, доглядає...
А перев'язує дівчину,
То на присутніх поглядає:
І на Марильцю, й на Галину,

І на Шарлоту, й на Ружену,
Й на всіх, що слухають Марусю
(В синцях, скривавлену, зелену),
Яка шепоче: «Не скорюся!»

Несе Шарлота хліб побитій,
Побитій суп дає Ружена —
Дарунок найщедріший в світі,
Коли навкруг земля злиденна.

* * *

Проходять дні, пройшла неділя,
Та чи пройшла лиха година?
Радіють Галя і Марія,
Що піднялася Марусина,

Що всі до неї і за нею,
Що всі її ізнов питають,
Як ніч долине над землею:
«А де вже наші наступають?»

Але сьогодні дивна дуже
І тиха-тиха Марусина.
«Ти щось приховуєш... Недужа?»
«Ні! Б'є під серденьком дитина...»

* * *

Неділя. Ранок. Сіра мжичка.
І ні стежок, і ні доріг.
«Хоча б поглянути, сестричко,
На степ, на гай...»
Хтось застеріг:
«Тихіше, бродить он сапата.
І бомби на таку нема!»
...Мовчать жінки, мовчать дівчата,
Мовчать навчила їх тюрма.
Моргнула Ельза... Галя встала,
Між нарами пішли в куток.
(А десь вівчарка валувала
І паровозний вив гудок).

«Галино, слухай, завтра, мабуть,
Оті припруться, що були».
«Я знаю, знаю, що їх вабить,
Недарма в табір забрели».

«Так, Галю, так. Один цивільний...
Земляк мій... передав оце...»
«Записку?» —

В Ельзи погляд пильний
Йї смутне, зажурене лице.

І зовсім-зовсім сиві коси,
У сорок років — вже стара.
За нею мати десь голосить
І побивається сестра.

А діти... ріднії... єдині...
В яким краю, в яким бою?
Роки минули в самотині,
Як Ельза втратила сім'ю.

Здіймався над Ессеном червоний
Свободи прапор на зорі.
Йшли робітничі батальйони,
Ішли на битву шахтарі.

На бій, на бій! На бій останній!
О руки чесні роботяг,
Не ви в кривавому повстанні
Злякались, випустили стяг!

В крові у вас горіла сила,
Відвага Тельмана жила,
Відвага волі, орлі крила,
В біду країну б не дала.

Здавалось, мить — і згине ворог,
Розтопчуть свастику брати.
Але не скрізь сухим був порох,
Не всіх зуміли повести.

І тільки сниться, сниться часто
І грім, і дим, і прапор той,

Що у бою палав за щастя,
Що ніс прострілений герой.

«Ти бачиш, Галю? Лібен Галю,
Ти вшистко зрозуміла тут?
Дівчат переведуть до залю...
Експерименти... Ох нікс гут!

Шарлота мамою не буде,
Ружену теж вони візьмуть.
Навік засохнуть їхні груди,
Усі бездітними помруть...»

Із болем тихо проказала,
Замовкла, думаючи щось.
А Галя підвелася, встала:
«Що б стерпіти не довелось,

Нам треба не віддати подруг,
Бо краще, Ельзо, смерть, ніж глум».
«Даеш пораду, Галю, добру...» —
І потемніла вся від дум.

* * *

Ляпає сніг, ляпає сніг...
Тисяча, тисяча ніг...
Вгору, на гору... Гуде...
Варта невільниць веде.

Гори і гори в імлі...
Села, міста віддалі.
І автострада біжить...
Люди, як хочеться жить!

Чуєте, чуєте стук!
Гляньте,
 тисячі
 ніг,
 рук...
Мов із могил, мертвяки.
Човгають лиш колодки...

Ну зупинися ж ти, стань:
В сіру оглухлую рань

Карі, блакитні — живі —
В далі бредуть снігові,

Сестри твої молоді,
Ті, що не впали в біді;

Гляне одна на одну
І подарує весну,

І подарує тобі
Силу в тяжкій боротьбі.

Кайло. І тачка. І кат.
Круто-ковзкий пережат.

Тут забувають про все.
Вітер сніжище несе...

Липне іржавий до ніг,
Хльоскає, ніби батіг.

Ось і шумлива ріка.
Міст розбомбили вночі.
Серце до серця гука:
«Радуйся, в'язню!

Мовчи.

Жодного слова. Гляди.
Витримку, витримку май.

Щоб не накликать біди,
Мовчки до бою ставай!»

* * *

Жіночий табір, чоловічий
Тримають з ранку й до смеркання
Біля ріки.

І навіть ніччю —
Здається, ніч для всіх остання! —
Підвозять камінь.
Б'є сніжище.
І на землі нема тепла.
І кат, і вітер люто свище.
Навкруг імла.
Імла.

А ти все бачиш, Ельзо, бачиш,
Де наглядач, де робітник
Цивільний.

Раптом крик гарячий
Лунає.

Твій щасливий крик.

Ти б до цивільного побігла,
Припала б майстру до плеча!

Та обернулася й поблідла:
Все лагерфюрер поміча.

Він теж сьогодні тут гасає.
Не їсть нічого. Тільки п'є.
Начальству знов доповідає:
«Міст буде. Ні — усіх заб'є!»

Спинися, Ельзо! Схаменися.
Від майстра відвернись на мить.
...А десь під Ессеном узлісся
І папороть.
Потік дзвенить.

І та берізка білолиця,
І та сосна, гінка сосна,
Де поклялись за правду битися,
Німецька рідна сторона;

Хороші хлопці-шахтарчата,
Прекрасна молодість бійця.
Ех, доле! Ти хоча й шербата,
Бійця не знищать до кінця.

Тримайсь, тримайсь!.. Проїшла хвилина...
Й скрипучу тачку повезла...
І знала лиш одна людина:
Ледь ти в безодню не пішла.

«Скоріш! Давай!» — кричала Галя,
З останніх сил місила твань,
Піде ж за тебе і на палю,
І ти за неї — без вагань.

Як струмом, пройняло все тіло,
Себе саму перемогла,
І тільки серце так щеміло,
Мов дріт крізь нього протягла.

«Цивільний... майстер... він записку
Передавав...»
«Галино, він...»

...Шкребе вітрище, ніби миску
Голодний...
Деь лунає дзвін.

* * *

...Світанку мій, світанку чистий,
Хвала тобі за щебет птиць,
Повітря свіже, пруг барвистий,
За сонця міць, за дар криниць,

За теплу землю, ріст пшениці
І за удари молотків,
За дім новий, за мирну крицю,
Напругу трудових років,

За наше плідне, щедре поле,
За рідний Київ і Москву,
За край хоробрий, ясночолій,
За мудрість партії живу.

Лети, світанку, жде планета!
Вітчизну славлю я свою.
Що розірвала всі тенета
В Жовтневім праведнім бою.

Я ж знаю, бачив, як вмирала
Європа в таборах, в біді.
Вітчизна ж людство врятувала
Тоді.

* * *

Находив ранок. Автомати
Аж захлинались. Раз у раз
Хтось зойкав. Падав. Сніг лапатий
Лягав на лиця і не гас.

Очеретинки-рученята.
Одні лиш гострі маслаки...

Дивись, Німеччино проклята,
Як розважаються синки,
Що породив їх біснுவатий!
Дивись, мертвеччино, і знай:
Ударить лиш свята відплата,
Тоді пощади не прохай!

...В савані, в савані юність лежить!..

* * *

«Руські, давай! Давай, руські!» —
Майстер іде, верещить:
«Нема давай! Нема давай!
Кушать — дзуськи!
Руські!»

І майстер глянув на Галину,
Всміхались очі вогняні.
Про що гадав у цю хвилину,
Які згадав далекі дні?

Потерта шкірянка робоча,
Шорстка і жилага рука...
Щось майстер їй сказати хоче,
Аж ось до себе підклика.

«Гей, руські! Бістро! Нікс помалу!»
Й на Ельзу дивиться: «Вона?»
Кивнула Ельза, мов сказала:
«Не бійсь! Ніхто цього не зна!»

«Работать! — майстер репетує...—
Работать!» — стиснув за плече,
Згина дівчину... Галя чує,
Як дихає він гаряче.

«Давай вантаж ти безупинно!» —
Тихіше: «Торбочку візьми
Між брилами... Тримайсь, дівчино,
Ще поборемося ми».

І геть пішов. Кричить десь далі...
Коли торбиночку взяла,
Так легко стало й страшно Галі:
Гранату в табір понесла!

Не знає Оля, ні, не знає,
Що бій іде, сестра веде.
Як ворог люто не карає,
А серце б'ється молоде.

«Учений лікар»

Упала Марилія, упала,
І свиснув над нею канчук,
Але полонянка мовчала,
На чорнім майдані лежала,
Здавалось, без ніг і без рук.

І став їй на білії коси,
Ударив її чобітьми
Під ребра чистенький, гундосий
Учений, аж вигавкав: «Досить
Дали вам подіхати ми!

Не будеш ти матір'ю. Знаю:
Робоча худоба лиш ти,
Не тільки тебе доконаю.
Наказ я від фіурера маю
Все сім'я слов'янське звести!»

А темна ця ніч — як страждання,
Могильна навкруг тишина,
Та зірка у хмарах остання,
Як чиста сльозина конання,
Та гостра із дроту стіна.

Марилію — красуню сестрицю
Кати потягли на майдан...
А подругам рідним не спиться,
Все чують. Але не пробиться —
За ґратами. Смертний аркан!

Марилію! Звелася поволі...
Закровлені очі ясні,
Що сяяли навіть в неволі,

Неначе волошки у полі,
Блакитним розмаєм мені.

Професоре-кате! Дивися,
На сонечко це молоде.
Та ти не блідній, не казися,
Ти ж в лігві своїм, не трусися,—
Звелася Марія, іде!

Ти ріж її тіло, як хочеш,
Стріляй і в майбутнє життя,
Лиш глянь ти в незрадливі очі
Та в душу, забродо! Белькочеш,
Вбиваєш ти матір, дитя!

Стріляєш! Набій за набоєм...
Стріляєш!.. Ти можеш убить...
Все ж стане вона над тобою
Безсмертною і молодою,
Щоб ката — тебе — спелить.

«Рятуйте!» — І ніби проснувся...
«Ах, нерви, професоре!.. Зле...»
Колега підходить. Всміхнувся
Колега. І вмить аж пригнувся:
«Завзяте дівчисько! Але...»

А в темних бараках гуділо
І ріс «Інтернаціонал».
Спочатку — тихенько, несміло,
Немов щось тримало, глушило,—
Й прорвався розгніваний вал...

Розстріляна пісня змовка,
З бараків вигонять усіх,
В Ружени пробита рука,
Шарлота аж падає з ніг.

Із вишки забив кулемет,
Вівчарки найслабших гризуть...
Беззоряний ночі намет,
Як глухо — і крику не чуť.

Жорстока команда: «Бігом!»
Безжалісний окрик: «Лягай!»
Вставай! Айн момент! І — кругом!»
От спробуй тепер заспівай!

А згодом — по табору всіх
Женуть і канчук, і багнет,
Вівчарки збивають із ніг,
Із вишки січе кулемет.

М а т е р и н с ь к е

Не сплять у таборі. Безсоння.
А ніч сліпа, а ніч глуха.
«Маріє, сестро! Бачиш, доня
До нас вже ручкою маха...»

«Ой руці, руці, рученята,
Білесенькі, манюні!
Кого шукаєте ви? Тата?
Нема, нема татуні...»

А він у люлечку-гойдалочку
Вкладав би спати нашу лялечку
І котика-воркотика,
І зайчика-стрибайчика
У гості кликав би до доні...

Цілуй, Маріє, лобик, скроні,
І пригортай маленьке
До самого серденька,
Воно ж таке тепленьке...»

І знову тиша і мовчання,
І знов задумались жінки...
І враз прорвалося ридання,
І розлилось в усі кутки.

Рида Ружена чи Шарлота,
Чи Ельза плаче, не змовка?
Іде скорбота за ворота,
Жіноче серце йде, гука...

Як хочу я, щоб ти почула,
Хоч ніч стоїть, не відплива,
Усім еством той клич збагнула,
Моя далека і жива,

Моя розрада і порада,
Моя любима назавжди.
Сльоза горюча в серце пада,
Сльоза наруги та біди.

«Мамо!
Ти чуєш мене під Москвою?»
«Мамо!

Із Татрів хустина майне?»
«Мамо!
Над Тисою ждеш ти швидкою?»
«Мамо!
Хто в Краків поверне мене?»
«Мамо!
До тебе на чеській звертаюся мові...»
«Мамо!
Пісню ж я сербську співаю тобі...»
«Мамо!
Силу даруй не скоритись в закові...»
«Мамо!
З тобою і в radoщах, і у журбі».

«Де мої діти, майбутні планети,
Де ластів'ята кохані мої:
Садівники, хлібороби, поети? —
Ріки питають, поля і гаї...

Ти мені, мамо, життя дарувала,
Як же не кликать тебе, не любить?
Пестила вдень, уночі доглядала...
Буйну жагу до життя не убить.

Тільки до тебе сьогодні кричу я,
Мамо моя, мамо життя
(Знаю, мене ти із пекла почувеш),
Де моє рідне дитя?!

Будьте ви прокляті, вчені-бандити,
Що материнства позбавили нас!
Вас проклина виноградник налитий,
Поле пшеничне кляне повсякчас.

Води цілющі і жовті пустелі,
Шахти глибинні і гори в імлі,
І на Чукотці в завіях оселі,
І на Україні хатинки веселі,—
Все вас кляне на великій землі!

Діти мої, ви б косили пшеницю,
Діти мої, ви б складали пісні,
Землю квітчали б отак, як годиться.
Мамо, ти знаєш, як тяжко мені!»

* * *

«Сестро Ружено, сестро Шарлото,
Ельзо-сестрице, Галино моя,—
Вашу скорботу несучи за ворота,
Буду розказувати світові я,

Світу новому, що виборює волю,
Землю врятує від горя — чуми,
Як у неволі долали сваволю,
Як залишалися всюди людьми».

Тихо. Поснули невольниці бідні,
Тільки Марія в турботі не спить:
Пальці манюні, теплі та рідні,
Тулить до губ, примовляє в ту мить...

«Це б родитися дома тобі, дитинча,
На широкім лужку придніпровім,
І стрічками, і сонцем тебе заквітчать,
Щоб зростала у цвіті бузковім.

У любистку пахучім купала б не раз,
Ти б задухи і горя не знала,

Над тобою схилявся б високий Кавказ
І Москва б тебе оберігала.

Дніпрельстану для тебе сіяли б вогні,
І пила б молоко, а не воду.
Ти росла, виростала б на втіху мені
І родині моїй, і народу.

Спи ж ти, доню моя... Хай присняться тобі
Ті шляхи, по яких походила
Твоя мати колись, не у скруті, в журбі,
А у сонці, в піснях молоділа.

Спи, засни ти, моя... Тільки я не засну,
Над тобою схилюся до болю.
Не пуцу у твій сон, в твої ранки війну,
Прожену я від тебе неволю.

Бачиш, місяць ясний
Загляда у вікно.
Люлі, люлі... Ясний
Заглядає давно.

Ллється срібло живе
На ці гори руді.
Люлі, люлі... Живе...
Тіні гинуть бліді.

Ми по стежці підем
І підем через дріт.
Люлі, люлі... Підем
В рідний, радісний світ.

Нас напоїть Дніпро
І поверне життя.

Люлі, люлі... Дніпро
Нас чекає, дитя.

Там — радянська земля,
Де родилася б ти.
Там — Вітчизна, маля!
Місяченьку, світи!»

* * *

Ой, яка вона вісточка з рідного краю
Дорога і цілюща, бо радість, бо силу дає.
Навіть в пекло прудким ластів'ям залітає
І примушує горе забути своє.

Чи травневі дощі принесли довгождану,
Чи з полів вітерець, чи веселі зірки,
Чи той цвіт білосяйний між дротом проглянув,
Що простягають в'язням, як руки, гілки?

Полонянку моя! Полонянку! Ти чуєш:
Вже полтавець на Одері, юний боєць,
З ним весна по грозівій планеті крокує,
Тож і мукам кінець, тож і смерті кінець.

Подивися навкруг — скрізь заграви відплати,
І не грім, а гармата уральська то б'є.
Над життям твоїм грізним, над ним, розп'ятим,
Сонце встає...

* * *

Табір.
Пожежа.
І грім канонади.
В'язні вслухаються ----

Далеч гуде.
«Тільки не падать!
Тільки не падать!
Воля іде!»

Крикнула Галя огненне слово,
Гасло повстань молоде:
«Серби, голландці!
Вставайте, братове!
Серце до серця —
І сила прийде!»

Дим.
Душогубка.
Есесівські круки
Зводять в обличчя важкий автомат...
«Смертники, чуєте?!
Скінчаться муки.
Волю несе нам радянський солдат!»

* * *

Граната і сім пістолетів...
Тож тисяча вірних сердець
Ударить на варту з кюветів
В ту мить прийняла рішенець.

А тисяча друга ворота
Штурмує в смертельній борні.
Січе їх есесівська рота,
Січуть їх кинджальні вогні.

А тисяча третя навалом
Серцями упала на дріт...

О, скільки вас, чесних, лягало,
Горіло за сонячний світ!

А даль пламеніє, скрегоче,
Вогнем пройнялась далина,
Сліди замести свої хоче
Фашистська потвора страшна.

Та рвійно із грому, із диму
Танкісти виходять на путь,
Червону зорю незбориму
До табору смерті несуть.

«Ви чуєте, бачите, люди,
Вітчизни моєї синів?
І воля, і пісня вам буде,
І далеч розхмарених днів!»

* * *

Підняли дитинча на машину
Міцні шкарубкі руки,
Щоб забуло лиху ж ту годину,
Щоб росло не на муки.

Цілували дитину солдати,
Переможці походу.
Тільки мати сама,
Тільки мати
Не дивилась на вроду,
Не горнула до серденька втіху,
Не співала Марія.
І сльоза покотилася тиха
По солдатських

обпалених

віях...

А мати лежала на дроті,
Прострілена кулею ката,
І стала на варту в скорботі,
Щоб почесть віддати, Відплата.

* * *

Відплата! Конай же, фашисте!
Відплата! Крокуйте, борці!
Життя вам навек променисте
І шлях на чотири кінці!
Відплата! І вбивці конають...
Відплата! І в'язні встають,
До рідного, милого краю
У серці свободу несуть.

* * *

Дороги клекочуть, дороги зелені,
Із табору смерті ідуть полонені:

Клинцьовані, темні, аж хиляться кволі,
Ночують під лісом, спиняються в полі.

І дихають свіжим повітрям весняним,
І садом пахучим, і лугом духмяним.

І польки, й французи співають російську...
Про мирну державу, хоробре ж те військо,

Від радощів плачуть, біжать до солдатів,
Що вивели їх із могил, казематів.

І згадують друзів своїх із неволі,
І серце тріпоче від смутку, від болю.

Хай знають народи про сивих — убитих,
Про юних — у землю живими заритих.

У таборі смерті світопоганці
Живими палили невільниць та бранців.

Нехай же народи усіх пам'ятають
Беззбройних і ніжних, що чесно вмирають,

Що чесно вмирають, як воїни смілі,
Яких не скорили кати знавіснілі!

ЕПІЛОГ

Москва. Музей. І глядачів
Потік задумливий пливе,
Бо серця жар, бо серця спів
В дівочім витворі живе.

А даль і мирна, і ясна,
Земля рахманна і п'янка,
І видно всім: оця «Весна» —
Творіння рук трудівника.

І довго-довго глядачі
З любов'ю дивляться на твір,
Пошану тим віддаючи,
Кого спалив проклятий звір.

Навік зостався плідний слід
В серцях людей, за мир бійців,
І перейдуть із роду в рід
Імення спалених митців.

Бо той на попіл не згорить,
Хто жив з народом кожну мить,
Хто у народу вчивсь творить,
На крилах вічності летить!

* * *

Будуть ріки іще без мостів,
Будуть поле вкривати піски...
Без сестер моїх і без братів
Прогримлять роботящі роки.

Недобудуються десь кораблі,
Недосадиться радості сад,
Бо не вистачить ще на землі
Ваших рук, і думок, і порад.

Скільки вас, скільки вас не прийшло
До верстатів, комбайнів, до книг,
В таборах, як в бою, полягло,
І співців, і творців серед них,

І пестливих батьків, матерів,
І закоханих вірних сердець.
День сьогодні б світліше горів,
Якби вас не підрізав свинець,

Якби вас не добила тюрма,
Якби гума не рвала дитя...
Вас нема, мої браття, нема!
Все ж ви з нами, як мир, як життя!

Чиста кров, і снага, і ваш біль
В кожному серці нащадків буя,

Сходить хлібом рясним серед піль,
Лине співом дзвінким солов'я.

Хоч і є ще річки без мостів,
Без плугів у дрімоті поля,
Щедрий сад для сестер і братів
Іскрометні гілки нахиля...

* * *

Колише вітер вишні цвіт...
О сонця плин, зростання час!
Дівчатко в сяйві мирних літ
Іде у школу, в п'ятий клас.

Бринить дорога, як струна,
Заводів світлі корпуси.
Беріз над річкою стіна...
Такої пошукай краси.

Школярки очі все вберуть
І не розгублять ні горбка,—
Шляхи, берези оживуть
І потече людська ріка.

І на картині-полотні
Побачиш ти наш світлий день,
Адже не марно день при дні
Вона у школу радо йде.

Адже у клас несе вона
«Широкий шлях» — малюнок свій,
Де ця розквітла сторона
Відбита в бурі грозовій.

Колише вітер вишні цвіт...
О сонця плин, буяння час!
Дівчатко в сяйві мирних літ
Спішить до школи, в п'ятий клас...

1952—1957

ЧИТАЮТЬ ВІРШІ ПРО КОХАННЯ

КВІТНЕВА ЗАМЕТІЛЬ

Михайлові Ткачу

Як летіла заметіль, то шуміли води,—
Сонцем, блиском звідусіль колихало броди.

Як летіла заметіль, то всміхалось серце,
Понесло дівча весну — плескало відерце.

Як летіла заметіль, я стояв на ганку,
Стрепенувся і побіг, проблукав до ранку.

Зірка падала одна, а за нею друга...
Обсипалася жура, та не гасла туга.

Ой квітнева заметіль із розмаю-саду
Дарувала і мені ластівку-пораду:

Хоч тікай ти, а хоч ні — не вгамуєш серця,
Краще стань, допоможи — хлюпає з відерця...

1962

* *

*

Як чекаєш ти
Очі милі!
Десь гудуть світи
В заметілі.

Тут веселий світ —
Ні хмарини.
Стелить вишня цвіт
На стежини.

А тобі усе
Море сниться:
Що плавцям несе
Сніговиця?

Стелить вишня цвіт
На стежини...
Ти ж ідеш у світ
Хуртовини,

Бо кохаєш ти
Очі милі...
І гудуть світи,
І цвітуть світи
Білі, білі...

1958

НАМ ДОРІЖКА ДО МОРЯ ЛЯГЛА...

Я тебе обережно веду,
Ніби й досі ти справді мала.
Ніч. Зоря. Тишина у саду.
Нам доріжка до моря лягла.

Нам доріжка до моря лягла,
А на морі повсюди зірки,
І горять від удару весла,
І освітлюють всі каюки.

І освітлюють всі каюки,
Безгомінну рибалок сім'ю...
Золоті кинув місяць сітки
Прямо в душу твою і мою.

Прямо в душу твою і мою,
Прямо в море, до самого дна...
Я з тобою іду, і стою,
І пливу, як пливе тишина.

І пливу, як пливе тишина,
І мовчу, як широке мовчить,
Розілллася радість хмільна,
І від радості серце щемить...

Як від радості серце щемить!

1950

* *
*

Ну що ж — залишу море я тобі...
Залишу степ, росою заволожений, тобі...
Пропахлий снами сад залишу я тобі...
І небо, оперізане сіянням,— все тобі...

І станеш ти багата, як ніхто...
Сміятись будеш, молодіти будеш, як ніхто...
І розів'єшся так весняно, як ніхто.
І забриниш ти щастям незбагненим, як ніхто.

Я все тобі віддам, а серце — ні...
Хвилюй моря і степ зволож сухий, а серце — ні,
І сад тумань, і пий плоди, а серце — ні,
Бо проклинаю я тебе саму, а серце — ні.

1965

ХТО ВОНА...

Вона зійшла до моря. Хто вона...
Евген Плужник

Пооране і вижовкле чоло,
Руки тремтячої зів'ялий помах,
Немов чаїне зранене крило.
В очах — незвіданих стрічань утома.

Рибалка смолянистий їй злегка
Вклонивсь, заводячи мотор в мовчанні.
Відплив, ледь повернувсь: «Ні, не гука!
Видать, затуманіла у чеканні».

Як сонях, прикордонник. Став на мить.
Навшпиньках йшов. Ні слова, ані звуку.
Лиш чув, як біль з її очей струмить,
Лиш бачив ще — на сонці сиву руку.

Їй не пекло. Ізболена, мов крик.
Тримала сонце: «Просвіти до дна».
І кам'янів її зчорнілий лик.
Вона зійшла до моря. Хто вона?

1968

* *
*

Читають вірші про кохання,
А жінка плаче в стороні.
Йй сорок років... Вік згасання?
І дні, мовляв, уже не дні.

Читають вірші про кохання...
Сльоза жіноча серце б'є,
І безголосе це ридання
Йй усміхнутись не дає.

Читають вірші про кохання...
І молодіють навкруги,
І незбагненні поривання
Зійшли на щастя береги.

Читають вірші про кохання,
А жінка плаче в стороні...
Іде землею мить згасання,
Що народилась на війні.

6/VII 1965

МАР'ЯНА

Ах гуляє Мар'яна, дуріє Мар'яна,
Відцуралися подруги, ближні її.
Не ото щоб, як чіп, напивалася п'яна,
Просто страсті не може стриножить свої.

Був один чоловік, то прогнала до бісу!
Він із горя останнє манаття спустив.
Хоч і голову мав чолов'яга не лису,
Хоч Мар'яні оті витребеньки простив.

Ах гуляє Мар'яна! І шуляться стрічні...
Вже і другий забутий пішов чоловік.
І святому набриднуть картання ті вічні:
То під серце, то в душу, то прямо під бік.

А Мар'яна гуляє... Вернеться з роботи,
А робота — на базі верлює мішки.
І не зна, де подітись від тої скорботи,
Від якої сивіють і очі, й роки.

І кусає вуста ошаліла Мар'яна.
І не знає ніхто, як, безпутна, вона,
Від горілки твереза і все ж таки п'яна,
У вікні — у розхристі — стовбичить жажна.

І вихлюпує місячне світло із хати
На потріскані губи, на плечі в крові,
І на чуб той густий, і на чуб той крилатий,
І на очі його, як росинки живі.

Смертно б'є канонада. І Одер гримкоче.
«Ось хлюпну йому світла. На берег звезду».
Але він не спинивсь. Навіть глянуть не хоче.
Лиш рукою махнув: «Будеш ждати — прийду!»

І здається Мар'яні, що ніч розпадеться
І розколеться темрява і далина.
Ось до місяця тільки вона доторкнеться,
Від горілки твереза, від муки жажна.

ОПОВІДЬ ПРО КОНЕЙ

Хоч ті коні пурпурові
М'яко били копитами,
Все ж дівчата тонкоброві
Зажурились над житами.

Потолочено поле... Вогневіють зерна...
А хто тії коні до осель поверне?
Сизий степ, та луна,
Та щербата далина.

В серці озивається,
Що пашисть та крається...

А прохала мати: «Не виглядуй, доню!»
А сварився батько: «То — орда скажена!»
Відказала щиро: «Серцю забороню?»
Чи його немає, дорогі, у мене?
Наділили болем, радістю-утіхою,
Не одна я, батеньку, отака на світі.
Знудьгувались всі ми під своєю стріхою...
Пещені, доглянуті, ласкою умиті.
Прощавайте, любі!»

...Заіржали коні,—
Це зове дорога перша, не остання!
...Вороні басують, мчать і мчать до доні.
Пурпурові коні плеснули світанням...

НА ПОБАЧЕННІ

«Ти на сонці була,
А чому не засмагла?»
«Подивись, край села
Хуртовина запахла».

Шуря-буря, метіль
Розплескалась рікою.
Аж звідтіль, аж звідтіль
Загула надо мною.

Ось чому я втекла
Із солодкого саду.
Заблудиться б могла
Лиш тобі на досаду.

Бо і сонце в ту мить
Закружляло в хурдечі,
Аж дзвенить, стугонить,
Та тепер — не до втечі.

Хай мете, заміта
Аж з Дністра, з оболоні!
...І летить на вуста,
І летить на долоні.

* *

*

Чи буває на світі таке,
Щоб тікали жінки від кохання,
Бо воно, як полин той, гірке,
Як осіннього вітру зітхання?

Тільки ти, тільки ти не втечеш,
Скорше вигорять сповнені ріки —
Ти з кохання в безтямі помреш
І воскреснеш — любити навіки!

1965

НЕ ТРЕБА СЛІВ...

Не треба слів. Не треба. Хай мовчання
Розкаже нам, про що Слова кричали,
Коли вставало й падало світання
За край землі. І руки німували.
Не треба слів.

Уста в уста. І заговорять руки...
А що Слова? Чого вони бажали?
Щоб жити лиш для вічної розлуки,
Іх люди на розраду висівали?..
Не треба Слів...

Візьмемо ми і тишу, і світання,
І світанковий щем — те озаріння,
І мову рук — незаймане чекання,
І мову губ. Те сонячне кипіння.
Не треба Слів.

Світанок легко нам ляга на руки.
І не мовчати їм. Нема мовчання.
Слова ж німі, Слова гіркі розпуки,
Які вродили це святе благання:
«Не треба нас!»

1965

ВСЬОМУ Ж ВІНЕЦЬ ВОНА

Коли запах грозою день,
Мені здалось, що ти,
Коли запах грозою день —
Не зможеш добрести...
Коли запах грозою день —
На березі лиш я.
Коли запах грозою день —
Скипіла течія.

Тобі я кинувся навстріч
І руки розпростер.
Тобі я кинувся навстріч,
Хоч шлях вітряга стер.
Тобі я кинувся навстріч,
А в берег — буревій.
Тобі я кинувся навстріч —
У люті вогневій.

Але раптово все сплигло
За гори, за луги.
Але раптово все сплигло,
Лиш тиша навкруги.
Але раптово все сплигло,
Тому що поруч — ти.
Але раптово все сплигло
В мовчання доброті.

А найдивніше — в тиші слів
Нічого й не було.
А найдивніше — в тиші слів
Лиш райдугу звело.
А найдивніше — в тиші слів
Зачах мій стогін враз.
А найдивніше — в тиші слів
Ні люті, ні образ.

Тому я й прагну доброти
Навік, без каяття.
Тому я й прагну доброти
На все своє життя.
Тому я й прагну доброти:
Гроза — лиш мить жахна.
Тому я й прагну доброти —
Всьому ж вінець вона.

ПРИСВЯТА ДРУЖИНІ

О дальній шлях, посріблений бруньками,
Легенди стиглих днів, що зчарували плин,
Юнацькі розквіти, наповнені громами,
Блакить хурделиць, зір врожаїстих полин,—
Арена прагнень — ряснота над нами.

Іскряться звуки і калиново, й високо,
Нуртують, плещуть аж на полюси землі,
Неначе райдуги стобарвно і стооко
Окреслили живі турботи і жалі.

Нема страждань мовчання, гіркоти глухої,
Іржаве світло прощавань сплигло давно,
Живе широкий струм розради запашної,
Ненависті кінець — і пломенить вино,—
Армадою краси розкрилюється знов.

І вік наповнено добром і сподіванням,
Неначе серце породіллі в стиглу мить.
Навік, Плането, в те калинове звучання
Окресли шлях — хай ряснота жаги шумить.

1967

* *
*

Я від терпкого болю розквітаю,
Я від штормів буденщини вмираю,
Я від твого дихання воскресаю,
Красо моя.

Мені явивсь...

Кигиче шлях... Та все в тумані...

І лебединий сплеск...

Та все в імлі.

І роси струшують багряні
Сади музичної землі.

І зріє плід, і зріє туга,
І сполох б'є, і гасне шлях.
Штормів німіє недолуга —
Буденних марень дивний ляк,—

Бо я торкнувсь чола освяти,
Бо я припав до вуст грози,
Бо я несу, як світ відплати,
Красу багряної сльози.

1967

ВІДШУМІЛИ СПОЛОСКАНІ СПОЛОХИ...

Відшуміли сполоскані сполохи
Від багряної тої води.
Зацвітають над обрієм соняхи,
І на кручі спливають сади.

За Дністер, за Маїки духмяниться,
За мое материнське село.
Тільки жаль, що веселки туманиться
Пурпурово-блакитне весло.

Це б гребти, впливати за соняхи,
Аж до моря, де ждеш в самоті,
Де скресали сполоскані сполохи
На твоїй незрадливій путі.

1965

ЗА ПЕЧАЛЛЮ ТВОЄЮ

За печаллю твоєю печаляться руки мої,
А від радості ж то пламеніють уста,
А розчісуєш коси — потічки струмлять на плаї,
Де блукає в чеканні моя самота.

Не тобі розкажу — відпливає чужий корабель
Крізь Карпати і відшум смерековий п'є.
За печаллю твоєю візьме до далеких земель
Лиш зажурені руки. Не серце мое...

Може, скрута майне,— рук торкнися тоді в чужині,
То й не виживе скрута, не виживе, ні.
Де зажура твоя, там і руки оті вогняні...
Ну а серце... Давно не належить мені.

1965

ЗАГОМОНІЛА ДІБРОВА, ЗАЩЕБЕТАЛА

Загомонала діброва, защебетала
І до моря на крилах вітання та блиск понесла,
Де мене ти уперше світанком чекала,
Де від сонця краплини стікали, немов од весла.

Розливалися звуки блакитні й рожеві,
І підводили хвилі, й гойдали тугі береги,
Де стриміла, ніби вітрило, день при дневі —
Незбагненна й рвучка од розлитої в плині снаги.

І торкнули шляхи, як вітрило, чекання,
А за обрієм ти — бо проміння, як весла, гребуть...
День при дневі роками ловлю те світання
І не можу його — незбагненне — до краю збагнуть...

1966

* *
*

А так шуміли верби над рікою,
Як ти пішла.
Берка земля горіла піді мною,
Та знов імла

Дощем запнула обрій. Стороною
Проходив день.
І серце повнилось журбою
Німих пісень.

1961

* *
*

Я не любив і не люблю блукати,
Жіночі зводити м'які серця.
Одну повік, одну кохати
До кінця...

Але чому ж душа в ту мить палає,
Коли повз мене юна йде краса,
І серце, серце ніби завмирає,
І на очах іскриста вже сльоза?

Спиняюсь я, бо щем в душі глибокий,
Не в силі подиху перевести,
І забуваю про поважні роки,
Про молодості пройдені мости.

Мов хочу світ ввібрати в серце щире,
Усе в житті прекрасне — все моє.
У мрію справжню я тому повірив,
Що в мене є кохана, рідна є!

1951

* *
*

Такий стоїть туман,
Що просто біло...
Де щогла, де корма,
А де вітрило?

Та я тебе знайду,
Знайду, Оксано,
На пагорбі в саду,
Де так духмяно.

Я розкажу тобі,
Що серце знає...
Ось вітерець пробіг,
Вже й далеч грає.

Розсіявся туман,
Навколо ж біло...
Чому в цвіту корма,
В цвіту й вітрило?

1954

* *
*

А що як ця оскома самоти
Тебе лякає так, пече?
Ти відігрій хоч клаптик мерзлоти,
Що душу їсть, відчуй плече.

Ну ось рука — байдужий струм не б'є,
Ну ось рука святої чистоти.
Це все твоє, це все лише твоє,
Бо я — це ти, навіки ти.

Відходиш знов: ні слова, ні руки...
В глухих очах — ні жару, ні грози.
Невже лишилися для мене на роки
Закам'янілі дві сльози?

1969

ВІДПОВІДЬ НА ЗАЛИЦЯННЯ

Кажеш, серце мене тільки кликало?
Про кохання співаєш мені...
Ех зустрілась одна... Завихри мене, віхоло!
Завихри нерозхлюпані дні.

Ех зустрілась одна... За лугами — метелиця...
Крізь метелицю — бачиш? — уста...
А мені вісімнадцять... Доріженька стелиться,
За луги ластів'ям заліта.

Ех зустрілась одна, що у снах не стуманена.
(Крізь роки, подивись, на високе чоло).
І дрібними зальотами — ні, не поранена!
А розлук же їй скільки життя намело!

Ех зустрілась одна... (Пахнеш юністю, віхоло!)
Так, ця жінка чужа не відснилась мені.
...Ну а ти? Не клянись! Серце серця не кликало.
Не тебе я шукав в нерозхлюпані дні...

1965

НУ ЩО В ТОБІ...

Ну що в тобі — лукавство, гра чи зрада,
Диявол, ангел, грім чи, може, тиш?
Якась незбагнена гірка бравада,
Кудись біжиш, кудись ти мчиш.

Ну що в тобі — таємний світ далекий,
Козацька воля і журба,
Очей терпких летючий синій клекіт,
Свята розрада і ганьба?

Ну що в тобі... Як гострі нерви ллються,
Вихрять, мигтять... У кров, у дим...
І з кожним полиском — січуться,
З таким кипінням молодим.

Ну що в тобі — наруга і освята?
Отрута і жива вода?
Як вся всесильна і розп'ята,
Саме буяння та біда?

Ну що в тобі? Ну що в тобі... Мовчання...
Вихрять сніги. Дощі січуть.
Влітає в кожний нерв твоє кохання.
Зумій лише його збагнути!

ВІЧНЕ

Я, Руствелі, збожеволів, побиваючись за тою,
Що підвладне їй вояцтво, військо, ладнане до бою.

Шота Руствелі

Збожеволів я без тебе, божеволю з тобою.
І нема тобі розради, і нема тобі спокою.

Напливає хмаровиння, б'є вогнями хуртовина,
Ні дороги, ні стежини... Замела лиха година.

Ось і добре, що не зможу добрести у цю хвилину,
Будь-що-будь, можливо, й краще — не зустрінусь
до загину.

Так-то й так, моя любове, вам бажаю перемоги
Й щоб ніколи не зійшлися наші звихрені дороги.

І крізь далеч, і крізь хугу бачу: падають шалені,—
І вояки, ті герої, як і воїни зелені.

А у тебе ані війська, ні героїв на підмогу,
Тільки ти і тут святкуєш, мабуть, соту перемогу.

Як мені тебе зректися (це створіння тонкоброве,
Ніби трепет світанковий), як? — порадь, моя любове.

Збожеволів я без тебе, божеволю з тобою,
Тож клянусь, моя любове, божевілля це потрою.

1968

ДОЩІ МИНУЛИ

Дощі минули. Зазвучав розлучення
голос самотній...
Рабіндранат Тагор

Дощі минули...
І голос зазвучав розлучення і самоти,
Десь за примарою окропленого цвіту — ти.

Дощі минули...
І опромінене звелось землі рясне чоло,
І каламуть, як скіпку, в клетоті хвилин знесло.

Дощі минули...
І вже із променів звучить за обрієм струна,
І голос знову самоти й розлучення зрина.

Дощі минули...
І я воскрес від тої клятої, від самоти,
Бо голос самоти — це ти. Я знаю: тільки ти.

1968

РОЗМОВА З КОХАНОЮ

Ти Қааба, Кербела, Мекка, Медіна моя!
Вагіф

Як могли в давнину заклинати, благати, молити стозвуко:
До ридання, до люті, до вибуху сліз і снаги,—
Аж блакитний туман променів та іскривсь над зачовганим
бруком

І жура колихала каштани, немов береги.
На каштанах сльоза закипала зчорніла і яра, як стріча,
І ятріла над містом, як сполох благання кінця,
І струміла в шаленім потоці, й хльостала, хльостала в обличчя,
І минала налиті камінним спокоем серця.
О вознесені руки у всесвіт, очей благовісність натхненна!
Простогнали в горючій знемозі пошерхлі уста:
«Ти Қааба, Кербела, ти Мекка й Медіна моя невтоленна!»
Лиш з каштанів — стрічання сльоза почорніла зліта.
Як могли в давнину заклинати, благати, молити стозвуко:
До ридання, до люті, до вибуху сліз і снаги.
І сьогодні, наповнений шалом зневіри і гордощів, муко,
Без вагання виходжу і я на твої береги.
«Ти Қааба, Кербела, ти Мекка й Медіна — кохана вовіки.
Да отверзеться серце твоє, як безсмертя врата».
...Вулицями киплять і хлюпочуть у серце засніжені ріки,—
То із срібних каштанів сльоза почорніла зліта.

1968

СОНЯЧНІ РЯДКИ

Ішли ви Пушкінською в сонці,
Ішли... А звідки? Хто це зна.
Платани — світла оборонці —
Тримали щебет. Далина

Струмїла пахощами ясно.
Машини мчали звідусіль.
І сявав погляд ваш незгасно,—
Й пливла в очах медвяна сіль!

І стигли хвилі, й перегуди
Кропили плетиво доріг.
І сонячні, квітчасті люди
Ставали морю на поріг.

І все ж я чув лиш ваші рухи,
Той незбагнений людам крок,
Кипіння цвіту — завірюхи,
І розплеск сонячних гілок.

1968

ТИХИМИ КРИЛАМИ СПЛЕСКУЄ ПТИЦЯ

Тихими крилами сплескує птиця,
В сонячній зливі пливу у гаю.
Що ж мені мріється, що мені сниться? —
В'ється доріжка в зажуру твою.

Світла сторожка, підковою річка.
Біла криниця і свіже цебро...
Ти ж така легка, така невеличка,
Втіха сама і саме ж ти добро.

Птицю шукаєш, що сплеснула в гіллі.
Птицю знаходиш, як мрію свою.
Сонячні хвилі — в калині — дospelі
Стежку залили по всьому гаю.

Час нам зустрітись. По вінця криниця.
Біла криниця. І свіже цебро...
Все мені мріється, все мені сниться —
Сплеснула птиця. Для нас. На добро.

1965

НІ, НЕ СХОВАЄШ...

Ні, не сховаєш свого боління у склепі,
Як не заросяться пахощі в плинному полі.
Ринуть тополі у синьому вічному небі,
Зорі на чоло своє настромили тополі.

Б'ється мій смуток і падає в ринви дощами,
Тиша відлунює в кожному дальньому світі.
Я розпанахаю небо терпкими руками
І розгойдаю тополі ті, сяйвом наліті.

Я розтрушу їх на муки твої і скорботи,
Вічного неба хлюпну озаріння любові.
Будь же зі мною, як подих жаркої роботи,
Як многосилля бентежної нашої крові.

Плнуть тополі у синьому вічному небі,
Зорі на чоло стрімке настромили тополі.
Ні, не сховаєш свого боління у склепі,
Хоч і заросяться пахощі в ярому полі.

1965

ВІЩУЄ НА ВІТЕР...

Віщує на вітер... Колючі удари...
Іржаві розкроплено всюди грудки.
Примерз крайнеба листочок до хмари,
Устромлено в сонце імлаве гілки.

Не знаю спокою від цього спокою
І владно ступає гризотна жура,
Це знову кохання, ізнов не зі мною,—
Далеко від мене, від свого Дністра.

Віщує на вітер... І я поспішаю...
А може, листочок лишила вона,
Примерзлий до самого він небокраю,
Як вісточка дальня, як ласка журна.

1965

ТИ ПРИХОДИШ У СНИ

Ти приходиш у сни
Крізь тривоги й мої сподівання...
У снігу ясени
На алеї терпкого прощання.

І летить самота
Над снігами і впину не знає.
Як те море густа,
Як те море глухе і безкрає.

Ти приходиш чужа,
Зледенілі тримаю я руки.
Мов на вістрі ножа,
Це прощання на вістрі розпуки.

Так чому ж ти у сни
Крізь роки і мої спогадання,
Як оті ясени,
Увійшла на алею кохання?

1965

ЩО З ТОБОЮ, КОХАНИЙ...

Що з тобою, коханий,
Чому затуманений?
З моря вітер весняний,
Бруньки і проталини.

І злітають стежини
Неходжені, в пролісках.
І пливуть бригантини,
Як мрії, у полисках.

І прозорість, коханий,
Із тишею доброю.
А навкруг невізане
Безмежжя, без обрїю.

Все струмить далиною,
Імлюю не вибите.
Лиш тобою і мною,
Та сонцем ще випите.

1965

ТИ ДЛЯ МЕНЕ ТАКА

Ти для мене така — осипається віхола цвіту,
Як цілунки оті і як ласки оті,
І виносимо ми на далеку і вічну орбіту
Запорошену пломенем стрічу в житті.

Ти для мене така — ніби розплеск дощу весняного,
Як цілунки оті і як ласки оті,
Бо прийшла ти, бентежна, із світу, із краю дзвінкого,
Бо мені ти наречена всім у житті.

Ти для мене така — проростають і світло, і щебет,
Як цілунки оті і як ласки оті.
І нехай крізь роки запорошені, наче крізь небо,
Осипається віхола в нашім житті.

1966

КЛЯТВА

Я перейду усі мости,
Які попідривала ти.

І облітаю небо те,
Що сонцем зроду не цвіте.

І повернусь до тебе я,
Бо ти довіку не моя.

І прокляну, і піднесу
Твою невизнану красу.

Із мли, ненависті і зла
До мене знову ти прийшла.

Ну що ж — поборемося ми,
Любов'ю станем проти тьми!

1965

РЯДКИ ПРО СТАРИЙ ВІТРЯК

Не говори мені про почуття ніколи,
Бо я, немов старий вітряк, без крил.
Любов не втримаю ні ласкою, ні болем,
Бо я, немов старий вітряк, без крил.

Можливо, день, можливо, другий рясно встане,
Та не злетить старий вітряк без крил.
І в очі сонячні майбутнього не гляне,
Бо не летить старий вітряк без крил.

Нехай навкруг струмує вічності напруга —
Не зашумить старий вітряк без крил.
І тільки раз, не від кохання, ради друга
Змахне і полетить старий вітряк без крил.

1966

СТУДЕНТСЬКЕ

Шиби розбиті. Потріскані двері.
Вітер січневий в кімнату вліта...
Пушкінську пісню, пісню про Мері
Вічний студент бубонить не з листа.

Гори записок, конспектів, нотаток,
Збірники, виписки, мудрі книжки
Про революцію, про господаток,
Про сьогодні, про сиві роки.

Лампа витьмянює. Північ глибока.
Біга студент по кімнаті, співа...
Де ти, небачена, де, кароока?
Буйна нудьгує моя голова!

Часом раптово зупиниться серце,
Часом неначе залякнуть уста...
Сумно і тоскно. Аж сонячним скерцо
Мов озоветься глуха темнота.

Гей, ще не кінчено, бо й не почато.
Буде і сміху, буде й тепла!
Вітер здіймається легко й крилато,
Ген розплескалася зоряна мла.

В сьйві, засніжена, коси-волоття,
Статися може — ввірветься вона.
Гляне, всміхнеться і сяде навпроти,
І защебече, неначе весна.

Поки ж у шибки, розхристані двері
Диха морозом пекуча зима.
...Пушкінська пісня про віддану Мері
Лебедем сніжним над смутком зліта.

* *
*

Було тихо, було ясно,
З яблунь падав білий цвіт...
Ти сказала: «Що ж, прекрасно!
Проведи хоч до воріт».

Провести тебе — проводив
Не один раз і не два,
Через води, через броди —
Аж хмеліла голова!

Ніжні руки, теплі руки
І жаркі твої уста...
Навкруги синіли луки
Від моста і до моста.

Від вербини до калини,
Від акацій до бузку...
Дві години, три години,
Ми бродили по лужку.

Тільки ходи-переходи
Нам нічого не дали —
Через води, через броди
Білі яблуні спливли.

Знову стріну — не покину,
Я піду з тобою в світ.
Може, все ж таки зустріну
І свої сімнадцять літ.

1948

* *
*

А степ розмовляє в годину глибоку нічну:
«Зірньо, зоре! Без тебе ніяк не засну.
В годину нічну
Ніяк не засну».

«Невже тобі сонця коханого мало було?
Постійно ти пестощі знав і тепло».

Так степові зірка в ту мить відказала,
А ранком... старому на груди упала...

1959

ЗВИЧАЙНО, Я ТЕБЕ ІЗНОВУ ПРОВЕДУ

Звичайно, я тебе ізнову проведу,
Черкне крильми весняний птах стежки
І попливуть струмки пахучі у саду,
Затюхкають листатії гілки.
Побіжимо до річки навпрошки.
І прихилю я небо вічне, як сади.
І дві мої руки і дві твої руки
Переплетуться — спрагли — назавжди.

Вологоока дивиться гірка жура
І сива павутинь вплелася в дні.
Вже й птах торка струну притишену Дністра,
Про щось кричить в небесній глибині.
Здається, не судилося мені...
Здається, і тобі чужий цей світлий сад.
І завмирають на гілках пісні,
Щоб не лишилось більш і стежечки на згад.

1968

* *
*

Коли б мороз, а то ж пече вітрюга,
Коли б журба, а то ж з'їдає туга.

Коли б лиш сварка — ні, гірке прощання,
Коли б сльоза, а то ж, як струм, ридання.

Коли б зневіра — палить безнадія,
Коли б кінець, а то ж не гасне мрія,

Світанням раннім знову йде в тривогу,
Тобі лиш вірна, а не чорту й богу.

1968

* *
*

Невже й мене пройма жура осіння?
Імла вповзла на темно-сірий брук.
Бульвар безлюдний. Самоти квиління.
Ліхтар з каштанових скотився рук,

Над головою звис. Не зводить ока.
Такий жаркий. «А де ота жура,
Коли й штормів іскрить струна висока
І в одсвітах каштанова кора?»

1968

* *
*

О, не бентеж мого спокою,
Мого вишневого добра.
Я й так захмарений тобою,
Обледенілий, як гора.
Мовчу. Й не вірю, що пора
Забути сварки і розлуку,—
Життя не сльози, не мара,
Що висіває завше муку.

Дитинним лагідом війни ти,
Веселим щебетом розваж.
Ти зможеш вічність зупинити,
Років минулих знять вантаж.
Життя — не присмерк, не міраж,
А торжество живого цвіту.
Лиш на оце прохання зваж
В летючу хвилю сумовиту.

1970

* *
*

Ти вся осіння, вся осіння,
Глибинна, трепетна... Прости,
Болить, ятрить мое сумління,
Що не зумів оберести.

Я не безпам'ятко, звичайно,
Та безощадно з давніх літ
Бозна із ким карався, знай-но,
І проклинав, на чому світ...

А над затокою — проміння
І хвиля падає до ніг...
Ти вся осіння, вся осіння
В передчутті нових доріг.

1959

АЛЕ ВСЕ-ТАКИ ТИ З ВИСОКОСТІ ХЛЮПНИ

О, як швидко лишають міста літаки,—
Все по рвійній стежині угору та вгору!
Чи побачиш прощальний мій помах руки,
Мою тиху сльозу, мою тугу прозору?

Так стоятиму довго, аж поки з доріг
Не хлюпне мені небо цілющі краплини
На розраду мою, що й для тебе зберіг,
На журбу-самоту, на болючі хвилини.

Може, в цьому й краса, що лишаємо вмиль
Найріднішу стежину і зустріч-освяту.
Це ж, либонь, щонайкраще — як далеч шумить
І планету несе повз залишену хату.

Але все-таки ти з високості хлюпни,
Із Чумацького Шляху надії краплину
Крізь буденне безсоння та райдужні сні,
Бо інакше отут, край дороги, загину.

1968

* *
*

Розкажу тобі сном
І мовчанням,
І тим легким крилом,
Як світанням,
Клекотанням громів,
Таїною —
Зламом рук, зламом брів
Над тобою,
Що мої кораблі —
В хмаровищі,
Де блакитні жалі
В громовищі.
Кине шлях таїну
У мовчання,
І я знову майну,
Як світання,
Зламом рук, зламом брів
Над тобою,
Щоб мій біль не гримів
Стороною.

1968

НАСТРІЙ

Яке сумне оце мовчання:
Ні слова, ні руки...
Голодне, сіре цвірінчання,
Розхльостані стежки.

І випадковий клаптик зблисне —
Метнувсь зайчисько в сад,
І голу землю німо тисне
Сто сот рудих досад.

А ось прийди, а ось з'явися —
Розхльостані стежки
У безнадії розпливлися —
Ні слова, ні руки.

Голодне, сіре цвірінчання
У сиві скроні б'є.
І зажурилося мовчання
Мое.

1968

ДО МОРЯ

Що ж ти, море, що ж ти, рідне,
Так гримиш, клекочеш —
То свинцеве, то аж мідне,
Щось повідать хочеш?

Бий у берег, бий у скелі,
Бий мені у груди!
Думи-хмари невеселі.
Може, легше буде?

Знаєш ти, кого чекаю,
Знаєш теж, чом плачу...
Смуток-горе розметаю,
Милу ж не побачу.

Де цвітуть, цвітуть жердслі,
Там весілля буде...
Море, море! Бий у скелі,
Бий мені у груди!

1956

МАЮ ЖУР ЛИШ ДЛЯ СЕБЕ

Маю жур лиш для себе.
І маю вогонь самоти.
Маю землю і небо.
І провалля.
І сиві мости.

Розгойдалося небо.
Загойдалась земля вже стара.
Мов землі вже нічого не треба.
Ніби й небо — печерна кора.

Зашкарубло. Змертвіло.
Не ходить луна.
Одне одному насточортіло.
Все зміліло до дна.

Знаєш, чом так розверзлося небо,
Посивіли в проваллях мости?
Маю жур лиш для себе.
І маю вогонь самоти...

1965

А ВАШЕ ВОЛОССЯ ЛИЛОСЯ...

А ваше волосся лилося. Волосся —
На плечі, на руки. На руки мої...
І тихо шуміло жовтаве колосся,
І тихо дзвеніли блакитні гаї.

А ваше волосся із сонцем сплелось...
Пливло, напливало на землю лунку.
На березі гаю затрималась осінь,
Замріялась щиро в хвилину легку.

А ваше волосся на серце лягало,
І серце бриніло, купалося в нім.
Такої ще ласки воно не стрічало
На березі гаю в мовчання смутнім.

А хтось мені каже: «Про коси-волосся
Не треба складати, не треба пісень».
А сонце, мов коси-волосся, лилося
І плив од гаїв закосичений день.

1965

ЛИСТОЧКІВ ДВОЄ...

Листочків двоє зжовклих на столі,
У склянці... Догоряє жар весни...
Кричать, кричать над нами журавлі —
І все ж то з даліни. Із даліни...

І віриться мені, що листя те
Розправить плечі-крила. І — у вись.
І кожна жилка, жилка зацвіте,
Як то було давно. Було колись...

Ах смутку мій... Не сам я зараз — ні...
Тебе розхлюпаю сьогодні. Вмить...
Ти чуєш — наді мною вдалині
Ізнову плін весняних днів шумить.

Листочків двоє... Сльози журавлів...
Один летить, а другий... Ти мовчиш?
Я їх тобі у коси не заплів,—
Ти наді мною вже. Бо ти — летиш...

1965

МОЖЕ, ТИ УПАДЕШ...

Може, ти упадеш на дорогу розлитим світанням,
Затривожаться пилом прибиті стежки,
Де хлюпоче у груди, як в берег, оте щебетання,
Що на крилах несе молодії роки.

Я дарую тобі запізніле мое пламеніння —
Запізніле вітрило, що диха в росі.
Напинай свої нерви — для лету і весновіння ---
І пливи, як народжене, в щирій красі.

Сипле ранок мелодії нашої вічної стрічі,
І бринить, як вітрило, єднання струна,
І лечу я в твої волошково наповнені стрічі,
І згучить кожна стежка, як хвиля, до дна...

8/II 1966

* *
*

Завтра стріну тебе і скажу: «Розійдемося.
Розійдемося без болю. В нас різні думки».
Із собою ми усмішку щирю візьмемо,
Товариськую приязнь і приторк руки.

Завтра стріну тебе і замовкну від щему,
І схилюсь на плече, ніби жду я тепла.
Як же серце від серця десь буде окремо,
Як же буде крило без другого крила?

Завтра стріну тебе — відречуся назавше,
Завтра стріну тебе — піду прямо, не вбік...
Завтра стріну тебе — ні про що не сказавши —
Відійду. Й повернуся. На день чи навік?

1948

* *
*

«Кінець кінцем,— говориш ти,— не зійдемося
з тобою,
Дороги різні в нас, і доля наша неясна».
В ту ж саму мить ти дивишся з палючою
журбою,
Хвилинами — весела, годинами — смутна.

«Поїду. Полечу. Набриднемо собі ми скоро.
Кому і нащо буду я? Блукатимеш один.
Забудеш, знаю я, забудеш променисту пору,
І я нестиму в грудях тільки брили холодин».

Нехай і так! Можливо, правда це гірка і щира —
Не побажаєм щастя, розійдемося в тиху рань.
Але ж яка тепер обох єднає сила, віра,
Ніяк не дозволяє нам розстатись без вагань?

1948

ДИВО

А двоє бігли під дощем,
По місту бігли.
І він розмахував плащем,
До моря встигли.

Здіймався гребінь з далини
Іскристим тканням,
Бузковим подихом весни,
Пахким сіянням.

І окроплялись береги
Вогнем-бруньками,
І розпрозоривсь навкруги
Весь світ струмками.

Крізь малиновий дощепад
Веселі бігли.
І він такий був світлий, рад —
До моря встигли.

Хай поїзд здалеку гука,—
Яка красива
Стоїть його любов терпка,
Аж мре від дива!

1968

ТИ НЕ ДАРУЙ МЕНІ...

Ти не даруй мені листівок більше,
На котрих пещені жінки
В ознобі димнім п'ють модерні вірші,
Збивають в твісті каблучки.

Ти подаруй мені лиш надвечір'я,
Широкий плескіт, шум в імлі,
Щоб так і не дізнавсь, куди забрів я...
(Хай поруч стогнуть кораблі).

Щоб нам було всього, всього замало,
Стежки — врізалися в туман,
І щоб мене й тебе ізнов гойдало,
Несло — крізь клекіт — в океан.

Найкраще — не даруй нічого більше,
Я вже не жду тебе... О ні!
Я просто записав тепер ці вірші,
Які складати міг би в давні дні...

1965

* *
*

Обпечи мене плеском далекої хвилі стрічання,
Обпечи мене білою хугою снів.
Я на берег зйду, як твое заповітне кохання,
Як тривога і щем березневих огнів.

Опроміниться світ для терпкого солодкого цвіту
І повіє, повіє таким з далини,
Що крізь тишу ядерну, громами пахкими налиту,
Запливуть береги в щебетання весни.

Тож і кличу: «Прийди! Щоб не снилося тільки
стрічання».

Тож благаю: «Прийди на ясні береги...
Очманію, завмру, задихнуся з твого кохання,
Розів'юсь, наче брость, од кипіння снаги».

1967

* *
*

Дивно те, що крізь давнії дні спогадання
Світлий сад, світлий шлях — на долонях твоїх.
Та блакитна альтанка впливла у світання
І розсипала сміх — на долонях твоїх.

Пощербилось проміння на стеблах росинок,
Але сонце усе — на долонях твоїх.
Лиш кровинки прощання — на вістрі тичинок —
На руках моїх.
А не долонях твоїх.

1968

СВЯТКУЮ МОЛОДІСТЬ

А небо тьохкає і тьохкає над нами,
І нас несе в незнану світлу далину.
І я твоїми п'ю тривожними вустами
Свою підтоптану, загублену весну.

А небо тьохкає... І все гучить і плине,
Як і тоді, у ті далекі юні дні:
Цнотливо-осяйне, вишневе та дитинне,
Бо наречена знов наречена мені.

А небо тьохкає... Як тьохкає над нами!
Не треба слів, коли і я пізнав весну.
Живу сгністими, тривожними устами,
Святкую молодість підтоптану й хмільну.

1970

ЖІНКИ, ЖІНКИ...

Жінки, жінки, якою
Вас годувала земля травною?
Есхіл

Сталось дивнее диво: призначили міністром кохання мене.
На вимогу красунь, на вимогу сердець сонцеликих.
Склав подяку жінкам і негайно подався у дальнє турне
До стрічань і розлук, до тривоги, і малих і великих.

Задихалися лайнери в швидкостях надзвукових,
Електронні машини вручали мені підрахунки скорботи.
Десь у панцирних Андах коханців знайшли неживих,
А на Суматрі покинуту милу з'їдали сухоти.

Десь в іржавих тавернах сиділи пласкі та юрливі лоби,
Кепкували усе із дівчат з передмістя гіркого.
І в надвечірніх пампасах земля захлинулася геть від пальби:
Простоволосу дружину застав чоловік у обіймах другого.

І в громохкій Атлантиці гаснув на острові хижім маяк:
Не дійшли на маяк до морського вовка від коханої вісті.
Й роботяги з тайги не давали спокою Планеті піяк:
«Де поділись дівчата? Де?» -- в лісовому засніженім місті.

Я настроював хвилю бентежних сердець на довічну любов.
З молодой Одеси я гнав біоструми в Антарктику сиву.
І в розгілений шелест заласканих сонцем дібров
Супроводив коханих святих: м'якосердого і вередливу.

І коріння безсмертного зілля в старих чаклунів роздобув,
І напитись давав обікрадений, і нелюдиму, й гуляці.
Й виключав протиріччя буденне, ненависть і лють,
і тим імпульсом був,
Що і віру вертали згорьованим легко, неначе на таці.

Розбирайте, беріте чуття, і напругу, і міць перемог.
Вже радары говорять: любові заряди зверх серця — у горах.
Накладемо на них піввідчуження ми, на коханих обох,
А як ні — поцілунок іще — й загоряться жаркі, ніби порох.

Зекономлений струм перешлю до байдужих, які розійшлись,
І любов переважить, звичайно, ненависті владу невічну.
Без жалю роз'єднаю старого і юну, що в танцях сплелись,
І скерую на неї юнацького шалу розраду зустрічну.

Непомітні лазеры мислі моєї вартують усіх.
Тільки вибухне сварка, як я посилаю вже згоду дрімотну.
Заборонено сльози прощання повсюди, лиш сплескує сміх.
Заборонено будь-яку хвилю скорботну.

О щасливе жіноцтво! Уперше на вічній і страдній землі
За дітей не з'їда ненаситна жура материнського цвіту.
За бажанням найстаршого з роду і кожних батьків взагалі,
Я виводжу закоханих двох на щасливу життєву орбіту.

Тільки світлі хорали і гімны звучать і звучать навкруги,
Не заломлюють рук і вуста не кусають коханці шалені.
На століття розписано все, на які нам ступать береги,
Де у пахощах пишних магнолій зірки племениють зелені.

До весвітнього залу, в столітній заслужений свій ювілей,
Я — міністр кохання — землян запросив на бенкет урочистий,

Щоб підняти у келихах срібних, по вінця налитих, медовий
елей,
І возславити спокій, возславити спокій, як сон променистий.

«Призвольйтеся, люди. Сьогодні ця зустріч — це звіт,
Як моя Голова не доспала, а дивнеє диво створила,
Проти серця ішла, що тікало не раз у конаючий світ.
Проти Серця. І Серцю — підрізала крила.

І сьогодні від імені неї відкрию секрет не секрет,
А скажу, що запаси Спокою ми маємо більше, ніж досить.
Слава ж злагоді! Слава! Бо вирвала нас із тенет,—
Наші роки сльоза розставання тепер і повік не заросить.

Хай відійде назавжди в минуле і сам Прометей.
Я вам Спокій приніс. Не огонь. Прометея — забудьмо!
Всі підніmemo келихи. Вип'єм, земляни, медовий елей.
Голова — ім'я суще всьому. А не Серце. Тож — будьмо!

І в прозорім мовчанні нейлоновий шелест пробіг на вустах,
Опромінені руки торкнулися рук без жароти і муки.
Лиш з магнолій упав напівсонний розпещений птах
І зів'ялі лягли, як на схвалення тосту, липкі напівзвуки.

На прощання, земляни, я вам поверну на секунду життя,
Ту епоху, що Серцем зіпхнута була в колотнечу,
Щоб ціну ви відчули, всю вартість сього сьогодення-буття —
Первозданного раю солодку, як спокій у серці, предтечу.

І тієї секунди відчув я — тепер не минути бід,
І судило жіноцтво жарке мою Голову мудру й безсонну,
Й запустили в Галактику біоструми спокою вони назавжди,
Й відмінили навіки на Серце усю заборону.

Сталось дивнее диво: призначили міністром кохання мене
На вимогу красунь, на вимогу сердець сонцеликих,
І отак закінчилось моє заповітне всевітне турне
До стрічань і розлук, до тривог, і малих і великих.

1969

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ДО ДРУКУ

Я поспішав до Спілки, мов на реактивнім,
Повинні ж бо рукопис мій обговорити.
А дощ (у січні дощ в Одесі — це маруда!),
А дощ порозганяв поволі всіх гуляк.

Платани ті краплини знехотя тримали
На побурілих стовбурах-гілках.
І все.
Та більш нікого.
І нічого.

Я завертав на Пушкінську поспішно.
І раптом став.
Ні з місця.
Ні на крок.
Чи я іду,
Чи я живу —
Не знав я.

(Скажіть, як ще я рукопис не впустив
І як не плеснули ті аркуші у море?)
Назустріч йшла під парасолькою вона!
Її ж ви знаєте, напевне?

Вона вам спилася не раз у снах життя:
Струнка, грайлива, з косами, звичайно.

І сяйво віч, і жар трояндовий — уста.
І те, що тільки вам вона судилась,
І те, що тільки вами марила завжди.
І ваше право це. І ваше щастя. Ваша.
Торкнутись пліч, і рук, і сяєва очей!

А я ні з місця. Очманілий!
А я забув, куди ішов.

Той берег був, де ми стрічались з нею.
Та мить була, коли зливались ми.
Той гук ества її святого чуєш? —
«Воно для тебе.
Ти,
Лиш ти володар серця.
А серце — струм...»

Машини просигналили у спину.
Міліціонер за руку вже схопив мене.
Спинилися поодинокі стрічні. Як сновиди.
І почвалав до Спілки я.
Благословіння здобувати на майбутній том.

А жінка? Та, що стрілася?
Була чи ні? Не знаю...
Яка вона — ошатна, гарна, неповторна?
Ви мовчите, а як мені із нею бути?
Я чую клич її: «Спинися! Втечемо туди,
Де обговорювать не треба серце,
Де тільки серця струм — володар і закон!»
...Я вам приніс із Спілки рекомендований
до друку том.

* *
*

Жіноче серце — заметіль квітнева,
Роса на котиках вербових,
Коли ще сонцем снить і снить дерева
В зимових блисках пурпурових.

Жіноче серце — племін гомінлива,
І тиша, що веде світання,
І та струна незбагнена, тремтлива,
Яка повік не зна згасання.

Жіноче серце — пахоці медвяні,
Тому й земля налита трунком.
Даруйте нам свої серця, кохані,
І пісню, скроплену цілуиком...

1964

На крилах вітру з Чорномор'я. Андрій Недзвідський

3

БІЛІ КРИЛА ВІТРИЛ

Дай мені весла	11
«О земле! Вогником калини...»	13
Я, спраглий, припаду до теплої стежини	14
«Березнева прозора струмить далина»	15
З Дністра тумани і тумани	16
Перший вихід	17
Повернення дядька Петра	19
Так де ж ті хлопці?	21
Лелька	22
Літній ескіз	23
Липневої ночі	24
«У червні дощ — то й море пламеніє»	25
Піски. Курінь. Вечірня тиша	26
Рідна, пам'ятаеш...	27
Другу-рибалці	29
«Зійду я на кручі...»	31
Вишневий цвіт і перша злива	32
«І стрічатися тільки над морем...»	33
«За ранком тим ішла дорога...»	34
«Додому йду. Співається мені...»	35
За лужком квітчастим	36
Лиш одного повік забути не маю змоги	37
«Ти лети, мій коню...»	38
«Червоні гнуться верболози...»	39
«Ой горить, горить пшениця...»	40
«А колос п'є, водицю п'є...»	41
Ранок	42
«Що звучало, лилося і падало в світ...»	43
На станцію Дністер причакав поїзд знову	44
«Дзвінки прозорі струни дощові...»	45
І хто збагне...	46
Гроза над Дністром	47
А я піду	48
Звуки	49
Благання	51
Горішина	52
В долині	53

Розчахнуто хмари. Весь обрій розколото...	54
«За рясними тривогами гаю...»	55
«Учора осінь вбігла у Париж...»	56
І вся вічність — початок надій	58
«Жовтий лист, вітру свист...»	59
За вересневими дощами	60
«Тож ти сійся, вишневе мое сподівання...»	61
Стояло єдності знамення	62
Передсвітанкове	63
Вогник	64
Море грає...	65
Краплина	66
«У червні родився — не знаю спокою...»	67
«Пороша сіється зірчата...»	68
Дунайська мініатюра	69
Жадоба	70
Вернусь до тебе знов без каяття	72
І я, і дощ...	73
На Дунаї	74
Невже ви не бачили...	76
Нарешті в місті тихо. Сніг	77
«Як затихнуть зелені дощі...»	78
Зимове	79
Іде, іде полем	80
«День пірна, ніби сніг, у нічну глибину...»	81
І хтось ізнову кличе	82
«Я не знаю, чом це...»	83
І кожен промінь	84
Над озерцем	85
Розм'ютаємо знемогу	86
Перед оновленням	88
«Блакитним зором світ лиш гляне...»	89
Чи не в цьому ж безсмертя...	90

З ДОРІГ

Дорозі	97
Птиці	98
«Як чудово тут, друже, бродити...»	99
Печаль хлюпнули журавлі	100
«Дивно — правда? А я за снігами сумую...»	101
«Був у Карпатах»	102
«Зелені гори, води пінні...»	103

«Журавлині шляхи над Дінцем, над копрами...»	104
«Є на світанні мить така...»	105
«Душа моя красою пройнялася...»	107
Братання	108
«Буде снитись мені яблунева алея...»	110
Побратим	111
«На Ала-Тау срібна тишина»	113
Прощальна	114
«Полин, полин... Не думав я ніколи...»	116
«О жовтий, клятий Мангишлак!»	117
Присвята	120
Казахські мотиви	123
«Сліпуча, до хрускогу, спеко...»	125
Розмова з другом-поетом	127

І ГРУНТ ДОБРА, І ШЛЯХ РОБОТИ

ЖАР-ПТИЦЯ

Ми тільки так живем на світі	131
Веселка	132
Коханівка	134
«Земле! Чаша наллята...»	135
«І мокрий сніг, і вітер лютий...»	136
«Дороги, дороги, дороги...»	137
А сини відлітають	138
Монолог Землі	140
«Де таємниці володіння...»	141
Чекаю квітня...	142
«Я подарую людям доброту...»	143
«Тобі не снилося легке життя...»	144
«Мене стрічають знов дощі прозорі...»	145
Роздум	146
Птиця	148
І відступила тьма злостива	149
Про жар-птицю	150
«Ну що тобі до мрій моїх і справ...»	152
«Як на те, задрімало свавілля вітрів...»	153
Порада	154
Дощ осінній у грудні	155
«Я часто думаю про те...»	156
«Хіба собі лише бажаєм цвіту...»	157
В безсонну ніч	158
«О дивні іскри, дивної, як сон, природи...»	160

Оновлення	161
Роздум уночі	162
«Говорила мені моя мати...»	163
«Ні перлин не потрібно, ні золота...»	164
Сійся, сніг...	165

НАША ДУМА, НАША ПІСНЯ

Україні	166
Перед монументом Кобзаря в Одесі	167
«Слов'янської пісні окраса...»	168
Присвята Добролюбову	170
Соломія Крушельницька в Сант-Яго	172
«О, де ви всі, карателі-псявіри...»	174
«Матері ви мої, матері України...»	175
«І в Цареградськiм казематі...»	176
На чужині	178
Народний самодіяльний театр	179
Присвята Аркадієві Гайдару	180
Художників	182
Оксаночці	183
«Струни серця»	184
А я люблю ті вечори...	185
Співає син моєї України...	187
Я обійду тебе ізнову	188
«Ми творим пісню. Любимо крилату»	189

А МИ НЕСЕМ З ТОБОЮ

Пророк Хома	190
«Поезія — це справа молодих!»	195
Сивий Пегас	196
«Коли над нами ювілей...»	197
Ім'я	198
«Спливала віра у буденній каламуті...»	199
Зведи мене з веселими	200
Пломеніють стежини	201
Декому на здогад	202
«Колись Васильченко писав...»	203
Лист колишнього редактора поезії з того світу	204
Весела юносте, до тебе	207
А ми несем з тобою	208
«З якого року ми стаєм самі собою...»	209
«Не загубіте хвиль добра...»	210

ЗА ДРОТОМ

«Снитися щоночі: тікаю з полону...»	213
«Сурма. Тривога. В дорогу пора»	214
Убитому товаришеві	215
Нічна поезія	216
«Друже щирий, все ж поглянем...»	217
«Отак, здивовані, завмерши...»	218
Пісня про земляка	219
На волі	221
Присвята мамі	222
«Хоч дощ кропив мене в чужім краю...»	223
Невідомі	224
«Німець німця стріляв у дворі...»	226
Хто грає на скрипці у таборі смерті?	227
Піднявсь і я з могили до життя...	229
«На грудях зірку випікали...»	230
Відповідь	231
Дядько	233
Крізь дріт	236
Нащадкам	237
Сестри. І з щоденника	239

ЧИТАЮТЬ ВІРШІ ПРО КОХАННЯ

Квітнева заметіль	293
«Як чекаєш ти...»	294
Нам доріжка до моря лягла...	295
«Ну що ж — залишу море я тобі...»	296
Хто вона...	297
«Читають вірші про кохання...»	298
Мар'яна	299
Оповідь про коней	301
На побаченні	302
«Чи буває на світі таке...»	303
Не треба слів...	304
Всьому ж вінець вона	305
Присвята дружині	307
«Я від терпкого болю розквітаю...»	308
Відшуміли сполоскані сплохи...	309
За печаллю твоею	310
Загомонила діброва, защебетала	311
«А так шуміли верби над рікою...»	312
«Я не любив і не люблю блукати...»	313

«Такий стоїть туман...»	314
«А що як ця оскома самоти...»	315
Відповідь на залицяння	316
Ну що в тобі...	317
Вічне	318
Дощі минули	319
Розмова з коханою	320
Сонячні рядки	321
Тихими крилами сплескує птиця	322
Ні, не сховаєш...	323
Віщує на вітер...	324
Ти приходиш у сні	325
Що з тобою, коханий...	326
Ти для мене така	327
Клятва	328
Рядки про старий вітряк	329
Студентське	330
«Було тихо, було ясно...»	332
«А степ розмовляє...»	334
Звичайно, я тебе ізнову проведу	335
«Коли б мороз, а то ж пече вітряга...»	336
«Невже й мене пройма жура осіння?»	337
«О, не бентеж мого спокою...»	338
«Ти вся осіння, вся осіння...»	339
Але все-таки ти з високості хлюпни	340
«Розкажу тобі сном...»	341
Настрій	342
До моря	343
Маю жур лиш для себе	344
А ваше волосся лилося...	345
Листочків двоє...	346
Може, ти упадеш...	347
«Завтра стріну тебе...»	348
«Кінець кінцем,— говориш ти...»	349
Диво	350
Ти не даруй мені...	351
«Обпечи мене плеском...»	352
«Дивно те, що скрізь давній дні...»	353
Святкую молодість	354
Жінки, жінки...	355
Рекомендований до друку	359
«Жіноче серце...»	361

ГЕТЬМАН ВЛАДИМИР ПЕТРОВИЧ

Апрельская метель

Избранные стихотворения

(На украинском языке)

Київ, Володимирська, 42.
Видавництво «Дніпро».

Редактор *С. М. Литвин*
Художник *В. М. Гринько*
Художній редактор *В. В. Машков*
Технічний редактор *Ю. З. Тронік*
Коректори *Н. О. Маслова,*
О. З. Кагарлицька

Виготовлено на книжковій фабриці «Жов-
тень» Комітету по пресі при Раді Міністрів
УРСР, Київ, Артема, 23-а. БФ 29939. Здано
на виробництво 18/X 1971 р. Підписано до
друку 24/1 1972 р. Папір № 1. Формат
70×108¹/₃₂. Фізичн. друк. арк. 11,5. Умовн.
друк. арк. 16,1+1 вкл. Обліково-видавн.
арк. 9,582. Тираж 3000. Замовл. 367.
Ціна 1 крб. 42 коп.

M. I. I. F. I. R. I. N. V. A. I. E. H.

1872

1872